

POLITYKA ZAGRANICZNA I BEZPIECZEŃSTWA PREZYDENTA RP ANDRZEJA DUDY 2015–2025

**FOREIGN AND SECURITY POLICY OF THE PRESIDENT
OF THE REPUBLIC OF POLAND ANDRZEJ DUDA
2015–2025**

Przemysław Żurawski vel Grajewski

Abstrakt: Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Prezydenta Andrzeja Dudy kształtowała się w cieniu zagrożenia rosyjskiego, które Polska postrzega jako egzystencjalne. Jednocześnie kraj stanął w obliczu kolejnego wyzwania dla swojej suwerenności, jakie stanowiły centralistyczne ambicje UE. Polityka zagraniczna Dudy odnosiła się głównie do pierwszego zagrożenia. Prezydent zidentyfikował trzy kluczowe źródła strategicznej dźwigni niezbędnej do przeciwdziałania rosyjskiemu imperializmowi: bliskie więzi ze Stanami Zjednoczonymi (skutecznie pielęgnowane podczas pierwszej kadencji prezydenta Trumpa), regionalną współpracę z krajami o podobnych poglądach (zainicjował takie ramy jak Bukaresztańska Dziewiątka i Inicjatywa Trójmorza) oraz silne wsparcie dla Ukrainy w jej wojnie obronnej przeciwko Rosji. Polityka Prezydenta Dudy wobec Chin była początkowo kierowana iluzją, podczas gdy jego podejście do Turcji okazało się pragmatyczne i skuteczne. Zaangażowanie Prezydenta na kierunku ONZ było energiczne, odgrywało ono jednak w dużej mierze rolę pomocniczą.

Słowa kluczowe: Andrzej Duda, Prezydent RP, Polska, polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, Ukraina, Rosja, USA, NATO, Bukaresztańska Dziewiątka, Inicjatywa Trójmorza, państwa bałtyckie, Chiny, Turcja, Afryka, ONZ, Unia Europejska

Abstract: President Andrzej Duda's foreign and security policy was shaped under the shadow of the Russian threat, which Poland perceives as existential. At the same time, the country faced another challenge to its sovereignty posed by the EU's centralizing ambitions. Duda's foreign policy primarily addressed the former threat. The President identified three key sources of strategic leverage necessary to counter Russian imperialism: close ties with the United States (successfully cultivated during President Trump's first term), regional cooperation with like-minded countries (he initiated frameworks such as the Bucharest Nine and the Three Seas Initiative), and strong support for Ukraine in its defensive war against Russia. President Duda's policy toward China was initially guided by illusion, whereas his approach to Turkey proved pragmatic and effective. Although his involvement at the United Nations was vigorous, it played a largely auxiliary role.

Keywords: Andrzej Duda, President of Poland, Poland, foreign and security policy, Ukraine, Russia, USA, NATO, Bucharest Nine, Three Seas Initiative, Baltic States, China, Turkey, Africa, UN, European Union

Wstęp

Dwie kadencje prezydenckie Andrzeja Dudy (2015–2020 i 2020–2025) to bardzo wyrazisty okres w dziejach polskiej polityki zagranicznej. System konstytucyjny Rzeczypospolitej Polskiej nie czyni wprowadzie z głowy państwa głównego jej architekta, ale pozostawia Prezydentowi szerokie możliwości oddziaływania na jej kształt¹. Wzrastają one gwałtownie w sytuacji współpracy z rządem i większością sejmową, a dramatycznie maleją w warunkach kohabitacji z niechętnym mu gabinetem i parlamentem. Dlatego też wewnętrzną cezurą właściwą dla opisu tytułowego tematu, dzielącą go na dwie części, nie jest 2020 r., oddzielający pierwszą kadencję Prezydenta od drugiej, ale 13 grudnia 2023 r., czyli dzień objęcia rządów przez gabinet Donalda Tuska. Uwarunkowania wewnątrzpolskie funkcjonowania Prezydenta Andrzeja Dudy jako współtwórcy polskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa w latach 2015–2023 były bowiem zasadniczo takie same, a ich głęboka zmiana nastąpiła dopiero u schyłku 2023 r., objęła cały 2024 r. i kończącą drugą kadencję prezydentury pierwszą połowę 2025 r.

Pamiętając o tej istotnej dla zrozumienia natury działań Prezydenta periodyzacji jego obu kadencji, w niniejszym tekście zrezygnowano jednak z chronologicznego opisu aktywności Andrzeja Dudy w interesującym nas obszarze. Przyjęto problemową strukturę wykładu, jako dającą bardziej przejrzysty obraz istoty prowadzonej przezeń polityki.

Interesujące będą odpowiedzi na pytania o to, w jakich uwarunkowaniach międzynarodowych prowadzona była polityka zagraniczna i bezpieczeństwa piątego² Prezydenta III RP. Na jakich kierunkach działań była ona skoncentrowana? Co zadecydowało o takim właśnie

¹ Kompetencje prezydenta w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa państwa w systemie konstytucyjnym RP patrz: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., art. 133–136, <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

² Formalnie Andrzej Duda jest szóstym Prezydentem III RP, zważywszy jednak, że Wojciech Jaruzelski objął ten urząd nie z woli Polaków, ale z nominacji Zgromadzenia Narodowego, w którym na mocy kontraktu okrągłostołowego 65 proc. posłów na Sejm nie posiadało mandatu demokratycznego do podejmowania jakichkolwiek decyzji, w tym tej o wyborze prezydenta, tytuł przyznany Jaruzelskiemu należy uznać za uzurpację okresu przejściowego.

ich wyborze? Jakie główne inicjatywy polityczne promował, z jakim skutkiem, zdołał wypromować lub nie w obszarze tejże polityki? Jak był postrzegany za granicą w państwach, wobec których prowadził szczególnie aktywną politykę? Jaki bilans i jakie dziedzictwo zostawił po sobie w omawianej dziedzinie?

Punkt startu – wojna na wschodzie i „wojna” na zachodzie

Andrzej Duda obejmował urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w warunkach dwóch rozwijających się konfliktów. Pierwszym – tak chronologicznie, jak i co do wagi politycznej – była jak najbardziej dosłowna wojna za wschodnią granicą, rozpoczęta rok przed jego zwycięstwem wyborczym, nielegalną aneksją Krymu przez Federację Rosyjską w marcu 2014 r.³ i zbrojną agresją Rosji przeciw Ukrainie w Donbasie. Ta wojna w początkach pierwszej kadencji Andrzeja Dudy⁴ wkraczała więc w drugi rok działań zbrojnych,

³ Szerzej patrz: A. Wilk, *Rosyjska interwencja wojskowa na Krymie*, „Analizy OSW”, 5 marca 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-05/rosyjska-interwencja-wojskowa-na-krymie> (dostęp: 5 lipca 2025 r.) oraz *idem*, *Militarne konsekwencje aneksji Krymu*, 19 marca 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/militarne-konsekwencje-aneksji-krymu> (dostęp: 5 lipca 2025 r.), a także: T. A. Olszański, A. Sarna, A. Wierzbowska-Miazga, *Konsekwencje aneksji Krymu*, „Analizy OSW”, 19 marca 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/konsekwencje-aneksji-krymu> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: J. Felsztyński, M. Stanczew, *Trzecia wojna światowa? Bitwa o Ukrainę*, Poznań 2015, s. 284–286.

⁴ T. Kuzio, *Putin’s war against Ukraine. Revolution, Nationalism, and Crime*, Toronto 2017, s. 252–289. Patrz też: M. Żyła, V. Urban, *Straty ukraińskie w trakcie operacji antyterrorystycznej do pierwszego porozumienia mińskiego*, w: T. Kubaczyk, S. Piotrowski, M. Żyła (red.), *Międzynarodowe konsekwencje konfliktu zbrojnego na Ukrainie*, Warszawa 2016, s. 214–236; A. Wilk, *Ukraińska operacja antyterrorystyczna w Kramatorsku i Słowiańsku – gra pozorów?*, „Analizy OSW”, 8 maja 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-05-08/ukrainska-operacja-antyterrorystyczna-w-kramatorsku-i-slowiansku-gra-pozorow> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); W. Konończuk, *Wschodnia Ukraina: ofensywa separatystów w oczekiwaniu na „referendum”*, 8 maja 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-05-08/wschodnia-ukraina-ofensywa-separatystow-w-oczekiwaniu-na-referendum> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). O gwałtownej eskalacji walk patrz: P. Żochowski, R. Sadowski, M. Menkiszak, *Rosyjska interwencja zbrojna we wschodniej Ukrainie*, 3 września 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-03/rosyjska-interwencja-zbrojna-we-wschodniej-ukrainie> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); A. Wilk, W. Konończuk, *Wojna ukraińsko-rosyjska pod szyldem operacji antyterrorystycznej*, 6 sierpnia 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-08-06/wojna-ukrainsko-rosyjska-pod-szyldem-operacji-antyterrorystycznej> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); R. Sadowski, A. Wierzbowska-

mając przy tym już za sobą najintensywniejszą na tym etapie konfliktu fazę walk, w tym te najkrwawsze w kotle pod Iłowajskiem (10 sierpnia–2 września 2014 r.) i bitwie pod Debalcewem (14 stycznia–18 lutego 2015 r.)⁵. Intensyfikacji do rozmiarów wielkoskalowej wojny uległa zaś dopiero 24 lutego 2022 r.⁶, co w rozstrzygający sposób wpłynęło na międzynarodowe uwarunkowania trzech ostatnich lat drugiej kadencji piątego Prezydenta III RP.

Mentalne oraz polityczne odrzucenie werdyktu wyborczego Polaków w roku 2015 przez opozycję, która sama siebie określiła mianem „totalnej”⁷, i co za tym idzie, wszczęcie przez nią akcji podważania legalności sprawowania władzy przez zwycięski obóz Zjednoczonej Prawicy, wkrótce rozwinęło się w drugi konflikt – tym razem polityczny, zagrażający Polsce od zachodu. W polemologii (nauce o wojnie) istnieje pojęcie umiędzynarodowionych wewnętrznych konfliktów zbrojnych – starć zbrojnych między rządem a sprzeciwiającą mu się orężnie grupą opozycji wewnątrzpaństwowej, prowokujących wojskową

-Miazga, *Separatysty oddają inicjatywę Kijowowi*, 9 lipca 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-07-09/separatysty-oddaja-inicjatywe-kijowowi> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). O kontekście politycznym agresji rosyjskiej z 2014 r. patrz: J. Felsztyński, M. Stanczew, *op. cit.*, s. 287–342. Por.: Ł. Donaj, *Rosja wobec Ukrainy*, w: A. Stelmach, L. Hurska-Kowalczyk (red.), *Ukraina po (Euro)majdanie. Od autorytaryzmu do protodemokracji*, Toruń 2016, s. 227–250. O towarzyszącej im kampanii dezinformacyjnej patrz: M. Marek, *Operacja Ukraina. Kampanie dezinformacyjne, narracje, sposoby działania rosyjskich ośrodków propagandowych przeciwko państwu ukraińskiemu okresie 2013–2019*, Warszawa 2020, s. 21–55.

⁵ P. Smoliński, *Normy taktyczne – Ukraina 2014*, „Przegląd Sił Zbrojnych” 2022, nr 4, s. 50–53. Patrz też: *Bataliony ochotnicze pod Iłowajskiem. Dotkliwa porażka Ukrainy*, Defence24, 27 lutego 2016 r., <https://defence24.pl/sily-zbrojne/bataliony-ochotnicze-pod-ilowajskiem-dotkliwa-porazka-ukrainy> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); W. Mucha, *Krew i ziemia. O Ukraińskiej rewolucji*, Warszawa 2014, s. 305–307.

⁶ Szerzej patrz: A. M. Dyner, A. Legucka, M. Piechowska, *Rosyjski atak na Ukrainę*, „Komentarz PISM”, nr 12, 24 lutego 2022 r., s. 1–2, <https://www.pism.pl/publikacje/rosyjski-atak-na-ukraine> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: A. Wilk et al., *Rok wojny w analizach Ośrodka Studiów Wschodnich*, pod red. A. Eberhardta, T. Iwańskiego i W. Konończuka, Warszawa, luty 2023, s. 37–49.

⁷ Sformułowania tego użył po raz pierwszy Grzegorz Schetyna 26 lutego 2016 r., mówiąc: „Będziemy opozycją totalną. Najtwardszą z możliwych opozycji”. Zob.: *„Będziemy walczyć z władzą, która jest nieudolna, ale chce być totalna”*, 26 lutego 2016 r., <https://tvn24.pl/polska/bedziemy-walczy-z-wladza-ktora-jest-nieudolna-ale-chce-byc-totalna-ra-622721-ls3175228> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: P. Radwanowicz, *Grzegorz Schetyna: Będziemy opozycją totalną. Będziemy przeszkadzać w niszczeniu kraju*, i.pl, 26 lutego 2016 r., <https://i.pl/grzegorz-schetyna-bedziemy-opozycja-totalna-bedziemy-przeszkadzac-w-niszczeniu-kraju/ar/9441037> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

interwencję państwa trzeciego/państw trzecich⁸. Starcie obozu konserwatywnego w Polsce (mimo występujących podziałów w jego łonie między Zjednoczoną Prawicą a Prezydentem⁹) z opozycją „totalną” nie miało na szczęście charakteru zbrojnego, ale skutkowało umiędzynarodowieniem owego sporu i interwencją polityczną państw trzecich (Niemiec¹⁰, USA¹¹, Ukrainy¹²) oraz UE¹³. Najdalej w presji na Polskę posunęły się Niemcy, czego symbolem jest słynne sformułowanie

⁸ P. Żurawski vel Grajewski, *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Wymiar militarny*, Warszawa 2012, s. 51.

⁹ Ochłodzenie relacji między Prezydentem Andrzejem Dudą a obozem Zjednoczonej Prawicy nastąpiło po zawetowaniu przez głowę państwa ustawy o KRS i Sądzie Najwyższym. Por.: *Prezydent: Zdecydowałem o zawetowaniu ustawy o Sądzie Najwyższym i KRS*, 24 lipca 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-zdecydowalem-o-zawetowaniu-ustawy-o-sadzie-najwyzszym-i-krs,669> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Zawetowanie miało długoletni ciąg dalszy – patrz: *Apel do Prezydenta RP o zawetowanie ustawy o Sądzie Najwyższym*, 9 lutego 2023 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/apel-do-prezydenta-rp-o-zawetowanie-ustawy-o-sadzie-najwyzszym> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: *Minister Sprawiedliwości chwali weto w sprawie ustawy o Sądzie Najwyższym*, Prawo.pl, 11 lutego 2023 r., <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/minister-sprawiedliwosci-chwali-weto-w-sprawie-ustawy-o-sadzie,519780.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Podobny skutek miało zawetowanie ustawy degradacyjnej. Szerzej patrz: *Weto Prezydenta do tzw. ustawy degradacyjnej*, 30 marca 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/weto-prezydenta-do-tzw-ustawy-degradacyjnej,919> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: *Prezydent zawetował ustawę degradacyjną! „Chciałbym, by te sprawy były załatwione, ale nie w ten sposób”*, „wPolityce”, 30 marca 2018 r., <https://wpolityce.pl/polityka/388221-prezydent-zawetowal-ustawe-degradacyjna-chcialbym-by-te-sprawy-byly-zalatwione-ale-nie-w-ten-sposob> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁰ Niemcy działały zarówno bezpośrednio, jak i za pomocą instrumentarium UE, np. inspirując działania Ukrainy (patrz przypis 11). Jako przykład publicznej retoryki towarzyszącej tym działaniom por.: K. Domagała-Pereira, *Szef frakcji EPL: „Budujemy zaporę ogniową przeciwko PiS”*, Deutsche Welle, 26 czerwca 2023 r., <https://www.dw.com/pl/ostre-s%C5%82owa-szefa-epl-budujemy-zapor%C4%99-ogniow%C4%85-przeciwko-pis/a-66034699> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹¹ „*Pieniądze podatnika z USA pomagały obalić polski rząd*”. *Elon Musk reaguje na doniesienia „Gazety Polskiej”*, Niezależna.pl, 27 lutego 2025 r., <https://niezalezna.pl/polityka/pieniazde-podatnika-z-usa-pomagaly-obalic-polski-rzad-elon-musk-reaguje-na-doniesienia-gazety-polskiej/538303> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: F. Styczynski, *How the Biden Admin Interfered in Poland's Elections to Shift Our Ally Leftward*, „The Daily Signal”, 28 lutego 2025 r., <https://www.dailysignal.com/2025/02/28/how-biden-admin-interfered-polands-elections-shift-ally-leftward/> (dostęp: 25 lipca 2025 r.).

¹² Szerzej patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *Stosunki polsko-ukraińskie...*, s. 30–31.

¹³ Działania UE w porozumieniu z ówczesną opozycją na rzecz obalenia rządu Zjednoczonej Prawicy w Polsce są godne osobnego dużego opracowania. Jako przykład jej poczyną patrz: A. Mężniński, *Trzaskowski o KPO: Jestem dobrej myśli, że KE będzie stawiała dodatkowe warunki*, „Dziennik. Gazeta Prawna”, 28 maja 2022 r., <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/8427306,kpo-wybory-rafal-trzaskowski-bruksela-pis.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

niemieckiej eurodeputowanej – wiceprzewodniczącej Parlamentu Europejskiego Katriny Barley – by „zagłodzić finansowo” (aushungern finanziell) Polskę i Węgry, a podejmowane post factum próby przedstawienia tej wypowiedzi jako pomyłki, względnie jako rzeczy akceptowalnej, gdyż dotyczącej Węgier, a nie Polski, są mało przekonujące¹⁴.

Konflikt zainicjowany został już między elekcją Andrzeja Dudy na urząd Prezydenta RP a objęciem przez niego owego urzędu poprzez przedterminowy wybór przez większość sejmową, zdominowaną przez koalicję PO-PSL, trzech sędziów do Trybunału Konstytucyjnego i wadliwy prawnie wybór wszystkich pięciu¹⁵, dokonany w politycznym zamiarze sparaliżowania przyszłego sejmu z nową większością konserwatywną poprzez przekształcenie TK w „trzecią izbę parlamentu z prawem weta”. Wyboru tego dokonano mimo apelu Andrzeja Dudy – działającego jeszcze jako prezydent elekt – by tego nie czynić¹⁶. Po zwycięskich dla prawicy wyborach nowa większość sejmowa, działając zgodnie z literą i z duchem prawa, uchyliła wadliwe decyzje poprzedników¹⁷. Opozycja „totalna” w obronie swych poczynań odwołała się jednak do Unii Europejskiej i wobec niechęci

¹⁴ Por.: M. Pankowska, *Niemka chce zagłodzić Polskę i Węgry? Prawica w amoku po słowach wiceprzewodniczącej PE*, OKO.press, 2 października 2020 r., <https://oko.press/niemka-chce-zaglodzic-polske-i-wegry> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁵ Ta wadliwość wynikała z pośpiechu, w jakim działał Sejm VII kadencji. Dążąc do przedterminowego wyboru sędziów do Trybunału Konstytucyjnego, Sejm zmienił regulamin ich zgłaszania. W miejsce dotychczasowego zapisu: „Wnioski w sprawie wyboru przez Sejm poszczególnych osób na stanowisko sędziego Trybunału Konstytucyjnego mogą zgłaszać – Prezydium Sejmu albo co najmniej 50 posłów” pojawił się jednak, wskutek niekompetencji sporządzających nowy tekst zapis: „Prawo zgłaszania kandydata na sędziego Trybunału przysługuje Prezydium Sejmu oraz grupie co najmniej 50 posłów”. Koalicja PO-PSL nie dostrzegając różnicy między *albo* a *oraz* zgłosiła więc swych kandydatów bez dopełnienia przepisu swej własnej w pośpiechu przyjętej regulacji. Zob.: Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r., Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, <https://www.sejm.gov.pl/prawo/regulamin/kon7.htm> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); T. Zalasinski, *Zasady wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego – dotychczasowa praktyka oraz zmiany wynikające z nowej ustawy o Trybunale Konstytucyjnym*, INPRIS, 30 lipca 2015, https://www.inpris.pl/fileadmin/user_upload/documents/OMX/OMX_TK_2015/ZALASINSKI_zasady_wyboru_sedziow_TK.pdf (dostęp: 25 lipca 2025 r.).

¹⁶ *Duda apeluje do rządu: Nie dokonujcie poważnych zmian ustrojowych*, „Dziennik. Gazeta Prawna”, 29 maja 2015 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/874517,duda-apeluje-do-rzadu-nie-dokonujcie-powaznych-zmian-ustrojowych.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁷ Ustawa z dnia 19 listopada 2015 r. o zmianie ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, Dz.U. 2015 poz. 1928.

lewicowo-liberalnego mainstreamu UE do konserwatywnego Prezydenta i rządu polskiego uzyskała jej poparcie, co uruchomiło konflikt Polski na kierunku zachodnim. Rzeczpospolita znalazła się zatem w stanie zagrożenia eskalacją zbrojnych starć za swą wschodnią granicą i jednocześnie podlegała narastającej presji ze strony UE jako całości i ze strony swego bezpośredniego sąsiada – Niemiec, z którymi silnie związana była ówczesna polska opozycja. Po 2020 r. do presji na rząd RP dołączyły także Stany Zjednoczone pod rządami Joe Bidena. Wyżej wskazane uwarunkowania determinowały politykę zagraniczną Prezydenta Rzeczypospolitej w latach 2015–2025, czyniąc z zagrożenia rosyjskiego, mającego charakter militarny i egzystencjalny, jej główne wyzwanie, a z presji płynącej z Zachodu główny czynnik determinujący możliwości pozyskania poparcia sojuszników na rzecz zablokowania ekspansjonizmu Kremla i określający cenę, którą za to wsparcie (rzeczywiście jak w wypadku USA czy jedynie pozorne jak w wypadku UE i Niemiec) zażądają oni od Polski.

Główne kierunki polityki zagranicznej Prezydenta Andrzeja Dudy

Współpraca regionalna

Aktywność w polityce zagranicznej Prezydent Andrzej Duda rozpoczął od wizyty w Estonii. Wybór Tallina na cel jego pierwszej podróży zagranicznej był posunięciem niezwykle trafnym tak w wymiarze symbolicznym, jak i praktycznym. Prezydent symbolicznie zrywał z praktyką poprzedniej ekipy rządzącej (PO-PSL) – lekceważenia mniejszych sąsiadów o poglądach w zakresie polityki bezpieczeństwa podobnych do polskich i wspólnego z Polską poczucia zagrożenia ze strony Rosji. Odrzucił oderwane od rzeczywistości ukazywanie Rzeczypospolitej jako państwa o rzekomo silnej pozycji w Unii Europejskiej (za rządów Tuska i Komorowskiego), grającego w ramach Trójkąta Weimarskiego w zespole z Niemcami i Francją, a zatem „płynącego w głównym nurcie integracji europejskiej” i mającego w swym zasięgu wejście do „dyktatoriatu europejskiego”, w ramach którego miałyby „współdecydować

o losach Europy”¹⁸, co, w myśl tej koncepcji, zwalniać by ją miało z potrzeby przywiązywania większej wagi do stosunków z państwami o wielokrotnie mniejszym od Polski potencjale. Ta fatalna linia polityki, jakże charakterystyczna dla lat 2008–2015, została szybko i skutecznie zamknięta przez piątego Prezydenta III RP.

Kierunek bałtycki w polskiej polityce zagranicznej był ważny, a jednocześnie u zarania pierwszej kadencji Andrzeja Dudy obciążony złym stanem relacji z Litwą, odziedziczonym po epoce kierowania MSZ RP przez ministra Radosława Sikorskiego. Był on jednak wynikiem nie tylko arogancji owego szefa polskiej dyplomacji wobec Litwy¹⁹, ale i poczynaniami samych Litwinów – tak w zakresie polityki wobec mniejszości polskiej na Wileńszczyźnie (co jest osobnym, skomplikowanym tematem)²⁰, jak i np. w odniesieniu do czołowej inwestycji polskiej na terenie Republiki Litewskiej – rafinerii Orlen Możejki, której dokonanie ocaliło Litwę przed penetracją rosyjską, co w owym czasie zupełnie nie zostało przez Wilno docenione. Wręcz przeciwnie – Litwini mnożyli trudności w funkcjonowaniu tego przedsiębiorstwa²¹. W obliczu rosyjskiej agresji na Ukrainie ten stan musiał być szybko przezwyciężony. Udając się do Tallina, Prezydent Duda zademonstrował wyraziście dwie rzeczy – solidarność z zagrożonymi przez Rosję państwami bałtyckimi i wolę rozwijania współpracy z nimi oraz to, że nie musi być ona rozwijana w oparciu o Wilno, gdyby Litwa nie zmodyfikowała swego stanowiska. Jednocześnie

¹⁸ *Polska powinna być w gronie głównych decydentów UE*, 26 września 2009 r., Polskie Radio, <http://www.polskieradio.pl/5/115/Artykul/175206,II-Sole24-Ore-Polska-powinna-byc-w-gronie-glownych-decydentow-UE> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: *Sikorski: Polska może dołączyć do grupy decydentów, z której Wielka Brytania właśnie wyszła*, Tok FM, 24 stycznia 2013 r., <https://www.tokfm.pl/Tokfm/7,103087,13285771,sikorski-polska-moze-dolaczyc-do-grupy-decydentow-z-ktorej.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁹ Odczucie takie było na Litwie powszechne – patrz np.: „*Oczywiste jest, że Sikorski nie cierpi Litwy*”, 14 lutego 2011 r., <https://tvn24.pl/swiat/oczywiste-jest-ze-sikorski-nie-cierpi-litwy-ra161738-ls3520428> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²⁰ Szerzej o stosunkach polsko-litewskich w czasach ministra Sikorskiego w latach 2007–2014, a także o problemie mniejszości polskiej na Litwie patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *Polska polityka wschodnia 1989–2015. Wymiar narodowy i unijny*, Kraków 2016, s. 175–192. Obraz całościowy aktywności politycznej Polaków na Litwie patrz: P. Sobik, *Akcja Wyborcza Polaków na Litwie w systemie politycznym Republiki Litewskiej*, Wojnowice 2017, s. 576.

²¹ P. Żurawski vel Grajewski, *Polska polityka...*, op. cit., s. 188–189.

nawiązywał w ten sposób do linii politycznej Lecha Kaczyńskiego, który skutecznie poparł Estonię w 2007 r. w czasie tzw. „wojny o pomnik brązowego żołnierza” i użyczył stron internetowych Kancelarii Prezydenta RP estońskim instytucjom państwowym, zaatakowanym przez rosyjskich hakerów²². Sukces wizyty w Tallinie nie tylko owocował świetnymi relacjami polsko-estońskimi, lecz także został odebrany jako sygnał także w Wilnie. Cel został osiągnięty. Relacje polsko-litewskie od 2015 r. poprawiały się nieustannie. Świadomość wspólnego rosyjskiego zagrożenia miała tu oczywiście rozstrzygające znaczenie, ale udział Prezydenta Andrzeja Dudy w tym procesie był znaczący, a w kolejnych latach polityczna bliskość, wypracowana w kontaktach między nim a jego litewskim odpowiednikiem – prezydentem Gitanasem Nausėdą, osiągnęła poziom z najlepszych czasów współdziałania prezydentów Lecha Kaczyńskiego i Valdasas Adamkusa.

Polska, po okresie mrzonek o „wielkiej europejskiej piątce”, w której miałyby rzekomo „współdecydować o losie Unii Europejskiej”, wracała do współpracy w regionie i pierwszy zademonstrował ten fakt właśnie Andrzej Duda.

Ta linia polityczna wkrótce stała się „znakiem firmowym” aktywności piątego Prezydenta III RP i to od razu w dwóch ważnych formatach współpracy regionalnej – z dziedziny bezpieczeństwa i w zakresie infrastruktury – obu zainicjowanych z jego walnym udziałem.

²² P. Zychowicz, *Cyberinwazja na Estonię z rosyjskich komputerów*, „Rzeczpospolita” 2007, nr 115 (7712), s. A1 i A6. Por.: A.R., *Rosjanie przyznali się do cyberataku*, „Gazeta Polska” 2009, nr 11 (816), s. 15. Szerzej patrz: M. Terlikowski, *Ataki elektroniczne na Estonię. Implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego i Polski*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2007, t. 7, nr 4 (38), s. 53–74. Szerzej o samym sporze rosyjsko-estońskim patrz: *Russia's Involvement in the Tallinn Disturbances*, International Centre for Defence Studies in Tallinn, 11 maja 2007 r., <https://icds.ee/en/russias-involvement-in-the-tallinn-disturbances/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: P. Torsti, *Why do History Politics Matter? The Case of the Estonian Bronze Soldier*, w: J. Aunesluoma, P. Kettunen (red.), *The Cold War and the Politics of History*, Helsinki 2008, s. 19–35.

Bukaresztańska Dziewiątka

4 listopada 2015 r. na szczycie państw wschodniej flanki NATO w Bukareszcie powstała z inicjatywy Prezydenta Andrzeja Dudy i gospodarza spotkania prezydenta Rumunii Klausa Iohannisa Bukaresztańska Dziewiątka (B9)²³. Przybrała ona charakter grupy lobbingowej w łonie Sojuszu Północnoatlantyckiego i objęła Bułgarię, Czechy, Estonię, Litwę, Łotwę, Polskę, Rumunię, Słowację i Węgry²⁴. Grupa ta, działając pod wrażeniem agresji rosyjskiej na Ukrainę, zgłosiła pod adresem NATO postulat wzmocnienia obrony wschodniej flanki Sojuszu. Ten postulat w zasadniczych zrębach został uznany za zasadny i przyjęty do wykonania na Szczycie NATO w Warszawie (8–9 lipca 2016 r.). Grupa B9 nie była jednolita. Wsparcia w postaci wysuniętej wzmocnionej obecności wojskowej (*enhanced forward presence*) z udziałem kontyngentów z wiodących mocarstw NATO zażądały Polska, państwa bałtyckie, Rumunia i Bułgaria – tzn. państwa dzielące z Rosją granice lądowe lub morskie. Czechy, Słowacja i Węgry, granic takich nie posiadając, nie prosiły o tego typu rozwinięcie wojskowe, ale poparły postulaty pierwszej grupy państw, które czuły się zagrożone. Decyzje Sojuszu, podjęte na jego warszawskim szczycie, dodatkowo różnicowały Bukaresztańską „9”. System wzmocnionej wysuniętej obecności wojskowej²⁵, zbudowany z udziałem kontyngentów z głównych mocarstw NATO, otrzymały jedynie Polska (brygadową grupę bojową z USA jako narodem ramowym) i państwa bałtyckie – batalionowe grupy bojowe z Wielką Brytanią (w Estonii), Kanadą (na Łotwie) i Niemcami (na Litwie). Rumunii (nieposiadającej granicy lądowej z Rosją) przyznano jedynie „dostosowaną obecność wojskową” (*tailored forward presence*) – wielonarodową brygadę,

²³ *Prezydent w Bukareszcie: Pokazaliśmy jedność i decyzyjność*, 4 listopada 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-szefow-panstw-wschodniej-flanki-nato,2831> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²⁴ Szerzej patrz: K. Pawłowski, *Bukareszteńska Dziewiątka: współpraca państw wschodniej flanki NATO*, „IEŚ Policy Papers” 2020, nr 4, s. 45.

²⁵ *Wzmocniona Wysunięta Obecność (enhanced Forward Presence, eFP)*, Ministerstwo Obrony Narodowej, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/batalionowa-grupa-bojowa> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

ale bez komponentu mocarstwowego²⁶. Bułgarii – geograficznie najbardziej oddalonej od Rosji – nie przyznano wówczas żadnego wsparcia. Mimo to do wiosny 2017 r. na wschodniej flance NATO powstał w ten sposób system „odstraszania przez ukaranie” (*deterrence by punishment*) na wzór tego, jaki w okresie zimnej wojny funkcjonował w Berlinie Zachodnim, gdzie nie potęga garnizonu alianckiego powstrzymywała Kreml od decyzji o zajęciu miasta, ale fakt, że taka decyzja oznaczałaby wojnę ze Stanami Zjednoczonymi, Wielką Brytanią i Francją. Ten poziom odstraszania osiągnęła także Polska począwszy od wiosny 2017 r.

Inicjatywa Trójmorza

Drugim formatem współpracy regionalnej, zainicjowanym przy walnym udziale Prezydenta Andrzeja Dudy, była Inicjatywa Trójmorza (*Three Seas Initiative*, 3SI)²⁷. Ta platforma współpracy infrastrukturalnej w wymiarze energetycznym, transportowo-komunikacyjnym i cyfryzacyjnym dwunastu (trzynastu od 2023 r. – po przystąpieniu Helady) państw członkowskich wschodniej flanki UE (Austrii, Bułgarii, Chorwacji, Czech, Estonii, Grecji, Litwy, Łotwy, Polski, Rumunii, Słowacji, Słowenii i Węgier) wzięła początek z nieformalnego spotkania piątego Prezydenta III RP z prezydent Chorwacji – Kolindą Grabar-Kitarović, odbytego w Nowym Jorku 29 września 2015 r.²⁸. Sformalizowanie projektu nastąpiło na Szczycie w Dubrowniku (25–26 sierpnia 2016 r.), gdzie stosowną deklarację wydali przywódcy dwunastu państw przystępujących do owej inicjatywy²⁹. W kolejnych latach

²⁶ *Dostosowana Wysunięta Obecność (tailored Forward Presence, tFP)*, Ministerstwo Obrony Narodowej, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/wysunieta-obecnosc> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²⁷ Szerzej o Inicjatywie Trójmorza patrz: A. Orzelska-Stączek, P. Ukielski, *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*, seria *East of the West. Wschód Zachodu*, t. 5, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2020, s. 212. Por.: P. Kowal, A. Orzelska-Stączek, *Inicjatywa Trójmorza: geneza, cele i funkcjonowanie*, seria *East of the West. Wschód Zachodu*, t. 3, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2019, s. 158.

²⁸ *Views and News. Newsletter of the Office of the President of the Republic of Croatia*, nr 2, grudzień 2015, s. 1–21. Por.: K. Sobczyk, *Współpraca ośrodków prezydenckich państw wschodniej flanki NATO w toku przygotowań do szczytu Sojuszu w Warszawie*, Kwartalnik „Bezpieczeństwo Narodowe” 2016, nr 1–4 (37–40), s. 58.

²⁹ *Joint Statement on the Three Seas Initiative (The Dubrovnik Statement)*, 25 sierpnia 2016 r., <http://predsjednica.hr/files/The%20Joint%20Statement%20on%20The%20>

aktywność polskiego Prezydenta była jednym z głównym motorów napędowych 3SI. Andrzej Duda był obecny na wszystkich szczytach tego formatu współpracy i w charakterze gospodarza wystąpił na przełomowym dla jej rozwoju Szczycie warszawskim w 2017 r., na którym gościł prezydenta USA Donalda Trumpa³⁰. Ten ostatni udzielił 3SI silnego poparcia politycznego, co skutkowało aktywizacją w ramach owej struktury tych państw wschodniej flanki NATO, które najsilniej odczuwały zagrożenie rosyjskie i z tego tytułu były wrażliwe na wszelkie polityczne sugestie płynące z Waszyngtonu. Poparcie ze strony USA zneutralizowało też wyrażenie do 2017 r. demonstrowaną niechęć Niemiec wobec Trójmorza, na którą były wyczulone inne poza Polską kraje tej inicjatywy. Odtąd więc zdecydowanej zmianie w kierunku poważnego zaangażowania w 3SI uległa polityka Litwy, Łotwy, Estonii i Rumunii, które wraz z Polską i Chorwacją stworzyły nowy „motor polityczny” Trójmorza. Po zmianie na stanowisku prezydenta tej ostatniej (Kolindę Grabar Kitarović – współinicjatorkę Inicjatywy Trójmorza w 2015 r. – zastąpił 18 lutego 2020 r. niechętnie do tego formatu współpracy nastawiony Zoran Milanović³¹) z grupy odpadł wprawdzie Zagrzeb, ale dobre relacje między Prezydentem Dudą i prezydentem Trumpem, ułatwiały przyciąganie poparcia USA dla 3SI z wyżej wskazanym oddziaływaniem na całą wschodnią flankę UE i NATO. Inicjatywa Trójmorza na tyle wrosła w rzeczywistość relacji Stanów Zjednoczonych z Europą Środkową, w tym z Polską, że

Three%20Seas%20Initiative(1).pdf (dostęp: 5 lipca 2025 r.) oraz: *The Three Seas Initiative: Central and Eastern Europe takes charge of its own destiny*, „Visegrad Post”, 28 sierpnia 2016 r., <https://visegradpost.com/en/2016/08/28/the-three-seas-initiative-central-and-eastern-europe-takes-charge-of-its-own-destiny/> (dostęp: 5 sierpnia 2025 r.). Por.: *Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójmorza*, 25 sierpnia 2016 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/wspolna-deklaracja-w-sprawie-inicjatywy-trojmorza,2909> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Szerzej patrz: P. Kowal, A. Orzelska-Stączek, *op. cit.*, s. 56–60; G. Zbińkowski, *The Three Seas Initiative and its Economic and Geopolitical Effect on the European Union and Central and Eastern Europe*, „Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe” 2019, t. 22, nr 2, s. 1–113.

³⁰ Szczyt Trójmorza z udziałem prezydenta USA, 6 lipca 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/szczyt-trojmorza-z-udzialem-prezydenta-usa-plen,648> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

³¹ G. Andrijanić, *Prezydentura Milanovicia jest złą wiadomością dla Trójmorza. Mówi o „straszonym” pomysśle „irytującym Moskwę i Berlin”*, „wPolityce”, 18 stycznia 2020 r., <https://wpolityce.pl/swiat/482831-prezydentura-milanovicia-jest-zla-wiadomoscia-dla-trojmorza> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

na kanwie Szczytu 3SI w Tallinie w 2020 r. stała się ona elementem rywalizacji wyborczej w USA między prezydentem Donaldem Trumpem a jego kontrkandydatem Joe Bidenem. Naturalnie był to w tej kampanii temat marginalny, ale w walce o głosy Polonii na tyle istotny, że Michael Carpenter, doradca Bidena ds. międzynarodowych, uznał za stosowne wyrazić w imieniu swego szefa w wywiadzie dla PAP poparcie dla Trójmorza³². Wiarygodność tej deklaracji, złożonej nie przez samego kandydata Demokratów, ale przez jego doradcę, była niska, niemniej jednak fakt jej złożenia jawił się jako znamieny. Już po wyborach w Stanach Zjednoczonych, 18 listopada 2020 r. Izba Reprezentantów Kongresu USA przyjęła jednomyślnie głosami zarówno Demokratów, jak i Republikanów rezolucję H. RES 672, w której poparła Inicjatywę Trójmorza, uznała ją za leżącą w żywotnym interesie USA jako projekt konkurencyjny wobec wpływów Rosji i Chin (Inicjatywa Pasa i Drogi oraz 17+1) w Europie Środkowej, potępiła Nord Stream 2 i imperialną politykę Rosji oraz zachęcała do włączenia do współpracy z 3SI Ukrainy, Mołdawii i Bałkanów Zachodnich³³. Kurs na Niemcy, obrany przez nową administrację amerykańską Joe Bidena w polityce wobec Europy, spowodował w kolejnych latach relatywny spadek zaangażowania USA w poparcie dla Inicjatywy Trójmorza. Na początku pojawiły się nawet naciski na jej faktyczne podporządkowanie RFN. Posunięto się aż do sugestii, by na siedzibę planowanego wówczas Sekretariatu Trójmorza wybrać Berlin (choć dziś zarzucono już ten pomysł)³⁴. Po odrzuceniu tych „rad” przez Polskę Waszyngton nie wycofał się jednak zupełnie z zaangażowania

³² M. Obremski, *Doradca Bidena o relacjach z Polską, NATO i Trójmorzem*, PAP, 17 października 2020 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C738290%2CDoradca-bidena-o-relacjach-z-polska-nato-i-trojmorzu.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

³³ H.Res.672 – Expressing support of the Three Seas Initiative in its efforts to increase energy independence and infrastructure connectivity thereby strengthening the United States and European national security, 18 listopada 2020 r., Congress.gov, <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-resolution/672/text> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

³⁴ D. Fried, G. Mosbacher, I. Brzezinski, *Czym jest Inicjatywa Trójmorza? Od wizji do działania*, Trójmorze, 5 lipca 2022 r., <https://trimarium.pl/projekt/brzezinski-fried-mosbacher-czym-jest-inicjatywa-trojmorza-od-wizji-do-dzialania/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Komentarz patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *Co w istocie mówi nam tekst Frieda, Mosbacher i Brzezinskiego?*, Trójmorze, 29 kwietnia 2022 r., https://trimarium.pl/think_tank/prof-zurawski-vel-grajewski-co-w-istocie-mowi-nam-tekst-frieda-mosbacher-i-brzezinskiego/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

w tę platformę współpracy swych środkowoeuropejskich sojuszników (i biernej w tym formacie, a mającej status państwa neutralnego Austrii). Jak napisali w słynnym artykule poświęconym 3SI Georgette Mosbacher, Daniel Fried i Ian Brzeziński, Trójmorze „zdołało przetrwać przejście z administracji Trumpa na administrację Bidena, co jest nie lada wyczynem, zważywszy na politykę zmian w ekipach do spraw amerykańskiej polityki zagranicznej.”³⁵ Zważywszy, iż głównym państwem Trójmorza jest Polska, a głównym inicjatorem i promotorem tej inicjatywy jej Prezydent Andrzej Duda, wyżej wskazany wyczyn jest w lwiej części jego zasługą.

Relacje ze Stanami Zjednoczonymi

Prezydenturę Andrzeja Dudy w kontekście relacji ze Stanami Zjednoczonymi można podzielić na wyraźne trzy okresy, wyodrębniane na bazie kadencji poszczególnych kolejnych prezydentów USA – Baracka Obamy (do 20 stycznia 2017 r.), Donalda Trumpa (2017–2021), Joe Bidena (2021–2025) i powtórnie Trumpa (od 20 stycznia 2025 r.). Ten podział nie wynikał jednak ze zmian stosunku Prezydenta Dudy do Stanów Zjednoczonych – te bowiem zawsze w jego koncepcji polityki zagranicznej pozostawały najważniejszym strategicznym sojusznikiem Rzeczypospolitej. Wiązało się to ze zmienną polityką Waszyngtonu wobec Warszawy, sposobu postrzegania przez USA miejsca Polski w systemie bezpieczeństwa transatlantyckiego i motywowanych ideologicznie różnic stosunku Demokratów i Republikanów do konserwatywnego rządu polskiego i wywodzącego się z tegoż obozu Prezydenta. Ostatni rok prezydentury Baracka Obamy był jednocześnie pierwszym pełnym rokiem prezydentury Andrzeja Dudy. Najważniejszym wydarzeniem z tego okresu okazał się Szczyt NATO w Warszawie, zakończony pełnym sukcesem Polski – tzn. przyjęciem przez Sojusz wyżej wspomnianych postulatów polskich w zakresie wysuniętej obecności wojskowej na jego wschodnich rubieżach. Na ten sukces złożyła się praca całej polskiej dyplomacji, należy jednak odnotować, że w trakcie swej wizyty w USA i spotkania z prezydentem Obamą (28 września 2015 r.) Prezydent Duda przekonywał

³⁵ D. Fried, G. Mosbacher, I. Brzezinski, *op. cit.*

gospodarza Białego Domu do przyjęcia polskich postulatów w dziedzinie bezpieczeństwa, później zaakceptowanych na rzeczonym szczycie NATO³⁶. Notabene podobną rozmowę odbył także z premierem Kanady Justinem Trudeau 10 maja 2016 r.³⁷, a więc niespełna dwa miesiące przed warszawskimi decyzjami Sojuszu. W następnej rozmowie z Barackiem Obamą – 21 września 2016 r. – Andrzej Duda z kolei zabiegał skutecznie o amerykańskie poparcie dla kandydatury Polski na miejsce niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ³⁸.

Rok 2017 – pierwszy rok pierwszej kadencji Donalda Trumpa – przyniósł wizytę 45. prezydenta USA w Warszawie i także wyżej wspomniany szczyt Trójmorza. Uzasadnia to tezę, że dwie ważne platformy współpracy regionalnej na wschodniej flance NATO i UE, zainicjowane z walnym udziałem piątego Prezydenta III RP – B9 i 3SI oraz wzmocnienie pozycji Polski na forum ONZ w warunkach rosyjskiej agresji na Ukrainie uzyskały poparcie Waszyngtonu.

Relacje między Prezydentem Dudą a prezydentem Trumpem w czasie pierwszej kadencji obu głów państw układały się bardzo dobrze. Zaowocowały one serią spotkań i wspólnych deklaracji. Już spotkanie w Warszawie 6 lipca 2017 r. – przy okazji szczytu Trójmorza – przyniosło rozmowę obu prezydentów na temat bezpieczeństwa i infrastruktury w Europie Środkowej – co w kontekście 3SI wydaje się naturalne³⁹. Współpraca polsko-amerykańska w zakresie inwestycji, badań i innowacji była z kolei omawiana przez obu prezydentów na kanwie Światowego Forum Ekonomicznego w Davos

³⁶ *Rozmowy z prezydentami USA, Ukrainy i szefem Rady Europejskiej*, 28 września 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/rozmowy-z-prezydentami-usa-ukrainy-i-szefem-rady-europejskiej>, 2821 (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

³⁷ *Z premierem Kanady o konieczności wzmocnienia wschodniej flanki NATO*, 10 maja 2016 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-premierem-justinem-trudeau>, 2876 (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

³⁸ *W USA Prezydent zabiegał o poparcie kandydatury Polski do RB ONZ*, 21 września 2016 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/w-usa-prezydent-zabiegalo-o-poparcie-kandydatury-polski-do-rady-bezpieczenstwa-onz>, 2926 (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

³⁹ *Donald Trump: Nigdy nie byliśmy bliżsi Polski, niż w tej chwili*, 6 lipca 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/spotkanie-prezydentow-polski-i-usa>, 647 (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

26 stycznia 2018 r.⁴⁰. Kolejne spotkania obu głów państw skutkowały ważkimi deklaracjami w tym zakresie. Pierwszą z nich była przyjęta 18 września 2018 r. w trakcie wizyty Prezydenta RP w Białym Domu polsko-amerykańska deklaracja „Obrona wolności i budowanie dobrobytu”, dotycząca współpracy obu państw w zakresie bezpieczeństwa militarnego i energetycznego oraz wymiany handlowej, a także inwestycji, badań i innowacji⁴¹. To w trakcie towarzyszącego owej deklaracji spotkania Duda-Trump po raz pierwszy z ust polskiego Prezydenta padło słynne potem sformułowanie o utworzeniu w Polsce amerykańskiej bazy wojskowej o nazwie „Fort Trump”⁴². Kwestie bezpieczeństwa były przy tym (co naturalne w relacjach zwierzchnika Sił Zbrojnych RP z supermocarstwem, będącym de facto hegemonomem Sojuszu Północnoatlantyckiego) głównym nurtem polityki Andrzeja Dudy na kierunku amerykańskim w kontekście toczącej się od 2014 r. wojny w Ukrainie i narastającego zagrożenia rosyjskiego. Kolejnym wyrazem jego aktywności na tym polu były dwie w krótkim czasie następujące po sobie deklaracje międzyprezydenckie z 12 czerwca⁴³ i 23 września 2019 r.⁴⁴, dotyczące zwiększenia amerykańskiej obecności wojskowej w Polsce i pogłębienia współ-

⁴⁰ *Spotkanie Prezydentów RP i USA w Davos*, 26 stycznia 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-prezydentow-rp-i-usa-w-davos-plen,3014> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁴¹ *Wspólna deklaracja o polsko-amerykańskim partnerstwie strategicznym*, 18 września 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydenci-polski-i-usa-podpisali-wspolna-deklaracje-o-partnerstwie-strategicznym,1108> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: „*Sojusz między Polską i USA nigdy nie był tak mocny*”, 18 września 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/sojusz-miedzy-polska-i-usa-nigdy-nie-byl-tak-mocny-plen,3073> (dostęp: 5 lipca 2025 r.) oraz: *Wizyta Pary Prezydenckiej w Białym Domu*, 18 września 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/rozmowy-duda-trump-w-bialym-domu,3072> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁴² *Remarks by President Trump and President Duda of the Republic of Poland in Joint Press Conference*, The White House, 18 września 2018 r., <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-president-duda-republic-poland-joint-press-conference/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁴³ *Wspólna Deklaracja Prezydentów o Współpracy Obronnej w zakresie obecności sił zbrojnych USA na terytorium RP*, 12 czerwca 2019 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/wspolna-deklaracja-prezydentow-o-wspolpracy-obronnej-w-zakresie-obecnosci-sil-zbrojnych-usa-na-terytorium-rp-plen,1411> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁴⁴ *Wspólna deklaracja Prezydentów PL i USA na temat pogłębiania współpracy obronnej*, 23 września 2019 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/wspolna-deklaracja-na-temat-poglebiania-wspolpracy-obronnej,1512> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

pracy obronnej między naszymi państwami. Poprzedziła je 4 czerwca 2019 r. rozmowa Prezydenta Dudy z sekretarzem generalnym NATO Jenssem Stoltenbergiem na temat wzrostu liczebności sił USA w Polsce⁴⁵. Między tymi deklaracjami dotyczącymi bezpieczeństwa militarnego dzięki aktywności Prezydenta Andrzeja Dudy doszło do podobnego oświadczenia woli w kwestiach energetycznych w postaci polsko-amerykańsko-ukraińskiej deklaracji międzyprezydenckiej z 31 sierpnia 2019 r. o tranzycie amerykańskiego LNG ze Świnoujścia na Ukrainę⁴⁶.

Kolejne spotkanie prezydentów Polski i Stanów Zjednoczonych miało miejsce w Białym Domu 20 czerwca 2020 r. i znów w lwiej części poświęcone było kwestiom bezpieczeństwa wojskowego, choć rozmawiano także o współpracy gospodarczej i energetycznej oraz o telekomunikacji⁴⁷. Była to stała linia polityczna Prezydenta RP. Jego wysiłki, mające na celu wzmocnienie obecności wojskowej USA w Polsce, symbolizowane wyżej wspomnianą koncepcją „Fort Trump” z 2018 r., wkrótce po tej rozmowie zostały uwieńczone powodzeniem w postaci podpisania z jego udziałem⁴⁸ w setną rocznicę bitwy warszawskiej, 15 sierpnia 2020 r. polsko-amerykańskiej umowy o wzmocnionej współpracy wojskowej – EDCA (*Enhanced Defense Cooperation Agreement*)⁴⁹.

⁴⁵ Z szefem NATO o planach zwiększenia obecności militarnej USA w Polsce, 4 czerwca 2019 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-wizyta-bruksela,3124> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁴⁶ W. Jakóbiak, *Porozumienie Polska-USA-Ukraina: Rosja używa gazu do polityki. Odpowiedź to rozwój dostaw LNG*, Biznes Alert, 31 sierpnia 2019 r., <https://biznesalert.pl/polska-ukraina-usa-porozumienie-wspolpraca-bezpieczenstwo-dostaw-gazu-region-energetyka-gaz/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁴⁷ Prezydent Andrzej Duda w Białym Domu, 24 czerwca 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-andrzej-duda-w-bialym-domu-pleng,3166> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁴⁸ Umowa o wzmocnionej współpracy obronnej z USA podpisana, 15 sierpnia 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/umowa-o-wzmocnionej-wspolpracy-obronnej-polski-i-usa-podpisana,1871> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁴⁹ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o wzmocnionej współpracy obronnej, podpisana w Warszawie dnia 15 sierpnia 2020 r., „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”, 3 grudnia 2020 r., poz. 2153, s. 125. Por.: Poland (20–1113) – Enhanced Defense Cooperation Agreement, Office of Treaty Affairs, 13 listopada 2020 r., <https://www.state.gov/poland-20-1113-enhanced-defense-cooperation-agreement/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Polska naturalnie nie angażowała się w kampanię wyborczą w USA w 2020 r. Nie miała ambicji oddziaływać na jej wynik ani nie podejmowała żadnych działań w tym kierunku. Taką postawę zachował też Prezydent Andrzej Duda. Mimo to było oczywiste, że pożądanym przez polski obóz konserwatywno-prawicowy rezultatem wyborów w Stanach Zjednoczonych byłaby reelekcja Trumpa. Utrzymywane do końca pierwszej kadencji 45. prezydenta USA dobre relacje na linii Duda-Trump były po porażce wyborczej tego ostatniego krytykowane jako błąd – prowadzenie jednowariantowej, bezalternatywnej polityki, narażającej kraj na niechęć nowej administracji demokratycznej Joe Bidena. Ta krytyka była nieuzasadniona i oparta o błędne przesłanki. Próby „prewencyjnego” dystansowania się Andrzeja Dudy i Polski wobec Trumpa w trakcie amerykańskiej kampanii wyborczej w nadziei, że gdyby jego konkurenci doszli do władzy i mieli intencje karania Polski za współpracę z nim, będą łagodniejsi, byłyby błędem. Słusznie więc ich nie czyniono, wychodząc z założenia, że jeśli o polityce Waszyngtonu względem Polski nie będą decydowały interesy państwowe Stanów Zjednoczonych, lecz postawione ponad nimi emocje stron sporu wewnątrzamerykańskiego i ideologiczne sympatie Demokratów, manewry wizerunkowe Polski na niewiele się zdadzą, a mogą jedynie popsuć dobre relacje polsko-amerykańskie i zbudować nieufność administracji Trumpa wobec polskich partnerów. Należało korzystać z dobrej koniunktury w stosunkach polsko-amerykańskich, których relacje między prezydentami obu państw były istotnym składnikiem, a nie skracać ją w obawie, że owa bliskość z 45. prezydentem USA nie spodoba się jego następcy i to w sytuacji, gdy gra wyborcza nie była rozstrzygnięta, a szanse na reelekcję Trumpa wysokie. Straty wynikające z ewentualnego dystansowania się od urzędującego prezydenta USA byłyby natychmiastowe i wymierne, ewentualne zaś korzyści – mające wystąpić w przyszłości – bardzo iluzoryczne, gdyż oparte o założenie wdzięczności jego następcy, dotąd generalnie niechętnego obozowi rządowemu w Polsce i Prezydentowi RP, będącemu jego emanacją⁵⁰.

⁵⁰ Szerzej patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *Turbulencje na wewnątrzamerykańskiej scenie politycznej jako wyzwanie dla polskiej polityki zagranicznej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2020, nr 1 (80), s. 40–52.

Na dodatek od wiosny 2020 r. – tzn. od opublikowania podpisanego przez Bidena artykułu w „Foreign Affairs” ze stycznia/marca/kwietnia 2020 r.⁵¹ – było jasne, że zawarte w nim deklaracje, dotyczące przyszłej polityki zagranicznej ówczesnego kandydata Demokratów, były wzajemnie sprzeczne. „Ukaranie rosyjskiej agresji” nie mogło iść w parze z „odbudową historycznego partnerstwa z sojusznikami z NATO” – wszak relacje z zagrożonymi przez Rosję sojusznikami ze wschodniej flanki Sojuszu były za kadencji Trumpa doskonałe, a chłód panował w stosunkach z tymi aliantami, którzy jak Niemcy i Francja pragnęli porozumienia z Rosją. Nie można było jednocześnie „karać Rosji” np. zablokowaniem Nord Stream 2 i „odbudowywać relacji” z Berlinem. Biden musiał wybrać i nietrudno było zgadnąć, co wybierze, bez względu na postawę Polski i to nie tyle wobec Trumpa, co wobec USA w ogóle. Ta teza znalazła wkrótce potwierdzenie w okresie kryzysu tranzytu władzy w Waszyngtonie, towarzyszącego ustąpieniu Trumpa i objęciu władzy przez Bidena. To w trakcie jego trwania, korzystając z wywołanego nim względnego paraliżu polityki zagranicznej USA, Niemcy, sprawujące wówczas prezydencję w UE, parły do porozumienia Unia Europejska-Chiny⁵². To właśnie tej linii – w imię solidarności ze Stanami Zjednoczonymi – sprzeciwiła się Polska⁵³. Wkrótce administracja Bidena, najwyraźniej zafascynowana wizją odbudowy relacji z Niemcami i wypracowania wraz z nimi porozumienia z Rosją,

⁵¹ J.R. Biden, Jr., *Why America Must Lead Again. Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump*, 23 stycznia 2020 r., <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-01-23/why-america-must-lead-again> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁵² H. von der Burchard, *Merkel pushes EU-China investment deal over the finish line despite criticism*, Politico, 29 grudnia 2020 r., <https://www.politico.eu/article/eu-china-investment-deal-angela-merkel-pushes-finish-line-despite-criticism/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: I. Tharoor, *The awkward timing of Europe's deal with China*, The Washington Post, 5 stycznia 2021 r., <https://www.washingtonpost.com/world/2021/01/05/europe-china-deal-biden-awkward/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁵³ *Poland opposes fast-tracking of EU-China deal – source*, The First News, 28 grudnia 2020 r., <https://www.thefirstnews.com/article/poland-opposes-fast-tracking-of-eu-china-deal-source-18716> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: A. Krzysztożek, *Unia Europejska osiągnęła porozumienie z Chinami ws. umowy inwestycyjnej*, EURACTIV.pl, 30 grudnia 2020 r., <https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-ue/news/unia-europejska-ue-porozumienie-chiny-umowa-inwestycyjna-pekina/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); T. Bielecki, *Umowa UE z Chinami. Sukces Berlina, ale kłopoty z USA?*, Deutsche Welle, 30 grudnia 2020 r., <https://www.dw.com/pl/umowa-ue-z-chinami-sukces-berlina-ale-k%C5%82opoty-z-usa/a-56097733> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

„nagrodziła” za to Polskę, a „ukarała” Niemcy zawieszeniem sankcji na Nord Stream ⁵⁴. Krytykowane przez niechętnych Prezydentowi RP publicystów⁵⁵ pogratulowanie Joe Bidenowi przez Andrzeja Dudę „udanej kampanii”, a nie zwycięstwa wyborczego⁵⁶, choć było w tym momencie zbędnym już demonstrowaniem przywiązania do Trumpa, nie miało większego znaczenia dla kształtowania tej nowej strategii polityki zagranicznej USA.

Zmiana lokatora Białego Domu wyhamowała dynamizm relacji międzyprezydenckich w stosunkach polsko-amerykańskich. Joe Biden jeszcze jako kandydat na prezydenta USA zaangażował się w krytykę obozu konserwatywnego w Polsce i to na podstawie fałszywych przesłanek⁵⁷. Pierwsze miesiące jego prezydentury upłynęły zaś pod znakiem odbudowy relacji amerykańsko-niemieckich i znalezienia przy współudziale Niemiec modus vivendi z Rosją. Temu służyło wyżej wspomniane zawieszenie przez Joe Bidena sankcji na Nord Stream 2, a także przedłużenie traktatu o redukcji strategicznej broni jądrowej New Start z Rosją⁵⁸ i wreszcie spotkanie Biden–Putin 16 czerwca 2021 r. w Genewie⁵⁹. To ostatnie na dodatek przygotowane

⁵⁴ M. Lee, E. Knickmeyer, F. Jordans, *US spares ally Germany in sanctions for Nord Stream pipeline*, AP News, 19 maja 2021 r., <https://apnews.com/article/russia-europe-germany-business-government-and-politics-6e538d7960c4dfbc334228f2f1db03bf> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: S. Dębski, *Nord Stream 2: German and U.S. Credibility Suffers Serious Damage*, 21 maja 2021 r., https://pism.pl/publikacje/Nord_Stream_2_German_and_US_Credibility_Suffers_Serious_Damage (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁵⁵ W. Jurasz, *Kuriozalne „gratulacje” Dudy dla Bidena [Komentarz]*, Onet, 15 grudnia 2020 r., <https://wiadomosci.onet.pl/opinie/wybory-w-usa-kuriozalne-gratulacje-dudy-dla-bidena/ev6w44t> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁵⁶ *Prezydent Andrzej Duda: Gratulacje dla Joe Bidena za udaną kampanię prezydencką*, 7 listopada 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-andrzej-duda-gratulacje-dla-joe-bidena-za-udana-kampanie-prezydencka,1950> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁵⁷ Skrytykował rzekome „strefy wolne od LGBT”. Por.: *Joe Biden krytykuje Polskę. Jest odpowiedź ambasady*, Fakt, 22 września 2020 r., <https://www.fakt.pl/polityka/joe-biden-krytykuje-polske-jest-odpowiedz-ambasady/5hj5nfn> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁵⁸ D.M. Herszenhorn, *Putin and Biden confirm extension of New START treaty*, Politico, 27 stycznia 2021 r., <https://www.politico.eu/article/putin-and-biden-confirm-extension-of-new-start-treaty/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: A. Kacprzyk, *Przedłużenie obowiązywania układu Nowy START*, 27 stycznia 2021 r., https://pism.pl/publikacje/Przedluzenie_obowiazywania_ukladu_Nowy_START (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁵⁹ J. Crawford, *Biden-Putin in Geneva: looking for common ground*, Swissinfo.ch, 16 czerwca 2021 r., <https://www.swissinfo.ch/eng/politics/biden-putin-in-geneva-looking-for-common-ground/46691734> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: R. Koffler, *Biden loses to*

zostało z zupełnym zlekceważeniem państw wschodniej flanki NATO. Konsultacje z tymi krajami odbyły się dopiero na publiczne dopomnianie się o nie dyplomacji polskiej⁶⁰ i miały miejsce tuż przed spotkaniem z Putinem, a zatem (mimo rozsądnego politycznie urzędowego optymizmu oficjalnego komentarza szefa BBN Pawła Solocho⁶¹) nosiły charakter kurtuazyjny, a nie merytoryczny⁶². Konsultacji z Ukrainą przed szczytem amerykańsko-rosyjskim zaś w ogóle nie było, a jedynie poinformowano ją o rezultatach rozmowy Biden-Putin post factum⁶³. Marginalizowanie kontaktów z Polską, rządzoną przez konserwatywną koalicję Zjednoczonej Prawicy, zdominowaną przez PiS, było tłumaczone, przynajmniej przez polską „opozycję totalną”, niechęcią Bidena do kontaktów z ówczesnymi władzami polskimi⁶⁴. Ten

Putin at Geneva summit just by showing up, The Hill, 15 czerwca 2021 r., <https://thehill.com/opinion/national-security/558385-biden-loses-to-putin-at-geneva-summit-just-by-showing-up/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: M. Menkiszak, W. Rodkiewicz, *Szczyt Biden–Putin: ćwiczenia z komunikacji strategicznej*, 16 czerwca 2021 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-06-16/szczyt-biden-putin-cwiczenia-z-komunikacji-strategicznej> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁶⁰ J. Bielecki, *Rau: Biden decyduje ponad naszymi głowami*, Rzeczpospolita, 10 czerwca 2021 r., <https://www.rp.pl/kraj/art8565331-rau-biden-decyduje-ponad-naszymi-glowami> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁶¹ P. Soloch: *spotkanie Duda-Biden wpisuje się w to, czego oczekiwaliśmy od nowej administracji amerykańskiej*, 15 czerwca 2021 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/p-soloch-spotkanie-duda-biden-wpisuje-sie-w-to-czego-oczekiwalismy-od-nowej-administracji-amerykanskiej,12018> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁶² K. Turecki, *Szczyt NATO w Brukseli. Kilka minut prezydenta Bidena dla prezydenta Dudy*, 14 czerwca 2021 r., <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/biden-podczas-spotkania-z-duda-uspokoi-obawy-europy-wschodniej/ms59xm2> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: K. Rębisz, M. Czarnecki, *Duda rozmawiał z Bidenem na szczycie NATO w Brukseli*, Gazeta Wyborcza, 14 czerwca 2021 r., <https://wyborcza.pl/7,75399,27199246,andrzej-duda-jednak-spotkal-sie-z-joe-bidenem.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też zdawkowe informacje oficjalne: *Prezydent na szczycie NATO w Brukseli*, 14 czerwca 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-na-szczycie-nato-w-brukseli,3202> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁶³ Szerszy kontekst trzymania Ukrainy przez USA poza konsultacjami amerykańsko-rosyjskimi patrz: M. Drabczuk, *USA, Rosja i NATO: o Ukrainie bez Ukrainy*, Instytut Europy Środkowej, „Komentarze IES” 2021, nr 414 (111), 26 czerwca 2021 r., <https://ies.lublin.pl/komentarze/usa-rosja-i-nato-o-ukrainie-bez-ukrainy/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁶⁴ Jako przykład patrz: M. Czarnecki, *Biden spotyka się dziś w Brukseli z przywódcami państw bałtyckich, ale nie z Andrzejem Dudą*, Gazeta Wyborcza, 14 czerwca 2021 r., <https://wyborcza.pl/7,75399,27197784,biden-spotyka-sie-dzis-w-brukseli-z-przywódcami-panstw-baltyckich.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: D. Długosz, *Spotkanie Dudy z Bidenem było jak przywitanie w korytarzu. „Chłód jest bardzo widoczny”*, Newsweek, 14 czerwca 2021 r., <https://www.newsweek.pl/polska/polityka/spotkanie-dudy-z-bidenem-bylo-jak-przywitanie-w-korytarzu-chlod-jest-bardzo-widoczny/cceq29z> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

argument nie ma jednak zastosowania ani wobec państw bałtyckich czy Rumunii, ani wobec Ukrainy i tym samym jest mało przekonujący. Dla Polski, skrajnie nieufnej w stosunku do Rosji, pod rządami prezydenta Dudy i Zjednoczonej Prawicy nie było miejsca w ówczesnej koncepcji polityki zagranicznej administracji prezydenckiej USA. Z tego samego powodu (twardej postawy wobec Kremla, niepasującej do nowej linii Białego Domu) wyżej opisane posunięcia Waszyngtonu odbywały się nie tylko bez konsultacji z Polską, lecz także i bez konsultacji z innymi sojusznikami ze wschodniej flanki NATO – państwami bałtyckimi i Rumunią. Kurs na nowy „reset” z Rosją (choć tak tego nie nazywano) nie wynikał ze stanu relacji USA z jakimkolwiek państwem z Europy Środkowowschodniej. Było wręcz przeciwnie. To nadzieja na porozumienie z Moskwą determinowała zachowanie administracji Bidena wobec Ukrainy i środkowoeuropejskich sojuszników Stanów Zjednoczonych. Wystudzenie relacji polsko-amerykańskich nie wynikało zatem z takiego czy innego posunięcia strony polskiej, w tym z działań Prezydenta Andrzeja Dudy, ale z generalnej zmiany linii polityki Waszyngtonu wobec Niemiec, Rosji i Europy Środkowej w kierunku nowej próby ugody z Kremlen. Gdy ta linia się załamała wskutek wielkoskalowej agresji rosyjskiej na Ukrainę z 24 lutego 2022 r., częstotliwość wizyt Joe Bidena w Polsce i spotkań z Prezydentem Dudą, a także rozmów telefonicznych głów państw, znacznie wzrosły. Już 4 marca 2022 r. obaj prezydenci omawiali telefonicznie sytuację wytworzoną wskutek rosyjskiej agresji⁶⁵. Ten problem był odtąd stałym tematem ich rozmów.

Jeszcze w grudniu 2021 r. Polska i jej Prezydent znajdowali się pod presją administracji USA w związku z planowaną ustawą dotyczącą statusu i funkcjonowania stacji telewizyjnej TVN, budzącej wątpliwość co do legalności funkcjonowania na polskim rynku medialnym, ale posiadanej przez kapitał amerykański, a zatem bronionej przez Waszyngton. Prezydent po wahaniach zawetował rzeczoną ustawę⁶⁶.

⁶⁵ *Readout of President Biden's Call With President Andrzej Duda of Poland*, 4 marca 2022 r., https://pl.usembassy.gov/biden_duda_readout/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁶⁶ *Prezydent zawetował ustawę o radiofonii i telewizji*, 27 grudnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-zawetowal-ustawy-o-radiofonii-i-telewizji,47225> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: *Wypowiedź dot. weta noweli ustawy o radiofo-*

Z perspektywy czasu ten krok można ocenić jako błąd. Strategiczna linia polityki USA wobec Polski i szerzej Europy Środkowej nie zależy bowiem od losu amerykańskiej inwestycji w stację telewizyjną. Trudno sobie wyobrazić, aby w kontekście rosyjskiego uderzenia na Ukrainę postępowanie Waszyngtonu było inne niż miało to miejsce, gdyby Prezydent Duda ustawy tej nie zawetował. W grudniu 2021 r. wielkoskalowy najazd rosyjski na Ukrainę był zaś już rzeczą, z którą jak najpoważniej należało się liczyć – pytanie nie brzmiało, czy on nastąpi, ale kiedy. Ten najazd wpłynął zaś przemożnie na poczynania lokatora Białego Domu wobec Polski.

Pierwszą wizytę w naszym kraju 46. prezydent USA złożył już w dniach 25–26 marca 2022 r. – czyli nieco ponad miesiąc po zmasowanej rosyjskiej inwazji na Ukrainę⁶⁷, a kolejną niemalże w rocznicę najazdu – tzn. 21 lutego 2023 r.⁶⁸. W międzyczasie obaj prezydenci znów rozmawiali telefonicznie w dniach 8 czerwca⁶⁹ i 15 listopada 2022 r.⁷⁰. Prawie rok później w Waszyngtonie doszło do spotkania prezydenta USA z Prezydentem RP w nietypowym formacie, gdyż jednocześnie lokator Białego Domu zaprosił także premiera Donal-

nii i telewizji, 27 grudnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wypowiedz-dot-weta-noweli-ustawy-o-radiofonii-i-telewizji,47251> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁶⁷ *Remarks by President Biden and President Andrzej Duda of Poland in Briefing on the Humanitarian Efforts for Ukraine*, 25 marca 2022 r., https://pl.usembassy.gov/biden_duda_rzeszow/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: *Spotkanie Prezydentów Polski i USA*, 26 marca 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/spotkanie-prezydentow-polski-i-usa,51184> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: *Readout of President Biden's Meeting with President Andrzej Duda of Poland*, 26 marca 2022 r., https://pl.usembassy.gov/readout_biden_duda/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.); *Remarks by President Biden and President Andrzej Duda of Poland before Expanded Bilateral Meeting*, 26 marca 2022 r., https://pl.usembassy.gov/remarks_expanded_meeting/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁶⁸ *Prezydenci Polski i USA o bezpieczeństwie i współpracy*, 21 lutego 2023 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydenci-polski-i-usa-o-bezpieczenstwie-i-wspolpracy,64956> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: *Minister Przydacz o rozmowach Prezydentów Polski i USA*, 21 lutego 2023 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/minister-marcin-przydacz-w-gosciu-wydarzen,65013> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); *Readout of President Biden's Meeting with President Andrzej Duda of Poland*, 21 lutego 2022 r., https://pl.usembassy.gov/pres_biden_duda_2023/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁶⁹ *Readout of President Biden's Call with President Andrzej Duda of Poland*, 8 czerwca 2022 r., https://pl.usembassy.gov/readout_biden_duda_june/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁷⁰ *Readout of President Joe Biden's Call with President Andrzej Duda of Poland*, 15 listopada 2022 r., https://pl.usembassy.gov/readout_pres_biden_pres_duda/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

da Tuska⁷¹. Ponowne spotkanie w podobnym formacie miało także miejsce 12 marca 2024 r. znów w Waszyngtonie⁷². Okoliczności wymienionych spotkań i rozmów, wytworzone przez wojnę w Ukrainie, zmieniły dramatyzm sytuacji, w których je prowadzono, ale tematyka, podejmowana w ich trakcie przez Andrzeja Dudę, pozostawała (co naturalne) zasadniczo ta sama, co poprzednio – tzn. była skoncentrowana na konieczności powstrzymania zagrożenia ze strony rosyjskiego imperializmu i na wynikających z tego kwestiach bezpieczeństwa wojskowego i energetycznego (zakupy uzbrojenia z USA dla Polski, amerykańska obecność wojskowa w naszym kraju, import LNG ze Stanów Zjednoczonych itd.)⁷³. Te kontakty, bez względu na ich rytm, nie oznaczały jednak przełomu w relacjach między Prezydentem Andrzejem Dudą i Polską rządzoną przez obóz Zjednoczonej Prawicy, a progresywistyczną administracją Joe Bidena⁷⁴, postawioną wobec wyboru między interesem narodowym USA (nakazującym wsparcie najbardziej proamerykańskiego obozu w Polsce) a sympatiami polityczno-ideologicznymi partii demokratycznej, wiążącymi ją z ówczesną polską opozycją i unijnym mainstreamem. Waszyngton wybrał to drugie. Nie była to jednak decyzja Polaków, lecz Amerykanów. Andrzej Duda nie miał instrumentów, by ją zmienić. Nie był także w stanie wpłynąć na zmianę amerykańskiej polityki wobec Ukrainy w kierunku zdjęcia ograniczeń politycznych, narzucanych

⁷¹ *Biały Dom. Spotkanie z Prezydentem USA*, 12 marca 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/bialy-dom-spotkanie-z-prezydentem-usa,82501> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: *Wypowiedź Prezydenta po rozmowach w Białym Domu*, 12 marca 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/waszyngton-bialy-dom-wypowiedz-prezydenta-rp-dla-mediow,82550> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Komentarz patrz: M.A. Piotrowski, M. Piotrowski, *Spotkanie prezydenta i premiera RP z prezydentem USA*, „Komentarz PISM”, nr 15, 14 marca 2024 r., <https://www.pism.pl/publikacje/spotkanie-prezydenta-i-premiera-rp-z-prezydentem-usa> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁷² *Readout of President Biden's Meeting with President Andrzej Duda and Prime Minister Donald Tusk of Poland*, 12 marca 2024 r., <https://pl.usembassy.gov/readout-of-president-bidens-meeting-with-president-andrzej-duda-and-prime-minister-donald-tusk-of-poland/> (dostęp: 5 lipca 2024 r.).

⁷³ Przykładowo patrz: *Wypowiedź po spotkaniu z Prezydentem USA*, 26 marca 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wypowiedz-po-spotkaniu-z-prezydentem-usa,51249> (dostęp: 5 lipca 2024 r.).

⁷⁴ A. Krzysztozek, *Biden's visit not a sign of breakthrough between Poland and the US*, EURACTIV.pl, 28 marca 2022 r., https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/bidens-visit-not-a-sign-of-breakthrough-between-poland-and-the-us/ (dostęp: 5 lipca 2024 r.).

Kijowowi przez Waszyngton w zakresie użycia dostarczanych mu przez USA systemów uzbrojenia i przekazywania ich w stosownej do potrzeb liczbie i tempie. Polska nie miała możliwości przełamania żywionych nad Potomakiem obaw co do – jak to tam określano – scenariusza „eskalacji wojny” w Ukrainie⁷⁵. Gdy jednak 17 listopada 2024 r. – po pojawieniu się żołnierzy północnokoreańskich na froncie w Ukrainie – prezydent Biden ogłosił wycofanie zastrzeżeń amerykańskich co do użycia dostarczanych Ukrainie pocisków ATACMS do rażenia celów w głębi Rosji (oficjalnie w regionie kurskim)⁷⁶, Prezydent Andrzej Duda natychmiast poparł tę decyzję, a co rzadkie, działał w tym wypadku w takim samym kierunku co rząd, który uczynił podobnie⁷⁷.

Kolejna zmiana lokatora Białego Domu i ponowne zamieszkanie w nim Donalda Trumpa wzbudziły w Pałacu Prezydenckim w Warszawie nadzieje na powrót w relacjach między Prezydentem Polski a prezydentem Stanów Zjednoczonych dobrej atmosfery znanej z lat 2017–2020. Andrzej Duda niewątpliwie liczył na zwiększenie się w tej sytuacji możliwości przekonywania głowy państwa amerykańskiego do polskiej wizji natury zagrożenia rosyjskiego i sytuacji w Ukrainie. Pierwsze, nad wyraz krótkie spotkanie obu prezydentów

⁷⁵ Rosyjskie propagandowe zagrożenie bronią jądrową wpływało na część zachodnich analityków. Zob. np.: *Russian defector makes chilling claim about Putin's nuclear plan on invasion day*, MSN, 27 listopada 2024 r., <https://www.msn.com/en-us/news/world/russian-defector-makes-chilling-claim-about-putin-s-nuclear-plan-on-invasion-day/ar-AA1uQNol?ocid=hpmsn&cvid=3e24ccc471914e02963a035fbfdee7ec&ei=13> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: *Global nuclear arsenals are expected to grow as states continue to modernize—New SIPRI Yearbook out now*, SIPRI, 13 czerwca 2022 r., <https://www.sipri.org/media/press-release/2022/global-nuclear-arsenals-are-expected-grow-states-continue-modernize-new-sipri-yearbook-out-now> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); G. Carbonaro, *Risk of Nuclear Conflict at Highest Point Since Height of Cold War—SIPRI*, Newsweek, 13 czerwca 2022 r., <https://www.newsweek.com/risk-nuclear-conflict-highest-point-since-height-cold-war-sipri-1715161> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁷⁶ K. Liptak, N. Bertrand, O. Liebermann, *Biden authorizes Ukraine to use long-range US weapons in Russia*, CNN, 18 listopada 2024 r., <https://edition.cnn.com/2024/11/17/politics/biden-authorizes-ukraine-missiles-russian-targets/index.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁷⁷ A. Krzysztozek, *Warsaw praises Biden for lifting block on long-range missile use to strike Russia*, EURACTIV.pl, 19 listopada 2024 r., <https://www.euractiv.com/section/politics/news/warsaw-praises-biden-for-lifting-block-on-long-range-missile-use-to-strike-russia/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

nie potwierdziło tych nadziei⁷⁸. Nowa linia polityki amerykańskiej wobec Rosji i Ukrainy konstruowana jest najwyraźniej bez brania pod uwagę opinii Polski w tym i jej Prezydenta.

Polityce Trumpa na kierunku rosyjskim i ukraińskim towarzyszy głęboka krytyka Polski ze strony mainstreamu Unii Europejskiej i wiodących mocarstw unijnych, połączona z ofensywą polityczną Berlina i Paryża, mającą na celu autonomizację bezpieczeństwa europejskiego, rozumianą jako jego uniezależnienie od wpływu USA i oparcie o scentralizowaną w tym celu UE. Ta operacja odbywa się pod hasłem „USA nas porzuca, Rosja nam grozi”, które ma wieść do wniosku o niezbedności konsolidacji UE poprzez zniesienie zasady jednomyślności w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa. Taki krok oddałby absolutny już prymat najludniejszym państwom Unii, dysponującym największą siłą głosu, czyli Niemcom i Francji, dążącym do wypchnięcia USA z europejskiej architektury bezpieczeństwa⁷⁹. Rozważając ten scenariusz, trudno abstrahować od faktu, że w ostatnich 30 latach to właśnie Berlin i Paryż były głównymi szermierzami „strategicznego partnerstwa z Rosją”⁸⁰. Obserwujemy wyraźne dążenie Trumpa do nowego porozumienia z Moskwą – tak charakterystyczne

⁷⁸ Spotkanie Andrzeja Dudy z Donaldem Trumpem, 22 lutego 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/spotkanie-andrzeja-dudy-z-donaldem-trumpem,97773> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: *Wypowiedź Andrzeja Dudy po spotkaniu z Prezydentem Stanów Zjednoczonych*, 22 lutego 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wypowiedz-prezydenta-po-spotkaniu-z-prezydentem-stanow-zjednoczonych,97798> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Komentarze polityczne patrz: *Politycy o spotkaniu Duda-Trump: dobrze, że się odbyło, szkoda, że w takiej formie*, PAP, 23 lutego 2025 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/politycy-o-spotkaniu-duda-trump-dobrze-ze-sie-odbylo-szkoda-ze-w-takiej-formie-0> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁷⁹ O niemieckiej wizji Europy i relacji transatlantyckich patrz: *Speech by Foreign Minister Heiko Maas: “Courage to Stand Up for Europe – #EuropeUnited”*, Federal Foreign Office, 13 czerwca 2018 r., <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/maas-europeunited/2106528> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: J. Dobrowolska-Polak, *Wizja globalnej roli Unii Europejskiej Heiko Maasa i Jean-Claude’a Junckera*, „Ekspertyzy Instytutu Zachodniego”, nr 13, 28 września 2018 r., s. 6. Patrz też: *Stanowisko współsprawozdawcy Helmuta Scholza w sprawie polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony. Projekt sprawozdania w sprawie wniosków Parlamentu Europejskiego dotyczących zmiany traktatów*, (2022/2051(INL)), Komisja Spraw Konstytucyjnych, Parlament Europejski, 22 sierpnia 2023 r., s.123, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/AFCO-PR-746741_PL.pdf (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁸⁰ Przegląd polityki UE wobec Rosji w ostatnich dekadach patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *Wizyta Josepa Borrelli w Moskwie – logiczny skutek czy zaskakująca porażka polityki Unii Europejskiej wobec Rosji*, „Sprawy Międzynarodowe” 2021, t. 74, nr 3, s. 193–236.

także dla pierwszego okresu prezydentury jego licznych poprzedników. Trzeba przy tym przyznać, że przez obecnego prezydenta USA jest demonstrowane ono znacznie brutalniej. Nie unieważnia to jednak oceny dotychczasowej polityki państw unijnego rdzenia i samej Brukseli wobec Rosji. UE wbrew deklaracjom swych polityków nie jest w stanie zastąpić USA w charakterze gwaranta wojskowego bezpieczeństwa Europy. W tych warunkach linia polityczna Prezydenta Andrzeja Dudy, przyjęta wobec Waszyngtonu, cechuje się dążeniem do zachowania jak najlepszych kontaktów z Białym Domem. Prezydent nie przyłączył się do europejskiego chóru krytyki poczynań Trumpa, przeciwnie publicznie demonstrowa wiarę w powodzenie wysiłków prezydenta USA w zakresie doprowadzenia przezeń do obiecywanego pokoju.

Wobec braku wglądu opinii publicznej w proces decyzyjny, kształtujący stosunek Andrzeja Dudy do „pokojoywej ofensywy” Donalda Trumpa (co jest notabene stanem naturalnym), a obserwując utrzymanie przez Prezydenta RP linii zdecydowanego poparcia integralności terytorialnej i niepodległości Ukrainy, jesteśmy skazani jedynie na domysły i spekulacje co do istoty postawy zajętej przez głowę państwa polskiego wobec poczynań obecnego lokatora Białego Domu. Obraz sytuacji, jaki rysuje się w oczach zewnętrznego obserwatora, skłania do wniosku, że celem Prezydenta Dudy jest zachowanie jak najlepszych relacji z Donaldem Trumpem i przetrwanie okresu dążenia przezeń do „resetu” z Rosją. Jeśli taki jest zamysł Prezydenta RP, przyjętą przez niego strategię należy uznać za słuszną. Nie ma powodów, by uważać, że Trump osiągnie w swych relacjach z Kremlem to, czego nie udało się uzyskać jego poprzednikom – tzn. takie ułożenie relacji z Moskwą, by zapewnić stabilny pokój w Europie i akceptowalny modus vivendi z Rosją. W interesie Polski nie leży zatem udział w antyamerykańskiej „krucjacie” unijnego mainstreamu, prowadzonej w politycznie poprawnej szacie antytrumpizmu, lecz przeczekanie tej niekorzystnej dla Polski dekonstrukcji. Załamanie się relacji amerykańsko-rosyjskich jest bowiem, mimo odwrotnych nadziei Trumpa, najbardziej prawdopodobnym scenariuszem dalszego rozwoju wydarzeń. Prezydent Duda zatem w swych wypowiedziach

na temat 47. prezydenta USA prezentuje ton urzędowego optymizmu, a mając doświadczenie w kontaktach z nim z okresu jego pierwszej kadencji, może przypuszczać, że Trump oszukany przez Putina nie przyjmie roli „pierwszego naiwnego”, lecz zareaguje w sposób dla Moskwy dotkliwy. Polska powinna więc zachować możliwość włączenia się w politykę Waszyngtonu, gdy znów będzie ona odpowiadała interesom Rzeczypospolitej, bez obciążeń związanych z udziałem w antytrumpistowskim kursie unijnego mainstreamu. Zważywszy na fakt, że druga i ostatnia kadencja prezydencka Andrzeja Dudy kończy się w sierpniu 2025 r., jest wysoce prawdopodobne, że wykorzystanie oczekiwanej zmiany w polityce USA wobec Rosji będzie już udziałem jego następcy. Prezydent Rzeczypospolitej nie jest publicystą, a publiczna z jego strony krytyka poczyniła prezydenta USA, ktokolwiek by nim nie był, nie ma szans stać się instrumentem skutecznego oddziaływania na Waszyngton, może zaś zablokować możliwość lobbingu interesów polskich w Białym Domu w przyszłości. Przyjętą linię polityczną Andrzeja Dudy wobec Donalda Trumpa należy więc uznać za taktycznie uzasadnioną.

Relacje z Ukrainą

Jednym z wiodących kierunków polityki zagranicznej Prezydenta Andrzeja Dudy od zawsze były relacje z Ukrainą. Także i na tym kierunku (podobnie jak w relacjach z USA) znajdowały się one pod decydującym wpływem możliwości, które otwierały się lub zamykały wraz ze zmianami na urządzie prezydenta państwa partnerskiego – w omawianym wypadku Ukrainy. Podobnie jak w odniesieniu do relacji z USA relacje z Ukrainą prowadzono w warunkach asymetrii konstytucyjnych uprawnień głowy państwa polskiego w stosunku do takich uprawnień głowy państwa ukraińskiego. Pozycja ustrojowa prezydenta Ukrainy jest bowiem znacznie silniejsza niż prezydenta Rzeczypospolitej⁸¹.

⁸¹ Szerzej patrz: A. Stec, *Pozycja ustrojowa prezydenta w systemie konstytucyjnym Ukrainy (1991–2012)*, Lwów 2014, s. 90–309; P. Pietnoczka, *Ewolucja pozycji ustrojowej instytucji prezydenta na Ukrainie*, „Studia Politologiczne” 2018, t. 47, s. 220–238; M. Wawrzonek, *Ewolucja władzy wykonawczej na Ukrainie po „pomarańczowej rewolucji”*, w: M. Drzo-

Kierunek ukraiński był, jak wskazano, jednym z najważniejszych w polityce zagranicznej piątego Prezydenta III RP. Pierwszą wizytę w Kijowie Andrzej Duda złożył w dniach 14–15 grudnia 2015 r. Przedmiotem rozmów były sankcje nakładane na Rosję za agresję na Krym i Donbas w kontekście porozumień mińskich, droga Ukrainy do UE i NATO, w których to staraniach Polska nieustannie wspierała Kijów, współpraca wojskowa i kwestie historyczne⁸². Ten zestaw tematyczny – z modyfikacjami wynikającymi z dynamizmu sytuacji międzynarodowej, szczególnie po 24 lutego 2022 r. – w zasadniczych zrębach stanowi trwałą ośnowę relacji polsko-ukraińskich także w ich międzyprezydenckim wymiarze.

Do kolejnego spotkania między prezydentami doszło już 9 lipca 2016 r. na kanwie warszawskiego Szczytu NATO⁸³. Kolejna wizyta miała miejsce w Kijowie z okazji ukraińskiego dnia niepodległości, co było ważnym gestem symbolicznym⁸⁴.

Gestom towarzyszyły przy tym konkrety. 2 grudnia 2016 r. w Warszawie, w 25. rocznicę uznania przez Polskę niepodległości Ukrainy, podpisano w obecności prezydentów Andrzeja Dudy i Petra Poroszenki⁸⁵ „Umowę Ogólną między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy w sprawie wzajemnej współpracy w dziedzinie obronności”⁸⁶. Ustanowiono na

nek, A. Wołek (red.), *Władza wykonawcza w Polsce i w Europie*, Kraków-Nowy Sącz 2009, s. 174–190.

⁸² „Ukraina jest wielkim strategicznym partnerem Polski”, 15 grudnia 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/drugi-dzien-wizyty-na-ukrainie,2846> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁸³ *Spotkanie z Prezydentem Petro Poroszenką*, 9 lipca 2016 r., <https://t.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/spotkanie-z-prezydentem-ukrainy-petro-poroszenka,273> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁸⁴ *Andrzej Duda w Kijowie z okazji 25. rocznicy niepodległości Ukrainy*, 24 sierpnia 2016 r., <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,101,prezydent-na-uroczystosciach-z-okazji-25-rocznicy-uchwalenia-aktu-niepodleglosci-ukrainy.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁸⁵ O samej wizycie prezydenta Poroszenki patrz: *Wizyta Prezydenta Ukrainy*, 2 grudnia 2016 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/wizyta-prezydenta-ukrainy,408> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁸⁶ *Umowa Ogólna między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy w sprawie wzajemnej współpracy w dziedzinie obronności*, sporządzona w Warszawie dnia 2 grudnia 2016 r., „Monitor Polski. Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej”, Warszawa, dnia 18 stycznia 2019 r., poz. 50, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20190000050> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

jej podstawie 24 obszary współpracy, realizowanej w różnych formach, a dołączony do niej protokół stał się podstawą dodatkowego rozszerzenia porozumienia na współdziałanie w zakresie dostawy uzbrojenia i techniki wojskowej oraz świadczenia usług o charakterze wojskowo-technicznym i podjęcia współpracy przemysłowej w sferze technologii raketowych, w tym wykorzystywanych w systemach wynoszenia na orbitę i innych technologii przeznaczonych dla wojsk lądowych⁸⁷.

Andrzej Duda miał też decydujący wkład w łagodzenie napięć polsko-ukraińskich, powstających na tle sporów o historię. Pod wpływem protestów strony ukraińskiej i środowisk eksperckich w Polsce, dotyczących „ukraińskich” zapisów nowelizacji ustawy o IPN, Prezydent wprowadził samą ustawę podpisał, ale natychmiast skierował ją do Trybunału Konstytucyjnego⁸⁸. Była to decyzja ze wszech miar słuszną, zważywszy na fakt, że ustawy sejmowe nie są tekstami publicystycznymi, a zapisy zawarte w rzeczonym akcie prawnym istotnie kompromitowały ustawodawcę polskiego zarówno w kontekście prawnego sensu użytych terminów, jak i w warstwie czysto historycznej (np. poprzez błędną datację wydarzeń)⁸⁹. Pod kątem zgodności z Konstytucją RP miały zostać ocenione artykuł 55a oraz użyte w tym akcie prawnym terminy „ukraińscy nacjonaści” i „Małopolska Wschodnia”. 17 stycznia 2019 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł niezgodność z Konstytucją RP obu terminów podanych w wątpliwość przez Prezydenta Andrzeja Dudę⁹⁰, a wyrok nabył mocy prawnej po jego

⁸⁷ A. Romanowska, *Współpraca obronna Polski i Ukrainy. Stan obecny i perspektywy*, „The Warsaw Institute Review”, 26 czerwca 2017 r., <https://warsawinstitute.org/pl/wspolpraca-obronna-polski-i-ukrainy-stan-obecny-i-perspektywy/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: *Zacieśnienie współpracy obronnej z Ukrainą*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 2 grudnia 2016 r., <http://www.mon.gov.pl/aktualnosci/artikel/najnowsze/zaciesnienie-wspolpracy-obronnej-z-ukraina-d2016-12-02/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁸⁸ Wniosek Prezydenta RP, K1/18, <https://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/Sprawa?&pokaz=documenty&sygnatura=K%201/18> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁸⁹ Krytyka ustawy w jej aspekcie „ukraińskim” patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *Popis ignorancji*, „Gazeta Polska” 2018, nr 11 (1283), s. 34–35.

⁹⁰ Nowelizacja ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej, sygn. akt K 1/18, Warszawa, 17 stycznia 2019 r., <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/wyroki/art/10462-nowelizacja-ustawy-o-instytucie-pamieci-narodowej> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

publikacji w Dzienniku Ustaw, tj. 23 stycznia 2019 r.⁹¹. Najważniejsze, choć nie wszystkie punkty sporne nowelizacji ustawy o IPN zostały usunięte⁹², co naturalnie znacznie złagodziło toczący się wokół niej spór polsko-ukraiński, który z czasem wygasł, pomimo iż w tekście ustawy pozostały absurdy historyczne i prawne – np. cezury czasowe oderwane od realiów historycznych stosunków polsko-ukraińskich, a odzwierciedlające punkty zwrotne w dziejach operacji służb sowieckich przeciw podziemiowi ukraińskiemu⁹³ (co wiele mówi o źródłach inspiracji tekstu ustawy), nieuznawanie biegu przedawnienia z czasów II Rzeczypospolitej, klasyfikacja zbrodni w zależności od narodowości sprawcy, a nie natury czynu zabronionego itd.

Mimo wysiłków Prezydenta Andrzeja Dudy relacje z Ukrainą w okresie prezydentury Petra Poroszenki – szczególnie w wymiarze polityki historycznej – nie układały się dobrze. To właśnie przede wszystkim kwestiom historycznym poświęcono wizytę Prezydenta RP w Ukrainie i jego rozmowy z prezydentem Poroszenką 13 grudnia 2017 r.⁹⁴. Nie osiągnięto jednak w ich wyniku istotnego postępu w zakresie zadanionych problemów, dotyczących dziedzictwa tragicznej przeszłości z lat II wojny światowej. Brak ukraińskiej zgody na ekshumacje i godny pochówek ofiar rzezi wołyńskiej ciążył nad atmosferą relacji polsko-ukraińskich i zmuszał Prezydenta Polski do dobitnego nieraz

⁹¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 stycznia 2019 r., sygn. akt K 1/18, „Dziennik Ustaw” 2019, poz. 131, <https://www.infor.pl/akt-prawny/DZU.2019.016.0000131,wyrok-trybunalu-konstytucyjnego-sygn-akt-k-118.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁹² Szerzej patrz: O. Popowycz, *Czy zniknęły „ukraińskie” przepisy ustawy o IPN?*, POLUKR, 11 lutego 2019 r., <https://www.polukr.net/blog/2019/02/czy-zniknely-ukrainskie-przepisy-ustawy-o-ipn/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁹³ Przyjęte w ustawie cezury czasowe 1925–1950 są inspirowane tradycją rosyjską. Rok 1925 to wywołany przez Sowietów rozłam w Ukraińskiej Organizacji Wojskowej i wydzielenie z niej komunistycznej i antypolskiej Zachodnioukraińskiej Organizacji Ludowo-Rewolucyjnej. Był to punkt zwrotny w planach pracy sowieckich służb, ale dla realiów stosunków polsko-ukraińskich był bez znaczenia. Rok 1950 także jest przejęty z tradycji rosyjskiej. Nie ma żadnego znaczenia dla stosunków polsko-ukraińskich. Jest rokiem śmierci z rąk NKWD komendanta UPA Romana Szuchewycza, współodpowiedzialnego za ludobójstwo na Wołyniu. Jego śmierć nie nastąpiła jednak na terytorium ówczesnego państwa polskiego i nie miała związku z konfliktem polsko-ukraińskim ani z żadnymi w tym czasie popełnianymi zbrodniami nacjonalistów ukraińskich na Polakach, gdyż od 1947 r. UPA nie prowadziła już walki z Polakami, a konflikt polsko-ukraiński wygasł.

⁹⁴ *Prezydent z wizytą na Ukrainie*, 13 grudnia 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-rozpoczyna-wizyte-na-ukrainie,3009> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

demonstrowania swego niezadowolenia z tego stanu rzeczy. Samotne – bez towarzystwa gospodarza – złożenie kwiatów 8 lipca 2018 r., czyli w przeddzień rocznicy kulminacji rzezi wołyńskiej (11 lipca 1943 r.) – dokonane w szczerym polu, w miejscu, w którym kiedyś znajdowała się polska wieś Pokuta na Wołyniu, było tego najwyrazistszym przykładem⁹⁵. Spotkania Duda-Poroszenko, odbywane przy okazji wspólnego udziału obu prezydentów w posiedzeniach rozmaitych gremiów międzynarodowych⁹⁶, nie przyniosły widocznych rezultatów.

Ukraińska rewolucja wyborcza 2019 r., kiedy to obywatele Ukrainy przy pomocy kartki wyborczej zmienili prezydenta i 80 proc. składu Rady Najwyższej⁹⁷, skutkowałą głęboką zmianą na lepsze także relacji między głowami obu naszych państw. Pierwsze spotkanie Prezydenta Dudy z nowo wybranym prezydentem Wołodymyrem Zełenskim było dosyć krótkie i miało miejsce 4 czerwca 2019 r. na kanwie udziału obu głów państw w Szczycie NATO w Brukseli. Rozmawiano o kwestiach historycznych i naturalnie o aspiracjach Ukrainy do członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim, popieranych niezmiennie przez Polskę⁹⁸. I ta rozmowa nie przyniosła przełomu w kwestiach tragicznego spadku wspólnych dziejów. Rozmowy na temat historii kontynuowano przy okazji kolejnej wizyty Prezydenta RP w Ukrainie – w Kijowie i Odessie, ale to nie ta problematyka (choć ważna) determinowała stosunki polsko-ukraińskie. Oprócz tradycyjnych już tematów z dziedziny bezpieczeństwa tym razem pojawił się

⁹⁵ W 75. rocznicę rzezi wołyńskiej Prezydent oddał cześć pomordowanym, 8 lipca 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/w-75-rocznice-rzezi-wolynskiej-prezydent-na-ukrainie-oddaje-czesc-pomordowanym-rodakom,3047> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁹⁶ Por. spotkanie przy okazji Szczytu NATO w Brukseli: „Wszystko, co udało się ustalić, potwierdza jedność NATO”, 12 lipca 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/szczyt-nato-dzien-drugi,3050> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Zob. też informacje o spotkaniu przy okazji pobytu na Światowym Forum Ekonomicznym w Davos 24 stycznia 2019 r.: *W Davos nt. sytuacji bezpieczeństwa w Europie Środkowej i Wschodniej*, 24 stycznia 2019 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/rozmowy-nt-sytuacji-bezpieczenstwa-w-europie-srodkowej-i-wschodniej,3116> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁹⁷ H. Bazhenova, *Rada Najwyższa Ukrainy: bilans pierwszego roku*, „Komentarze IEŚ”, nr 230 (133), 5 sierpnia 2020 r., <https://ies.lublin.pl/komentarze/rada-najwyzsza-ukrainy-bilans-pierwszego-roku/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

⁹⁸ *Spotkanie Prezydentów Polski i Ukrainy*, 4 czerwca 2019 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-prezydent-ukrainy,3125> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

w rozmowach wzajemnych wątek współpracy infrastrukturalnej, w tym w ramach Inicjatywy Trójmorza⁹⁹.

Prezydent Duda – jak opisano to wyżej – to jeden z dwojga inicjatorów koncepcji 3SI. Ważnym celem jego polityki było przy tym włączenie w możliwie szerokiej formie także Kijowa do tego formatu regionalnej współpracy infrastrukturalnej. Mimo braku formalnego członkostwa w Inicjatywie Trójmorza Ukraina stała się uczestnikiem licznych jej projektów szczegółowych, w tym flagowego przedsięwzięcia – Via Carpatia, w którym uczestniczy jako pełnoprawna jego strona na mocy deklaracji łańcuckiej II z 3 marca 2016 r.¹⁰⁰, potwierdzonej w deklaracji łańcuckiej III z 17 kwietnia 2019 r.¹⁰¹.

Gdyby biegnącą południkowo Via Carpatia potraktować jak kręgosłup, dobudowanie jej równoleżnikowych „żeber” na trasach Lublin–Chełm–Kowel–Łuck–Kijów, Lublin–Zamość–Lwów–Tarnopol–Winnica–Humań i Rzeszów–Lwów i dalej do Humania jest projektem naturalnym. Elementem systemu sieci transportowej w regionie będzie wszak już dziś planowana Autostrada GO (Gdańsk–Odessa), która ma wieść z Gdańska właśnie przez Lublin i Zamość do Lwowa i potem do Tarnopola, Chmielnickiego, Winnicy i Humania, gdzie połączy się z autostradą Kijów–Odessa. Przedsięwzięcie to otrzymało już obietnicę wsparcia finansowego z UE¹⁰². Będzie ono osią współpracy portów w obu miastach krańcowych planowanej trasy – tzn. Gdańsk z Odessą. Odnośne Memorandum intencyjne w tej sprawie pomiędzy przedsiębiorstwem państwowym Administracja

⁹⁹ *Para Prezydencka rozpoczęła wizytę na Ukrainie*, 11 października 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/para-prezydencka-uda-sie-w-niedziele-z-wizyta-na-ukraine,3172> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁰⁰ *Łańcut Declaration II of the Ministers of Transport Hungary, the Republic of Lithuania, the Republic of Poland, Romania, the Slovak Republic, the Republic of Turkey and Ukraine, on Strengthening the Cooperation in the Area of Transport in the Carpathians and Continuation of the Via Carpatia Development*, w: *10 lat Deklaracji Łańcuckiej, czyli krótko o Via Carpatia*, Muzeum Zamek w Łańcucie, <https://www.zamek-lancut.pl/pl/Aktualnosci,357> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁰¹ *Wspólnym głosem w Łańcucie o trasie Via Carpatia*, 17 kwietnia 2019 r., <https://www.gov.pl/web/infrastruktura/wspolnym-glosem-w-lancucie-o-trasie-via-carpatia> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁰² *UE ma wesprzeć finansowanie budowy trasy Odessa–Gdańsk*, Forsal, 21 lutego 2018 r., <https://forsal.pl/artykuly/1105966,ue-ma-wesprzec-finansowanie-budowy-trasy-odessa-gdansk.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Portów Morskich Ukrainy a zarządem Portu Morskiego SA „Gdańsk” podpisali przedstawiciele obu firm 13 października 2020 r. w Odesie, w obecności prezydentów Polski i Ukrainy Andrzeja Dudy i Wołodymyra Zełenskiego¹⁰³. We wspólnym oświadczeniu głów państw, wydanym z okazji wizyty Prezydenta RP w Ukrainie, znalazło się przy tym stwierdzenie, iż „Rzeczypospolita Polska wspiera pogłębianie współpracy Ukrainy z Inicjatywą Trójmorza”¹⁰⁴. Rozwój stosunków z Ukrainą w formacie partnersko-trójmorskim i historia jej starań o wejście do 3SI, a także rola Prezydenta Andrzeja Dudy w inspirowaniu tej linii politycznej, są godne osobnego dużego artykułu¹⁰⁵. Wątek trójmorski był bowiem od 2015 r. ważnym elementem składowym poczynań Prezydenta RP, w tym także jego polityki wobec Kijowa. Ukraina w znacznej mierze dzięki staraniom Polski, a w tym w szczególności Prezydenta Andrzeja Dudy, została włączona do współpracy trójmorskiej ze specjalnie dla niej stworzonym statusem partnera uczestniczącego na szczycie 3SI w Rydze w 2022 r.¹⁰⁶.

Narastająca od wiosny 2021 r. groźba zmasowanej inwazji rosyjskiej na Ukrainę skutkowałą wzmożeniem polskiego wsparcia dla zagrożonego sąsiada. Przyniosła też w efekcie wzrost częstotliwości

¹⁰³ *Współpraca portów Gdańsk i Odessa*, 13 października 2020 r., <https://wgospodarcze.pl/informacje/86631-wspolpraca-portow-gdansk-i-odessa> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁰⁴ *Wspólna deklaracja Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy i Prezydenta Ukrainy Wołodymyra Zełenskiego*, 12 października 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,1181,wspolna-deklaracja-prezydentow-polski-i-ukrainy.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁰⁵ Szerzej o relacjach Ukraina-Trójmorze patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *Twelve EU Countries on the Eastern Flank of NATO: What about Ukraine?*, „East/West: Journal of Ukrainian Studies” 2021, t. 8, nr 2, s. 49–83, <https://ewjus.com/index.php/ewjus/article/view/514> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁰⁶ Szerzej patrz: A. Rebelińska, N. Dziurdzińska, *Przywódcy państw Trójmorza przyznali Ukrainie status partnera uczestniczącego Inicjatywy*, PAP, 20 czerwca 2022 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1255911%2Cprzywodcy-panstw-trojmorza-przyznali-ukrainie-status-partnera> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: Ł. Lewkowicz, M. Gołębiowska, *Po szczycie Inicjatywy Trójmorza w Rydze: nowy status współpracy z Ukrainą i wsparcie Stanów Zjednoczonych*, „Komentarze IEŚ”, nr 639 (151), Instytut Europy Środkowej, 24 czerwca 2022 r., <https://ies.lublin.pl/komentarze/po-szczycie-inicjatywy-trojmorza-w-rydze-nowy-status-wspolpracy-z-ukraina-i-wsparcie-stanow-zjednoczonych/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: K. Dudzińska, *Siódmy szczyt Inicjatywy Trójmorza w Rydze*, „Komentarz PISM”, nr 98, 23 czerwca 2022 r., <https://www.pism.pl/publikacje/siodmy-szczyt-inicjatywy-trojmorza-w-rydze> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

i wagi kontaktów między Prezydentem Dudą a prezydentem Zeńskim. Ten pierwszy, składając wizytę w Kijowie 23 sierpnia 2021 r. w trakcie kulminacji kryzysu na granicy polsko-białoruskiej, litewsko-białoruskiej i łotewsko-białoruskiej¹⁰⁷, udzielił zdecydowanego poparcia Ukrainie¹⁰⁸ i współuczestniczył w intensyfikacji wspólnych działań państw wschodniej flanki NATO (Polski, Estonii, Łotwy i Litwy) w kwestii białorusko-rosyjskiej agresji hybrydowej przy użyciu sztucznie wytworzonej presji imigracyjnej na nasze państwa¹⁰⁹. Jednocześnie włączył się wyraziście w ukraińską inicjatywę Platformy Krymskiej¹¹⁰, której celem było zapobieżenie ewoluowaniu kwestii zaboru Krymu przez Rosję w kierunku uznania jej za „trwałe prowizorium” – jak określił to lider niemieckiego FDP Christian Lindner¹¹¹.

¹⁰⁷ Szerzej patrz: M. Konieczny, *Operacja „Śluza” – kryzys uchodźczy związany z przetrzaniem nielegalnych migrantów przez polsko-białorską granicę*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2022, R. XXII, z. 2, s. 89–102.

¹⁰⁸ Kijów. Spotkanie Prezydentów Polski i Ukrainy, 23 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/kijow--spotkanie-prezydentow-polski-i-ukrainy,34330> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁰⁹ Kijów. Spotkanie Prezydentów Polski, Estonii, Łotwy i Litwy, 23 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-prezydentow-polski-estonii-lotwy-i-litwy,34329> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: *Prezydenci Estonii, Łotwy, Litwy i Polski w sprawie Białorusi*, 23 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/listy/wspolne-oswiadczenie-prezydentow-estonii-lotwy-litwy-i-polski-w-sprawie-bialorusi,34350> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹¹⁰ *Inauguracyjny Szczyt Platformy Krymskiej w Kijowie*, 23 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/inauguracyjny-szczyt-platformy-krymskiej-w-kijowie,34333> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: *Andrzej Duda na szczycie Platformy Krymskiej*, 23 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/biuro-polityki-miedzynarodowej/aktualnosci/mprzydacz-prezydent-andrzej-duda-uczestniczy-w-posiedzeniu-platformy-krymskiej,73545> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Komentarz patrz: A. Oksiuta, *Rzecznik MSZ: Szczyt Platformy Krymskiej – pokaz wsparcia dla Ukrainy*, „Gazeta Prawna”, 24 sierpnia 2022 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8523407,szczyt-platformy-krymskiej-ukraina-polska-duda-wsparcie.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹¹¹ *FDP-Chef Lindner: Putin wieder an den Tisch der G7 holen*, Westfälische Rundschau, 5 listopada 2017 r., <https://www.wr.de/politik/fdp-chef-lindner-putin-wieder-an-den-tisch-der-g7-holen-id212212403.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por. krytykę wypowiedzi Lindnera przez ministra spraw zagranicznych Ukrainy Pawła Klimkina: K. Mössbauer, F. Piatov, *Aussenminister Klimkin im Interview, »Wir Ukrainer werden niemals aufgeben!«*, Bild, 27 października 2017 r., <https://www.bild.de/politik/ausland/headlines/ukraine-aussenminister-klimin-interview-53667156.bild.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Szerzej patrz: A. Ciechanowicz, *Wybory do Bundestagu – być albo nie być dla liberałów*, „Komentarze OSW”, nr 248, 23 sierpnia 2017 r., s. 5, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2017-08-23/wybory-do-bundestagu-byc-albo-nie-byc-dla-liberalow> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Skala i wyrazistość poparcia, jakiego sprawie niepodległości i integralności terytorialnej Ukrainy udzielił w imieniu Rzeczypospolitej jej Prezydent, została wówczas symbolicznie doceniona w Kijowie upamiętnieniem go jako pierwszego w alei „Walk of the Brave”, utworzonej ku czci przywódców, którzy w czasie rosyjskiej agresji odwiedzili Ukrainę¹¹². Był to jeden z szeregu gestów budujących ówczesną atmosferę wzajemnej bliskości między głowami obu naszych państw. Zacieśniany sojusz polityczny z Ukrainą niemal natychmiast został przekształcony przez Prezydenta Dudę w dźwignię polityki polskiej także wobec Mołdawii, co z kolei otwierało pole współpracy z Rumunią. Symbolem tego kierunku działania była wizyta polskiej pary prezydenckiej w Kiszyniowie, gdzie doszło także do spotkania nie tylko z gospodynią miejsca – prezydent Mołdawii Maią Sandu, ale także do wspólnego wystąpienia prezydentów: Polski Andrzeja Dudy, Ukrainy Wołodymyra Zełenskigo i Rumunii Klausu Iohannisa¹¹³.

Stosunki między Prezydentem Dudą a prezydentem Wołodymyrem Zełenskim układały się znacznie lepiej niż relacje z Poroszenką, a po zmasowanej inwazji rosyjskiej z 24 lutego 2022 r. weszły – jak się zdawało – w fazę serdeczną. Pełnoskalowa agresja Rosji na Ukrainę mimo całego jej tragizmu otworzyła bowiem nowy – jak można było sądzić – wspinały rozdział w relacjach polsko-ukraińskich. Politycznie głęboko podzielona wewnętrznie Polska zjednoczyła się w woli pomocy napadniętemu sąsiadowi. Wytworzona tym najazdem atmosfera dominująca w polskiej opinii publicznej dawała Prezydentowi Dudzie w ciągu pierwszego roku intensywnych walk rosyjsko-ukraińskich stabilne poparcie

¹¹² Prezydent Duda wyróżniony w Kijowie. Jego nazwisko jako pierwsze pojawiło się w symbolicznej alei „Walk of the brave”, 23 sierpnia 2022 r., <https://wpolityce.pl/polityka/611570-prezydent-duda-wyrozniony-w-kijowie-zdjecia-i-wideo> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹¹³ Prezydent RP z wizytą w Mołdawii, 26 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-rp-z-wizyta-w-moldawii,34337> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: *Prezydent rozpoczyna dwudniową wizytę w Mołdawii*, 26 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/biuro-polityki-miedzynarodowej/aktualnosci/prezydent-w-czwartek-rozpoczyna-dwudniowa-wizyte-w-moldawii,34360> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); „Polska będzie wspierać transformację Mołdawii”, 26 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/biuro-polityki-miedzynarodowej/aktualnosci/polska-bedzie-wspierac-transformacje-moldawii,34361> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

społeczne dla jego polityki maksymalizacji wsparcia dla walczącej z Rosją Ukrainy.

Gdy w końcu lutego 2022 r. prezydent Zełenski zdecydował się podjąć negocjacje rozejmowe z Rosją, w technicznych aspektach rozpoczęcia rozmów na Białorusi stronie ukraińskiej asystowała Polska. 28 lutego 2022 r. wyznaczeni do tego zadania pracownicy Kancelarii Prezydenta RP spotkali się z grupą wysokich rangą ukraińskich urzędników na granicy polsko-ukraińskiej i towarzyszyli im w przełocie polskim śmigłowcem do polskiej bazy wojskowej w pobliżu granicy z Białorusią. Stamtąd delegacja ukraińska już na własną rękę wjechała na Białoruś, gdzie spotkała się z delegacją rosyjską pod przewodnictwem doradcy Putina – Władimira Miedinskiego¹¹⁴. Rozmowy zakończyły się fiaskiem¹¹⁵, ale udział KPRP w ich zapoczątkowaniu wart jest odnotowania.

Prezydent Andrzej Duda był też inicjatorem jak najszybszego nadania Ukrainie oficjalnego statusu państwa kandydującego do Unii Europejskiej. To on bowiem już nazajutrz po rosyjskim uderzeniu – 25 lutego 2022 r. – wszczął akcję dyplomatyczną, skutkującą wystosowaniem 28 lutego przez prezydentów ośmiu państw Europy Środkowej (Bułgarii, Czech, Estonii, Łotwy, Litwy, Polski, Słowacji i Słowenii) apelu do Unii Europejskiej o natychmiastowe nadanie Ukrainie statusu państwa kandydującego¹¹⁶. Sprecyzowane stanowisko Prezydenta RP w kwestii członkostwa Ukrainy w Unii Europejskiej, do którego potem przekonywano pozostałe państwa członkowskie UE, zostało ujęte w cztery punkty programowe:

¹¹⁴ A. Troianovski, A. Entous, M. Schwirtz, *Ukraine-Russia Peace Is as Elusive as Ever. But in 2022 They Were Talking*, New York Times, 15 czerwca 2024 r., <https://www.nytimes.com/interactive/2024/06/15/world/europe/ukraine-russia-ceasefire-deal.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹¹⁵ Szerzej patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *Międzynarodowe położenie Ukrainy i perspektywy jego zmian (stan w listopadzie roku 2024)*, w: S. Stępień (red.), *Wojna na Ukrainie. Rosyjski imperializm a niepodległość Ukrainy. Analizy – refleksje – kalendarium*, Warszawa-Przemyśl 2024, s. 31–56.

¹¹⁶ *Prezydenci ws. szybkiej ścieżki kandydowania Ukrainy do UE*, 28 lutego 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/list-otwarty-prezydentow-w-sprawie-poparcia-szybkiej-sciezki-kandydowania-ukrainy-do-ue,49582> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

1. „Polska opowiada się za ekspresową ścieżką członkostwa Ukrainy w Unii Europejskiej”.
2. „Status kandydata musi być ogłoszony natychmiast. Rozmowy o członkostwie powinny ruszyć niezwłocznie”.
3. „Ukraina powinna uzyskać dostęp do funduszy pozwalających na jej odbudowę”.
4. „Polska zdaje sobie sprawę z kosztów i jako członek UE gotowa jest w nich współuczestniczyć”¹¹⁷.

Wychodząc z tym pomysłem, Prezydent RP uchwycił chwilę, w której zignorowanie takiego apelu przez UE byłoby szczególnie politycznie niezręczne. Mimo to, jak pisał szef Biura Polityki Międzynarodowej Kancelarii Prezydenta RP Jakub Kumoch, „pierwsze reakcje liderów Zachodu były asekuracyjne, a w jednym wypadku wrogie”¹¹⁸. Formalne uznanie przez Brukselę Ukrainy za państwo kandydujące musiało potrwać, ale sprawa nie zeszła już z agendy dyskusji w łonie UE i w rezultacie 23 czerwca 2022 r. Parlament Europejski przyjął rezolucję, w której wezwał do niezwłocznego przyznania Ukrainie rzezczonego statusu kandydata do członkostwa w Unii Europejskiej¹¹⁹, co też i nastąpiło tego samego dnia na mocy stosownej decyzji Rady Europejskiej, przyznającej Ukrainie ten status i deklarującej wsparcie polityczne i pomoc materialną dla walczącego z rosyjskim najazdem kraju oraz wprowadzającej kolejny pakiet sankcji nakładanych na agresora¹²⁰. Polska, a w tym jej Prezydent, w swym poparciu dla Ukrainy skutecznie kształtowała debatę unijną, inicjując wybrane tematy i osiągając wyznaczone sobie cele, bez czekania na czyjekolwiek

¹¹⁷ Upubliczniona notatka służbowa ambasadora Jakuba Kumocha, w omawianym okresie ministra będącego Szefem Biura Polityki Międzynarodowej Kancelarii Prezydenta RP: @JakubKumoch, X (dawniej Twitter) 4 listopada 2024 r., <https://x.com/JakubKumoch/status/1853410661793202244> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹¹⁸ Por. wpis: @JakubKumoch, X (dawniej Twitter), 4 listopada 2024 r., <https://x.com/JakubKumoch/status/1853411884025967052> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹¹⁹ European Parliament resolution of 23 June 2022 on the candidate status of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia (2022/2716(RSP), P9_TA(2022)0249, Candidate status of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Parlament Europejski, 2019–2024, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0249_EN.pdf (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹²⁰ *European Council meeting (23 and 24 June 2022) – Conclusions*, Bruksela, 24 czerwca 2022 r., EUCO 24/22, CO EUR 21, CONCL 5, s. 1–4, <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

sugestie czy przyzwolenie. To Warszawa wyznaczała nowe kierunki i trendy polityczne w Europie w odniesieniu do Kijowa. Nie miała wprowadzić samodzielnego potencjału ich przevorsowywania, ale poprzez własną aktywność wytwarzała atmosferę polityczną, w której otwarte przeciwstawienie się im okazywało się politycznie zbyt kosztowne nawet dla tak potężnych graczy unijnych jak Niemcy czy Francja, bardzo niechętnych pogłębianiu skali zerwania z Rosją.

W 2022 r. Prezydent Andrzej Duda był w Ukrainie czterokrotnie¹²¹ – pierwszy raz 23 lutego, dzień przed wielkoskalową inwazją, wraz z prezydentem Litwy Gitanasem Nausėdą¹²². 13 kwietnia Prezydent RP przybył do Kijowa wraz z prezydentami państw bałtyckich¹²³. 22 maja wygłosił orędzie przed Radą Najwyższą Ukrainy¹²⁴, a 23 sierpnia wziął ponownie udział w obradach Platformy Krymskiej¹²⁵. Także Szczyt Trójmorza w Rydze stał się dla niego okazją do nakreślenia kierunków wsparcia, którego należy udzielić Ukrainie tak w wymiarze pomocy w materiałach wojskowych, jak i w zakresie rozwiązania problemu rosyjskiej blokady morskich szlaków eksportu ukraińskie-

¹²¹ Szerzej o zaangażowaniu Prezydenta RP Andrzeja Dudy w organizowanie międzynarodowego poparcia dla Ukrainy i poglądach na temat rosyjskiej agresji na ten kraj, panujących w Kancelarii Prezydenta RP: A. Rebelińska, *Kumoch: Dla prezydenta największym rozczarowaniem mijającego roku była postawa KE ws. KPO*, *Gazeta Prawna*, 24 grudnia 2022 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8617621,pieniazde-z-kpo-andrzej-duda-ue-kamienie-milowe.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹²² *Polska i Litwa solidarne z Ukrainą*, 23 lutego 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/wizyta-kijow,49254> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: Z. Parafianowicz, *Polska na wojnie*, Warszawa 2023, s. 20–23.

¹²³ *Prezydenci Polski, Estonii, Litwy i Łotwy w Ukrainie*, 13 kwietnia 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydenci-polska-estonia-litwa-lotwa-kijow,52273> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: B. Bodalska, *Prezydenci państw bałtyckich i Polski w Kijowie: Stoimy u waszego boku, Ukraina wygra*, EURACTIV.pl, 14 kwietnia 2022 r., <https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/polska-litwa-lotwa-estonia-ukraina-rosja-duda-karis-levits-nauseda-zelenski/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹²⁴ *Andrzej Duda przed Radą Najwyższą Ukrainy*, 22 maja 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/andrzej-duda-z-wizyta-na-ukrainie,54043> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Treść wystąpienia patrz: *Wystąpienie Prezydenta RP przed Radą Najwyższą Ukrainy*, 22 maja 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-przed-rada-najwyzsza,54083> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹²⁵ *Andrzej Duda na szczycie Platformy Krymskiej*, 23 sierpnia 2023 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/biuro-polityki-miedzynarodowej/aktualnosci/mprzydacz-prezydent-andrzej-duda-uczestniczy-w-posiedzeniu-platformy-krymskiej,73545> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

go zboża na Morzu Czarnym¹²⁶. Polska pomoc udzielona Ukrainie i aktywność Prezydenta Rzeczypospolitej budowały prestiż Polski w ukraińskiej opinii publicznej. W końcu 2022 r. Prezydent Polski Andrzej Duda stał się najpopularniejszym politykiem zagranicznym na Ukrainie, cieszącym się zaufaniem 87 proc. Ukraińców¹²⁷.

Początek 2023 r. był świadkiem kontynuacji tej linii politycznej. 11 stycznia 2023 r. we Lwowie w ramach drugiego Szczytu Trójkąta Lubelskiego doszło do spotkania prezydentów Polski, Ukrainy i Litwy. Z tej okazji została wydana przez nich trójstronna deklaracja, w której w kontekście nadchodzącej 160. rocznicy wybuchu powstania styczniowego powołano się na wspólną dla wszystkich trzech narodów tradycję walki z zagrożeniem rosyjskim i potwierdzono „wiełowiekowe więzi strategiczne między Litwą, Polską i Ukrainą, które kiedyś tworzyły jedno państwo, bastion przeciwko tyranii ze Wschodu”. Potwierdzono także gotowość do dalszego wzmacniania zdolności obronnych Ukrainy „poprzez kontynuowanie silnego wsparcia wojskowego, obronnego, politycznego, dyplomatycznego, gospodarczego, logistycznego i humanitarnego” oraz promowanie takiego wsparcia na forum NATO i UE. Wskazano także na „konieczność przejrzystego procesu odbudowy Ukrainy po wojnie” i „promowania przez Ukrainę współpracy, wspierania i tworzenia równych warunków dla polskich i litewskich oraz innych zagranicznych inwestycji i innych działań biznesowych w procesie odbudowy Ukrainy”. Ukraina i Litwa zadeklarowały przy tym, iż „uznają kluczową rolę Polski jako centrum wysyłania niezbędnej pomocy międzynarodowej na rzecz odbudowy Ukrainy”. Prezydenci potwierdzili też w owej deklaracji wolę współpracy trójstronnej Warszawy, Wilna i Kijowa na rzecz „deokupacji terytoriów Ukrainy, tymczasowo okupowanych przez Rosję, w szczególności poprzez wykorzystanie Międzynarodowej Platformy Krymskiej”. Udzielili także poparcia dla zwołania

¹²⁶ *Wypowiedź Andrzeja Dudy przed Szczytem Trójmorza w Rydze*, 20 czerwca 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wypowiedz-andrzeja-dudy-przed-szczytem-trojmorza-w-rydze,55601> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹²⁷ *Duda najpopularniejszym przywódcą na Ukrainie. Ufa mu 87 proc. Ukraińców*, Rzeczpospolita, 10 stycznia 2023 r., <https://www.rp.pl/polityka/art37752361-duda-najpopularniejszym-przywodca-na-ukrainie-ufa-mu-87-proc-ukraincow> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Szczytu Globalnej Formuły Pokoju, zainicjowanego przez Ukrainę w formule przedstawionej przez prezydenta Zełenskigo na Szczycie Przywódców G20 na Bali 15 listopada 2022 r.¹²⁸. Wystąpienie prezydenta Ukrainy na Bali, co warto podkreślić, miało miejsce tuż po tym, jak wojska ukraińskie 11 listopada 2022 r. wyzwoliły Chersoń, co wówczas powszechnie odebrano jako strategiczny sukces Ukrainy i porażkę Rosji, zapowiadającą jej dalsze klęski¹²⁹. Dodawało to także wiarygodności twardemu stanowisku Kijowa wobec Moskwy, zaprezentowanemu w owym przemówieniu. To pod tym właśnie twardym stanowiskiem podpisywali się we Lwowie prezydenci Polski i Litwy.

Przywódcy państw Trójkąta Lubelskiego w deklaracji z 11 stycznia podkreślili także „swoje poparcie dla utworzenia – zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego – międzynarodowego trybunału ad hoc w sprawie zbrodni agresji popełnionej przez Federację Rosyjską przeciwko Ukrainie w celu pociągnięcia do odpowiedzialności osób odpowiedzialnych za tę zbrodnię” oraz zadeklarowali „gotowość do przeprowadzenia trójstronnych konsultacji dotyczących międzynarodowych gwarancji bezpieczeństwa dla Ukrainy przed uzyskaniem członkostwa w NATO, w tym na podstawie propozycji zainicjowanych przez Ukrainę w ramach Paktu Bezpieczeństwa Kijowskiego z dnia 13 września 2022 r.”. Udzielili także poparcia ukraińskim aspiracjom do członkostwa w UE i w NATO oraz zadeklarowali dalszy rozwój

¹²⁸ Tekst deklaracji Zełenskigo ze Szczytu G20 na Bali patrz: *Ukraine has always been a leader in peacemaking efforts; if Russia wants to end this war, let it prove it with actions – speech by the President of Ukraine at the G20 Summit*, 15 listopada 2022 r., <https://www.president.gov.ua/en/news/ukrayina-zavzhdi-bula-liderom-mirotvorchih-zusil-yaksho-rosi-79141> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Komentarz do tego wystąpienia patrz: S. Lau, *Zełensky tells 'G19' leaders: Don't ask Ukraine to compromise*, Politico, 15 listopada 2022 r., <https://www.politico.eu/article/volodymyr-zeleenskyy-tells-g20-dear-g19-leaders-dont-ask-ukraine-to-compromise-russia/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Szerzej o samym szczycie G20 na Bali patrz: D. Wnukowski, *Szczyt G20 na Bali – krytyka wojny na Ukrainie i próba wzmocnienia światowej gospodarki*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, „Komentarz PISM”, nr 142, 17 listopada 2020 r., s. 1–2, <https://pism.pl/publikacje/szczyt-g20-na-bali-krytyka-wojny-na-ukrainie-i-proba-wzmocnienia-swiatowej-gospodarki> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹²⁹ Jako przykład patrz entuzjastyczny komentarz w „Politico”: S. Kuznetsov, *Ukraine liberates Kherson in another stunning defeat for Russia*, Politico, 11 listopada 2022 r., <https://www.politico.eu/article/ukraine-liberates-kherson-army-war-defeat-russia-dnipro/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

współpracy w ramach LITPOLUKRBRIG¹³⁰. Ukraina uznała przy tym „pionierską rolę Polski i Litwy, których prezydenci byli jednymi z pierwszych, którzy zwrócili się o status kandydata dla Ukrainy”. W deklaracji podkreślono także „znaczenie rozszerzenia Inicjatywy Zbożowej Morza Czarnego na inne porty morskie Ukrainy” i „wkład Ukrainy w poprawę globalnego bezpieczeństwa żywnościowego” oraz wagę „wielopoziomowego zaangażowania Ukrainy, jako Państwa Uczestniczącego, w działania w ramach Inicjatywy Trójmorza (3SI)”, przy czym zadeklarowano, że „Litwa i Polska, jako pełnoprawni członkowie 3SI, będą promować udział Ukrainy w różnych projektach w celu ułatwienia odbudowy powojennej, w szczególności w obszarach infrastruktury energetycznej, transportu i cyfryzacji”¹³¹.

Obszerne zacytowanie treści wyżej opisywanej deklaracji trójstronnej prezydentów Polski, Ukrainy i Litwy jest o tyle uzasadnione, że deklaracja ta, wydana pod koniec okresu ścisłego współdziałania Warszawy i Kijowa – zaledwie pół roku przed początkiem załamania się ich relacji wzajemnych, stanowi niejako przegląd i podsumowanie skali zbieżności stanowisk obu państw i zakresu ich współdziałania, dodatkowo jeszcze potwierdzanego i „kontrasygnowanego” przez Litwę. Ten stan, niezwykle korzystny dla wszystkich trzech państw-stron deklaracji lwowskiej, trwał jednak jeszcze tylko do połowy maja.

Wiosną 2023 r. relacje polsko-ukraińskie załamały się gwałtownie po serii incydentów dyplomatycznych, zwieńczonych toczonym otwarcie sporem na arenie międzynarodowej, w tym na forum UE, WTO i ONZ, o tranzyt zboża i innych ukraińskich produktów rolnych, szmuglowanych nielegalnie na rynek polski po przekroczeniu granicy polsko-ukraińskiej¹³². Początkowo polscy zwolennicy ścisłej współpracy z Ukrainą sądzili, że powstały konflikt polityczny z południowo-wschodnim sąsiadem to skutek jakichś zakulisowych spo-

¹³⁰ Wspólna brygada polsko-litewsko-ukraińska. Szerzej patrz: *Historia*, LITPOLUKRBRIG, MON, <http://litpolukrbrig.wp.mil.pl/pl/111.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹³¹ *Joint Declaration by President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy, President of Poland Andrzej Duda and President of Lithuania Gitanas Nausėda at the Second Lublin Triangle Summit, Joint declaration by Presidents of Ukraine, Poland and Lithuania*, 11 stycznia 2023 r.

¹³² Narastanie kryzysu, jego przebieg i prawdopodobne przyczyny patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *Stosunki polsko-ukraińskie...*, *op. cit.*, s. 10–30.

rów w Kijowie i przypisywali te posunięcia premierowi Denysowi Szmyhalowi w przekonaniu, że prezydent Zełenski, postrzegany dotąd w Polsce jako bohater walki z Moskwą i znany z bliskich relacji z Prezydentem Dudą, wkrótce przywróci normalny stan spraw. Tym większe było w Polsce rozczarowanie zachowaniem głowy państwa ukraińskiego podczas debaty generalnej 78. Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ (19 września 2023 r.), kiedy to prezydent Ukrainy niedwuznacznie wskazywał na Polskę, mówiąc, „że niektórzy w Europie, niektórzy z naszych przyjaciół w Europie, w teatrze politycznym odgrywają solidarność, robiąc thriller ze zbożem. Może się wydawać, że odgrywają własną rolę, ale w rzeczywistości pomagają przygotować scenę dla moskiewskiego aktora”¹³³. Po polskiej stronie czary go-rzycy dopełnił fakt, że Zełenski w czasie przemówienia Prezydenta Polski manifestacyjnie opuścił salę obrad¹³⁴. Dzień później, 20 września, w trakcie wystąpienia w Radzie Bezpieczeństwa ONZ prezydent Ukrainy zaproponował poszerzenie jej składu o Japonię, Indie, reprezentanta Ameryki Łacińskiej oraz „świata islamskiego” i – co warto odnotować – Niemcy (uzasadnieniu ich obecności w tym gremium poświęcił najwięcej uwagi)¹³⁵. Wizerunek Ukrainy jako państwa porzucającego sojusz z Polską, wypróbowany w ogniu pierwszego roku wojny, na rzecz współpracy z Berlinem, który w najbardziej

¹³³ Address by H.E. Volodymyr Zelenskyy, the President of Ukraine, at the 78th session of the UN General Assembly, (19 September 2023), 19 września 2023 r., General Debate, General Assembly, United Nations, s. 2, https://gadebate.un.org/sites/default/files/gastatements/78/ua_en_rev.pdf (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por. komentarz mediów przychylnych ówczesnej opozycji w Polsce: A. Zalewska, *Kryzys na linii Polska-Ukraina. Zełenski skrytykował Warszawę. „Te słowa traktujemy jako niesprawiedliwe”*, 20 września 2023 r., <https://fakty.tvn24.pl/zobacz-fakty/kryzys-na-linii-polska-ukraina-zelenski-skrytykowal-warszawe-te-slowa-traktujemy-jako-niesprawiedliwe-st7353236> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹³⁴ *Zełenski wyszedł z sali, przemawiał Duda. Padły potem ostre słowa*, 20 września 2023 r., <https://www.salon24.pl/newsroom/1325960,zelenski-o-pomocy-sojuszniow-dla-rosjan-mial-na-mysli-polske> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹³⁵ Zełenski dosłownie powiedział: „One should take into account the changes that have taken place in Europe, notably that Germany has become one of the key global guarantors of peace and security. This is a matter of fact. Therefore, it is also a matter of fact that Germany deserves a place among the permanent members of the Security Council”. *The use of veto power requires reform, and this can be a key reform in the UN – address by the President of Ukraine at the UN Security Council meeting*, 20 września 2023 r., <https://www.president.gov.ua/en/news/zastosuvannya-prava-veto-potrebuye-reformuvannya-i-ce-mozhe-85745> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

dramatycznym okresie walk demonstrował postawę wyczekiwania na szybki upadek Kijowa, zyskał w oczach polskiej opinii publicznej kolejne, trudno podważalne potwierdzenie¹³⁶.

Oskarżenie Polski po tym wszystkim, co uczyniła dla Ukrainy, o to, że wspiera Rosję, wstrząsnęło polską opinią publiczną¹³⁷. Wstrząs usiłowali łagodzić Prezydent Duda¹³⁸, szef Biura Polityki Międzynarodowej Kancelarii Prezydenta RP Jakub Kumoch¹³⁹ i minister spraw zagranicznych RP Zbigniew Rau, podkreślając niezachwianą wolę Polski kontynuowania pomocy dla walczącej z Rosją Ukrainy¹⁴⁰. Relacji wzajemnych, zrujnowanych przez ekipę Zełenskiego, nie dało się już jednak odbudować do poziomu sprzed owego kryzysu.

Prezydent Duda mimo kryzysu relacji z Kijowem pozostał zdecydowanym rzecznikiem współpracy polsko-ukraińskiej i kontynuowania jak najszerszego wsparcia materialnego i politycznego Polski dla walczącej z Rosją Ukrainy. To stanowisko zgodne było z jak najbardziej fundamentalnym interesem Rzeczypospolitej, polegającym na złamaniu groźby odrodzenia się rosyjskiego imperium wzdłuż całości wschodnich granic Polski. Zasada kierująca ową polityką była dosyć prosta i trudna do podważenia. Można by ją streścić w zdaniu, iż

¹³⁶ Patrz komentarz w tym duchu na słynącym z fachowości i wyważenia portalu Defence24: M. Bruszewski, *Niemiecka pułapka dla Ukrainy. Klin Berlina między Warszawą a Kijowem [Komentarz]*, Defence24, 21 września 2023 r., <https://defence24.pl/wojna-na-ukrainie-raport-specjalny-defence24/niemiecka-pulapka-dla-ukrainy-klin-berlina-miedzy-warszawa-a-kijowem-komentarz> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹³⁷ Dobrą ilustracją skali szoku jest nasycony negatywnymi odczuciami wobec Ukrainy tekst znanego ekonomisty prof. Witolda Modzelewskiego z Instytut Studiów Podatkowych Uniwersytetu Warszawskiego, zwykle stroniącego od upubliczniania tak emocjonalnych opinii. Zob.: W. Modzelewski, „*Śludzy narodu ukraińskiego*” *zdradzeni przez swojego pana*, Serwis Doradztwa Podatkowego, Instytut Studiów Podatkowych Uniwersytetu Warszawskiego, <https://isp-modzelewski.pl/serwis/sludzy-narodu-ukrainskiego-zdradzeni-przez-swojego-pana/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹³⁸ *Andrzej Duda łagodzi konflikt z Ukrainą. Mówi o „sojuszu na setki lat”*, Rzeczpospolita, 22 września 2023 r., <https://www.rp.pl/dyplomacja/art39151501-andrzej-duda-lagodzi-konflikt-z-ukraina-mowi-o-sojuszu-na-setki-la> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹³⁹ M. Kędryna, *op. cit.*

¹⁴⁰ Z. Rau, *Polish FM: We will continue to back Ukraine, but we must protect our farmers*, Politico, 22 września 2023 r., <https://www.politico.eu/article/polish-fm-zbigniew-rau-farmers-support-russia-ukraine-war/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: Rau, *W relacjach z Ukrainą wchodzimy w czas dekonstrukcji*, Defence24, 3 października 2023 r., <https://defence24.pl/geopolityka/rau-w-relacjach-z-ukraina-wchodzimy-w-czas-dekonstrukcji> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

każdy rosyjski czołg, wóz bojowy, samolot czy śmigłowiec, każdy zestaw artyleryjski i każdy inny środek walki zniszczony w Ukrainie, jak też każdy rosyjski żołnierz tam zabity, nigdy już nie weźmie udziału w zbrojnej inwazji na Polskę. Koszty wspierania Ukrainy były w sensie finansowym wysokie, ale to rzadki w dziejach przypadek, gdy za złamanie groźby najazdu Polska płaciła pieniędzmi, a nie krwią. Tak oglądana cena wsparcia udzielanego najechanemu sąsiadowi staje się niska. Warto także podkreślić, że działano z pełną świadomością faktu, że tak jak żadna liczba broni i sprzętu, wyprodukowana we Francji między wrześniem 1939 r. a majem 1940 r., nie zrekompensowała Paryżowi skutków zniknięcia Wojska Polskiego, tak i żadna liczba broni i sprzętu – głównie zresztą postsowieckiego pochodzenia – zgromadzona w polskich magazynach mobilizacyjnych, nie zrekompensuje uszczerbku bezpieczeństwa Rzeczypospolitej, który byłby wynikiem ewentualnego załamania się armii ukraińskiej. Broń polska w rękach ukraińskich żołnierzy robiła dokładnie to, do czego była przeznaczona – niszczyła wrogów Rzeczypospolitej. Błędem dyplomacji polskiej stało się przy tym długotrwałe ukrywanie skali polskiej pomocy w broni, amunicji, sprzęcie i ekwipunku wojskowym dla Ukrainy. Warto więc odnotować, że ten błąd został przezwyciężony dzięki decyzji Prezydenta o opublikowaniu stosownych danych¹⁴¹.

Narastający od wiosny 2024 r. w polityce USA nurt poszukiwania kompromisu z Rosją skutkował przedstawieniem 11 kwietnia 2024 r. przez doradcę Donalda Trumpa (wówczas jeszcze kandydata na prezydenta USA) – gen. Keitha Kellogga – planu pokojowego dla Ukrainy, opartego o pomysł zamrożenia linii frontu i negocjowania z Rosją rozejmu/pokoju w zamian za poluzowanie sankcji. Ukraina wprawdzie nie byłaby zmuszona do cesji terytorialnych, ale dalszą walkę o odzyskanie utraconych ziem miałyby prowadzić „w drodze dyplomatycznej”. Ten pomysł jest przy tym reklamowany jako „koniec zabijania”¹⁴². Dojście do władzy Trumpa spowodowało, że taki plan za-

¹⁴¹ *Polska pomoc dla Ukrainy*, 11 listopada 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/polska-pomoc-dla-ukrainy,93620> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁴² K. Kellogg, F. Fleitz, *America First, Russia, & Ukraine, Research Report*, Center for American Security, 11 kwietnia 2024 r., <https://americafirstpolicy.com/issues/america-first-russia-ukraine> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

czął być forsowany przez dyplomację USA, co postawiło Prezydenta Dudę w niekomfortowej sytuacji wyżej wspomnianej konieczności łączenia wysiłków na rzecz utrzymania dobrych kontaktów z lokatorem Białego Domu i jednoczesnego nieżyrowania z gruntu błędnej i sprzecznej z interesami RP linii politycznej 47. prezydenta USA w odniesieniu do Moskwy i Kijowa. Odrzuciwszy retorykę, plan Trumpa-Kellogga w istocie byłby kapitulacją wobec Rosji, a zawarta w nim obietnica „końca zabijania” w odniesieniu do terenów pod okupacją rosyjską jest zupełnie bezpodstawna. Jego negatywny wydźwięk łagodzi tylko ewentualność, że odrzucenie go przez Rosję skutkowałoby dobrojeniem Ukrainy przez USA, co jednak jest nadzieją komentatorów¹⁴³, a nie wynika z opublikowanej treści planu. Zgoda na szukanie „kompromisu z Rosją” w drodze ustępstw terytorialnych ze strony Ukrainy jest jednak wśród amerykańskich elit ponadpartyjna¹⁴⁴. Tej linii politycznej sprzyja także spadek zainteresowania społeczeństw Zachodu wojną rosyjsko-ukraińską¹⁴⁵.

Latem 2024 r. kampania prezydencka w Polsce zaczęła odciskać swe piętno na wypowiedziach uczestniczących w niej polityków, nawet tych, którzy sami nie kandydowali. Wątek ukraiński szybko stał się jednym z zagadnień poruszanych w ramach rywalizacji międzypartyjnej o elektorat. W lipcu szef MON Władysław Kosiniak-Kamysz epatował opinię publiczną stwierdzeniem, że bez rozwiązania sprawy upamiętnienia ofiar rzezi wołyńskiej Ukraina nie wejdzie do Unii Europejskiej¹⁴⁶. Uzyskawszy dla tego stwierdzenia publicz-

¹⁴³ G. Slattery, S. Lewis, *Exclusive: Trump handed plan to halt US military aid to Kyiv unless it talks peace with Moscow*, Reuters, 25 czerwca 2024 r., <https://www.reuters.com/world/us/trump-reviews-plan-halt-us-military-aid-ukraine-unless-it-negotiates-peace-with-2024-06-25/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁴⁴ R. Haass, *The Perfect Has Become the Enemy of the Good in Ukraine. Why Washington Must Redefine Its Objectives*, 4 listopada 2024 r., <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/perfect-has-become-enemy-good-ukraine-haass> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁴⁵ J. Wilton, „Wołodymyr Zełenski już nie porywa”. *Stało się to, czego wszyscy się obawiali*, 21 września 2023 r., <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/wolodymyr-zelenski-w-onz-juz-nie-porywa-ale-nie-z-jego-winy-opinia/8zv3mpl,79cfc278> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁴⁶ P. Celej, *Kosiniak-Kamysz: Ukraina w Unii Europejskiej dopiero po rozwiązaniu kwestii Wołynia*, *Gazeta Prawna*, 24 lipca 2024 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9552441,kosiniak-kamysz-ukraina-w-unii-europejskiej-dopiero-po-rozwiazaniu-kw.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: H. Волосацька, «Дорога України до ЄС через

ne poparcie ze strony Donalda Tuska¹⁴⁷ (choć ten ostatni miesiąc wcześniej – 8 lipca – zapewniał prezydenta Zełenskigo na konferencji w Warszawie o pełnym poparciu Polski dla jak najszybszego członkostwa Ukrainy w UE¹⁴⁸), Kosiniak-Kamysz powtórzył ową tezę raz jeszcze w październiku, co zostało wówczas oprotestowane przez Prezydenta Andrzeja Dudę¹⁴⁹. Stanowisko prezydenta było słuszne. Ukraina, cokolwiek by zrobiła lub nie, i tak nie ma szansy na członkostwo w Unii Europejskiej. Powodem tego stanu rzeczy jest zaś niechęć elektoratów wiodących państw UE do ponoszenia kosztów poszerzenia Wspólnoty o jakiekolwiek biedne państwo, a tym bardziej tak duże¹⁵⁰. W interesie mocarstw unijnych leży naturalnie łudzenie Kijowa perspektywą członkostwa tak długo, jak się da, gdyż daje im to dźwignię polityczną na Ukrainę. Obsadzanie Polski w charakterze

Волинь»? Як у Польщі сприйняли нову заяву польського політика [Droga Ukrainy do UE przez Wołyń?] Jak Polska przyjęła nową wypowiedź polskiego polityka], „Радіо Свобода”, 26 lipca 2024 r., <https://www.radiosvoboda.org/a/volyn-istorychni-pytannya-polshcha-y-evropeyskyy-soyuz-pokhovannya/33052284.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁴⁷ Premier pytany o wypowiedź Kosiniaka Kamysza stwierdził, że ma on rację, ale że „Ameryki nie odkrył”, a „Ukraina nie będzie członkiem Unii Europejskiej bez polskiej zgody. Ukraina musi spełniać standardy, a one są wielorakie – to nie jest tylko kwestia granicy, handlu, standardów prawno-ekonomicznych. To jest także kwestia standardów, powiedziałbym, kulturowo-politycznych”. *„Mam jednoznacznie negatywną ocenę”. Premier o wypowiedzi szefa MSZ Ukrainy*, PAP, 30 sierpnia 2024 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/mam-jednoznacznie-negatywna-ocene-premier-o-wypowiedzi-szefa-msz-ukrainy> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Tę wypowiedź naturalnie odnotowały media ukraińskie: *Без розв'язання історичних проблем з Польщею Україна не увійде до ЄС – Туск, „Укрінформ” [Bez rozwiązania problemów historycznych z Polską Ukraina nie wejdzie do UE – Tusk, Ukrinform]*, 30 sierpnia 2024 r., <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3900474-bez-roz vazanna-istoricnih-problem-z-polseu-ukraina-ne-uvijde-do-es-tusk.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁴⁸ *Spotkanie premiera Donalda Tuska z prezydentem Ukrainy Wołodymyrem Zełenskim*, YouTube, Kancelaria Premiera, 8 lipca 2024 r., <https://www.youtube.com/watch?v=VFe-W0YRbD8> (dostęp: 5 lipca 2024 r.).

¹⁴⁹ Prezydent RP w kontekście wypowiedzi Kosiniaka Kamysza stwierdził, że: „Blokowanie Ukrainie wejścia do UE, ponieważ Ukraina blokuje ekshumacje Polaków pomordowanych przez Ukraińców w czasie rzezi wołyńskiej, to wpisywanie się w politykę Putina”. *Kosiniak-Kamysz: Ukraina nie wejdzie do UE, jeżeli nie rozwiąże sprawy Wołynia*, Rzeczpospolita, 2 października 2024 r., <https://www.rp.pl/polityka/art41234351-kosiniak-kamysz-ukraina-nie-wejdzie-do-ue-jezeli-nie-rozwiaze-sprawy-wolynia> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁵⁰ Szerzej patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *W trójkącie Polska-Ukraina-Unia Europejska (Spory Polski z mainstreamem UE a perspektywa integracji europejskiej dla Ukrainy)*, w: *Trójkąt Lubelski – Rzeczpospolita Wielu Narodów*, Centrum Europy Wschodniej UMCS, 26 października 2021 r., s. 1–10, <https://www.umcs.pl/pl/wydarzenia,11507,w-troj kacie-polska-ukraina-unia-europejska-spory-polski-z-mainstreamem-ue-a-perspektywa-integracji-europejskiej-dla-ukrainy,-108636.htm> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

głównego hamulcowego procesu integracji europejskiej naszego południowo-wschodniego sąsiada zdejmując natomiast z Niemiec, Francji czy Niderlandów odium zastopowania tego procesu, przerzucając je na Warszawę, i leży w interesie owych państw. Nie ma jednak żadnego interesu Rzeczypospolitej w tym, by przyjmować na siebie tę niewdzięczną rolę. Prezydent RP słusznie więc czynił, starając się zapobiec temu scenariuszowi.

15 stycznia 2025 r. prezydent Zełenski złożył wizytę w Warszawie i spotkał się m.in. z Prezydentem Dudą, omawiając z nim kwestie bezpieczeństwa i zagadnienie ukraińskich aspiracji do członkostwa w UE, a także problemy historyczne związane z kwestią ekshumacji i godnego upamiętnienia ofiar zbrodni wołyńskiej¹⁵¹. Przy okazji pobytu w Warszawie prezydent Zełenski pozwolił sobie na krytyczne wypowiedzi pod adresem popieranego przez PiS kandydata na urząd prezydenta RP – Karola Nawrockiego, który w ramach kampanii wyborczej warunkował zgodę Polski na członkostwo Ukrainy w NATO od rozwiązania problemów historycznych w relacjach między obu państwami. Abstrahując od dyskusyjnej tezy Nawrockiego, nieprzejawne recenzowanie przez głowę państwa ukraińskiego wypowiedzi jednego z kandydatów do objęcia urzędu prezydenta RP w trakcie trwania kampanii wyborczej odebrane zostało jako nieuprawniona w nią ingerencja i próba wsparcia kontrkandydata – tzn. Rafała Trzaskowskiego. W tej sytuacji krytyczny komentarz Prezydenta RP Andrzeja Dudy¹⁵² do tego incydentu należał do najłagodniejszych. Prezydent bowiem mimo utraty zaufania do Wołodymyra Zełenskiego i jego ekipy kontynuował swą linię polityczną wsparcia dla Ukrainy, wychodząc najpewniej z założenia, że błędy jednej ze stron

¹⁵¹ *Spotkanie Prezydentów Polski i Ukrainy*, 15 stycznia 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/spotkanie-prezydentow-polski-i-ukrainy,96110> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: *Konferencja Prezydenta RP po spotkaniu z Prezydentem Ukrainy*, 15 stycznia 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/konferencja-prezydenta-rp-po-spotkaniu-z-prezydentem-ukrainy,96134> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁵² *Prezydent po ataku prezydenta Ukrainy na Nawrockiego: Na miejscu Wołodymyra Zełenskiego zachowałbym większą ostrożność*, „wPolityce”, 16 stycznia 2025 r., <https://wpolityce.pl/polityka/718722-tylko-u-nas-prezydent-duda-dobitnie-o-slowach-zelenskigo> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

(w omawianym wypadku – ukraińskiej – tzn. Zełenskiego) nie mogą być usprawiedliwieniem dla popełniania błędów także przez drugą stronę (polską). Interesy RP w zakresie powstrzymania rosyjskiego ekspansjonizmu (skutecznie blokowanego przez opór Ukrainy) pozostawały wszak niezmiennie, bez względu na zachowania Zełenskiego i jego ekipy. Trudno tej postawie odmówić słuszności.

Relacje z państwami bałtyckimi

Relacje z państwami bałtyckimi zawsze zajmowały bardzo istotne miejsce w polityce zagranicznej piątego Prezydenta III RP. Jak wyżej wskazano, pierwszą swą podróż zagraniczną w charakterze głowy państwa Andrzej Duda odbył do Estonii. Ten kierunek pozostał ważny dla Andrzeja Dudy przez cały okres jego prezydentury, o czym świadczy także jego najświeższa wizyta w Tallinie, złożona 8 kwietnia 2025 r., i poświęcona w lwiej części kwestiom bezpieczeństwa¹⁵³. Intensywne kontakty tak bilateralne, jak i wielostronne z każdym z państw bałtyckich były utrzymywane przez Prezydenta Dudę w trakcie obu jego kadencji. Regionalny wymiar stosunków z Litwą, Łotwą i Estonią mieścił się także w wyżej opisanych formatach Bukaresztańskiej Dziewiątki i Inicjatywy Trójmorza (Prezydent RP brał oczywiście udział w szczytach 3SI w Tallinie w 2020 r.¹⁵⁴, w Rydze w 2022 r.¹⁵⁵ i w Wilnie w 2024 r.¹⁵⁶ – te dwa ostatnie odbywały

¹⁵³ *W Estonii o bezpieczeństwie w regionie i na świecie*, 8 kwietnia 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/w-estonii-o-bezpieczenstwie-w-regionie-i-na-swiecie,99684> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁵⁴ *5. szczyt Inicjatywy Trójmorza w Tallinie*, 19 października 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/tallin-5-szczyt-inicjatywy-trojmorza,3176> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Szerzej o samym szczycie patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *V Szczyt Trójmorza w Tallinie*, 10 marca 2021 r., <https://trimarium.pl/profesor-przemyslaw-zurawski-vel-grajewski-v-szczyt-trojmorza-w-tallinie/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁵⁵ *Szczyt Inicjatywy Trójmorza w Rydze*, 20 czerwca 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/szczyt-inicjatywa-trojmorza-ryga,55567> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: B. Bodalska, *Prezydent Andrzej Duda na szczycie Inicjatywy Trójmorza w Rydze*, EURACTIV.pl, 20 czerwca 2022 r., <https://www.euractiv.pl/section/polityka-wewnetrzna-ue/news/duda-szczyt-inicjatywa-trojmorze-ryga-ukraina-bezpieczenstwo/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁵⁶ Szerzej o trójmorskim wymiarze relacji z Litwą w kontekście owego szczytu patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *Litwa wobec Inicjatywy Trójmorza w kontekście nadchodzącego szczytu IT w Wilnie*, 3 SI Research Center, ISP PAN, kwiecień 2024, <https://trojmorze.isp-pan.waw.pl/publikacje-w-ramach-centrum-badawczego-3si/litwa-wobec-inicjatywy-troj->

się już w kontekście wielkoskalowej wojny w Ukrainie i siłą rzeczy były także platformą uzgadniania polityki uczestniczących w nich państw wobec tego faktu). Ważnym wątkiem w tych relacjach okazała się współpraca wojskowa w ramach NATO (udział kontyngentu polskiego w batalionowej grupie bojowej Sojuszu Północnoatlantyckiego rozmieszczonej w ramach wysuniętej wzmocnionej obecności na Łotwie¹⁵⁷, LITPOLUKRBRIG, Air Policing Mission¹⁵⁸ itd.), nad którą Prezydent sprawował patronat jako zwierzchnik Sił Zbrojnych RP. Ważkim, a po 24 lutego 2022 r. wiodącym polem współdziałania prezydentów Polski i państw bałtyckich stało się – z reguły wspólne – organizowanie wsparcia politycznego i materialnego dla walczącej z najazdem rosyjskim Ukrainy i lobbowanie na jej rzecz w UE, NATO, 3SI i ONZ. W kontaktach prezydenta Dudy z państwami bałtyckimi obecne były także wątki biznesowe – zwykle w kontekście trójmorskim¹⁵⁹.

Obok wyżej wymienionych pól aktywności – w znacznej części zaprezentowanych już we wcześniejszych partiach niniejszego artykułu – w relacjach z Litwą, Łotwą i Estonią na osobną uwagę zasługuje ich wymiar historyczny i symboliczno-kulturowy. Prezydent Andrzej Duda nie tylko bowiem składał wizyty w każdym z państw bałtyckich w stulecie ich niepodległości, uczestniczył w rocznicowych celebracjach na

morza-w-kontekście-nadchodzącego-szczytu-it-w-wilnie-11-kwietnia-2024-roku/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁵⁷ *Spotkanie z żołnierzami w Bazie Wojskowej w Ādaži*, 28 czerwca 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-z-zolnierzami-w-bazie-wojskowej-w-dai,3045> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁵⁸ Ta misja jest pełniona przez NATO od 30 marca 2004 r. i polskie eskadry brały w niej wielokrotnie udział także podczas obu kadencji Prezydenta Andrzeja Dudy, który jako zwierzchnik Sił Zbrojnych kontrasygnował ich użycie – ostatnio w okresie grudzień 2023–luty 2024. Najświeższym tego przykładem jest ponowne przejmowanie odpowiedzialności za strzeżenie nieba nad państwami bałtyckimi przez polską eskadrę w okresie marzec–lipiec 2025 r. Por.: A. Krzysztozek, *Polska będzie strzec nieba państw bałtyckich. „Dowód solidarności NATO”*, EURACTIV.pl, 26 lutego 2025 r., <https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/polska-bedzie-strzec-nieba-panstw-baltyckich-dowod-solidarnosci-nato/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁵⁹ Jako przykład patrz: *Wizyta Prezydenta na Litwie*, 18 listopada 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/wizyta-prezydenta-na-litwie,3178> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Litwie¹⁶⁰ i w Estonii¹⁶¹, a na Łotwie¹⁶² był aż dwa razy w roku jubileuszowym jej niepodległości (choć nie dokładnie w rocznicę jej proklamacji), lecz także konsekwentnie włączał bałtyckich sąsiadów Polski i Ukrainę do wspólnych obchodów wielkich rocznic z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów – zarówno Konstytucji 3 maja i Zaręczenia Wzajemnego Obojga Narodów¹⁶³, jak i tych „pośmiertnych”, do których zaliczyć można powstanie styczniowe – ostatnią wojnę ponadetnicznego narodu politycznego, demosu dawnej Rzeczypospolitej, stoczoną przez jej osieroconych obywateli, niepokorzonych z obcą przemocą i dążących do jej odrodzenia mimo upływu 68 lat od jej upadku.

Przy okazji obchodów 230. rocznicy Konstytucji 3 maja doszło do wydania wspólnej deklaracji prezydentów Polski, Litwy, Łotwy, Estonii i Ukrainy, odwołujących się do owego dziedzictwa¹⁶⁴.

Wymiar historyczny polityki zagranicznej Prezydenta Andrzeja Dudy miał szczególnie na kierunku litewsko-białoruskim skutki zgola praktyczne. 22 listopada 2019 r. Prezydent RP wziął udział w uroczystościach pogrzebowych uczestników powstania styczniowego na Litwie i Białorusi, straconych przez Rosjan na Placu Łukiskim w Wilnie, pogrzebanych w nieznanym przez długi czas miejscu,

¹⁶⁰ *Uroczystości 100. rocznicy odbudowy Państwa Litewskiego*, 16 lutego 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/uroczystosci-100-rocznicy-odbudowy-panstwa-litewskiego,3024> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Przy okazji tej wizyty, obok jej wymiaru rocznicowego, doszło także do rozmów Prezydenta RP i jego litewskiej odpowiednik – Darii Grybauskaitė. Ich przedmiotem były bezpieczeństwo, współpraca gospodarcza i kwestie mniejszości polskiej na Litwie. Zob.: *Rozmowy Prezydentów Polski i Litwy*, 17 lutego 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/rozmowy-prezydentow-polski-i-litwy-plen,3027> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁶¹ *Wizyta w Republice Estońskiej*, 22 czerwca 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/wizyta-w-republice-estonskiej-plen,3043> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁶² *Para Prezydencka z wizytą na Łotwie*, 27 czerwca 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/para-prezydencka-rozpoczela-wizyte-na-lotwie,3044> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); *Prezydent na szczycie Grupy Arraiolos na Łotwie*, 13 września 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-na-szczycie-grupy-arraiolos-na-lotwie,3069> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁶³ *3 Maja w Warszawie spotkanie Prezydentów pięciu państw*, 3 maja 2021 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/3-maja-w-warszawie-szczyt-pieciu-prezydentow,11970> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁶⁴ *Deklaracja Prezydentów Polski, Estonii, Ukrainy, Łotwy i Litwy*, 3 maja 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wspolna-deklaracja-prezydentow-polski-estonii-ukrainy-lotwy-i-litwy,4458> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

a odnalezionych w 2017 r. i zidentyfikowanych z imienia i nazwiska – w tym przywódców powstania – Zygmunta Sierakowskiego i Konstantego Kalinowskiego. Drugi z wymienionych jest symbolem białoruskiego udziału w powstaniu, a także budzicielem nowożytnego białoruskiego poczucia narodowego. Jego pogrzeb zgromadził więc w Wilnie kiludziesiąt tysięcy rzeszę Białorusinów i był wydarzeniem co do znaczenia dla białoruskiego poczucia narodowego porównywalnym z wizytą Jana Pawła II w Polsce w 1979 r. Nadanie pogrzebowi powstańców charakteru państwowego, z udziałem prezydentów Polski i Litwy, z asystą wojskową i wspaniałą oprawą, było w prezydenckim wymiarze tego wydarzenia wspólnym dziełem Andrzeja Dudy i Gintasa Nausėdy, o dużym znaczeniu symboliczno-emocjonalnym, zdolnym do głębokiego oddziaływania moralnego na narody, których dziejów dotyczyło. Jak słusznie zauważył Prezydent RP w wygłoszonym wówczas w katedrze wileńskiej przemówieniu: „Spotykamy się tutaj wszyscy: Polacy, Litwini, Białorusini, Łotysze, Ukraińcy – jako ludzie wolni, reprezentanci wolnych narodów, które są gospodarzami we własnych suwerennych państwach. Łączy nas wspólnota doświadczeń i wartości, z których najważniejszą jest dla nas wszystkich wolność (...) Upamiętniamy naszych historycznych bohaterów, ale robimy to, myśląc nie o przeszłości, lecz ze względu na wspólną przyszłość”¹⁶⁵.

Nie da się naturalnie udowodnić bezpośredniego związku między wileńskim pogrzebem powstańców styczniowych, a masowymi protestami Białorusinów rok później w obronie własnego werdyktu wyborczego, sfalszowanego przez reżim Łukaszenki – protestów, które także przed Polską stawiały nowe wyzwania w zakresie jej polityki wschodniej¹⁶⁶. Białoruski wymiar uroczystości wileńskich i ich wpływ na stan świadomości społecznej na Białorusi nie mogą być

¹⁶⁵ WILNO: *Pożegnanie uczestników powstania styczniowego*, 22 listopada 2019 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/wilno-pogrzeb-uczestnikow-powstania-styczniowego,3154> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁶⁶ Szerzej patrz: P. Żurawski vel Grajewski, „Orzeł obok znaku Pogoni” *Białoruś jako wyzwanie dla polskiej polityki zagranicznej*, Fundacja Republikańska, 30 grudnia 2020 r., <https://fundacijarepublikanska.org/orzel-obok-znaku-pogoni-bialorus-jako-wyzwanie-dla-polskiej-polityki-zagranicznej/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

jednak zasadnie kwestionowane¹⁶⁷. Prezydent Andrzej Duda miał w tym procesie swój udział.

Polska w 2020 r. poparła protestujących Białorusinów, a w tej akcji czynny był także jej Prezydent, działający przy tym w koalicji ze swymi odpowiednikami z regionu. 21 września 2020 r. wspólną deklarację na temat Białorusi, zawierającą apel do UE o wsparcie demokratycznych dążeń Białorusinów, wydali bowiem prezydenci Polski (Andrzej Duda), Litwy (Gitanas Nausėda) i Rumunii (Klaus Iohannis)¹⁶⁸. Nie była ona skuteczna, bo i być nie mogła. Nikt zresztą nie miał złudzeń co do jej oczekiwanych krótkoterminowych efektów. Był to natomiast gest moralny – jeden z tych, które budują kapitał dobrych relacji między narodami, pamiętającymi, kto okazał się ich sprzymierzeńcem w trudnych dla nich chwilach, a kto pozostał wrogi lub obojętny. Polska w imię przyszłych relacji z niepodległą i demokratyczną Białorusią nie może w takich momentach dziejowych zachowywać się biernie lub asekurancko. Prezydent Andrzej Duda zajął więc w imieniu Rzeczypospolitej stanowisko, które zająć należało.

Relacje z Turcją

W polityce zagranicznej Prezydenta Andrzeja Dudy relacje z Turcją, nie tak intensywne jak z państwami bałtyckimi, miały zarówno ważny wymiar dwustronny – szczególnie w sytuacji eskalacji zagrożenia rosyjskiego, jak i stanowiły ważne uzupełnienie formuły Trilogu polsko-turecko-rumuńskiego, funkcjonującego na szczęblu ministrów spraw zagranicznych¹⁶⁹.

¹⁶⁷ Szerzej patrz: A. Szabaciuk, *Białoruski kontekst pogrzebu powstańców styczniowych w Wilnie 22 listopada 2019 r.*, „Komentarze IEŚ”, nr 92, 6 grudnia 2019 r., <https://ies.lublin.pl/komentarze/bialoruski-kontekst-pogrzebu-powstancow-styczniowych-w-wilnie-22-listopada-2019-r/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁶⁸ *Oświadczenie Prezydentów Polski, Litwy i Rumunii w sprawie Białorusi*, 21 września 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,1163,oswiadczenie-prezydentow-polski-litwy-i-rumunii-w-sprawie-bialorusi.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: *Min. Szczerzy o stanowisku Prezydentów ws. Białorusi*, 21 września 2020 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/art,2193,min-szczerzy-o-stanowisku-prezydentow-ws-bialorusi.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁶⁹ Szerzej o Trilogu patrz: P. Oleksy, J. Olchowski, *Trilog Polska – Rumunia – Turcja*, „Komentarze IEŚ”, nr 737 (249), 30 listopada 2022 r., <https://ies.lublin.pl/komentarze/trilog>

Prezydent Recep Tayyip Erdoğan odwiedził Warszawę 17 października 2017 r.¹⁷⁰, a zatem ponad rok po nieudanej próbie wojskowego zamachu stanu w Turcji, która została wprawdzie stłumiona przez wierne mu siły i opór społeczeństwa, lecz stała się też punktem zwrotnym w relacjach Ankarą z Zachodem, oskarżającym władze tureckie o tendencje autorytarne. Była ona jedną z przyczyn wychłodzenia relacji turecko-amerykańskich i wyhamowała proces akcesji Turcji do Unii Europejskiej¹⁷¹.

Polska nie wzięła udziału w zachodniej kampanii krytyki władz tureckich, dochodząc do słusznego wniosku, że nie odniesie ona praktycznego skutku, a jedynie pogorszy stosunki krytykujących z Turcją. Takie wystudzenie relacji z Ankarą nie służyłoby zaś żadnym istotnym interesom Rzeczypospolitej, a przeciwnie, szkodziłoby im. Potencjał wspólnych interesów Polski i Turcji na kierunku rosyjskim i kaukaskim, rywalizacja turecko-rosyjska na Kaukazie, w Syrii i w Libii, a także wspólne wsparcie ze strony Polski i Turcji dla integralności terytorialnej Ukrainy zbliżały oba kraje mimo okresowych taktycznych „flirtów” Ankarą z Moskwą. Ta linia, milcząco przyjęta przez rząd RP, wspierana była przez Prezydenta Dudę. Publicznie dał jej wyraz szef gabinetu Prezydenta Krzysztof Szczerski¹⁷². Z tych przesłanek wypływało goszczenie Erdoğan w Warszawie (dla którego była to pierwsza wizyta w państwie zachodnim od czasów nieudanego puczu) i podpisanie przy tej okazji szeregu umów polsko-tureckich, w tym o współpracy wojskowej¹⁷³, jak też wsparcie, którego

-polska-rumunia-turcja/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: M. Chudziak, P. Oleksy, *Czy trilog ma przyszłość? Rumunia i Turcja jako partnerzy dla polityki zagranicznej Polski*, „Prace IES” 2023, nr 5, s. 87.

¹⁷⁰ *Wizyta Prezydenta Turcji*, 17 października 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/wizyta-prezydenta-turcji,750> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Szerzej patrz: J. Marszałek-Kawa, A. Burak, *Turkey's View of President Recep Tayyip Erdoğan's Visit to Poland in 2017. Prospects and Conclusions*, „Polish Political Science Yearbook” 2019, nr 48 (3), s. 500–513.

¹⁷¹ Szerzej patrz: *Nieudany pucz w Turcji i jego następstwa*, 18 lipca 2016 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-07-18/nieudany-pucz-w-turcji-i-jego-nastepstwa> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁷² Krzysztof Szczerski w RMF FM: *Rozmowa prezydentów Dudy i Erdoğan bez tematów tabu*, 17 października 2017 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/krzysztof-szczerski-byl-gosciem-w-radiu-rmf,10545> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁷³ *Wizyta Prezydenta Turcji...*, *op. cit.*

Prezydent Duda w swym przemówieniu publicznie udzielił tureckim staraniom o członkostwo w UE¹⁷⁴, a także wyraził wdzięczności za historyczną solidarność Imperium Osmańskiego z Polską w dobie zaborów oraz publiczne uznanie dla roli Turcji na Bliskim Wschodzie i jej wagi w kontekście kryzysu migracyjnego¹⁷⁵.

Kontakty polsko-tureckie na szczeblu prezydenckim do 2022 r. nie były częste, ale zawsze należały do owocnych. Prezydent Duda złożył oficjalną wizytę w Turcji dopiero w trakcie swej drugiej kadencji – 24–25 maja 2021 r. Poświęcona była ona kwestiom bezpieczeństwa, współpracy w ramach NATO i połączona z odwiedzinami polskiego kontyngentu wojskowego, pełniącego służbę w tym kraju w ramach NATO-wskich sił wzmocnienia¹⁷⁶. Obecność kontyngentu Wojska Polskiego w Turcji wynikała z faktu dołączenia Polski we wrześniu 2020 r. do Dostosowanych Środków Wzmocnienia Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego dla Turcji, co skutkowało w kwietniu 2021 r. przybyciem tam żołnierzy polskich. Była to ze strony Warszawy demonstracja poszanowania tureckich interesów bezpieczeństwa i przywiązania Polski do zasady „NATO 360 stopni” – tzn. równoprawnego traktowania zagrożeń bezpieczeństwa Sojuszu z różnych kierunków geograficznych. Fakt, że wizyta Prezydenta Dudy w Ankarze miała miejsce na miesiąc przed szczytem NATO, wskazuje, że jej istotnym powodem była wola zasygnalizowania Turcji potrzeby wzajemności – tzn. głębszego jej zaangażowania na wschodniej flance NATO¹⁷⁷. Zamierzony skutek osiągnięto i już

¹⁷⁴ *President: Poland backs Turkey's European ambitions*, 17 września 2017 r., <https://www.prezydent.pl/news/president-of-turkey-starts-warsaw-visit,36555> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁷⁵ *Spotkanie prezydentów Polski i Turcji z mediami. Wystąpienie prezydenta Andrzeja Dudy*, 17 października 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/spotkanie-prezydentow-polski-i-turcji-z-mediami-wystapienie-prezydenta-andrzeja-dudy,3510> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁷⁶ *Para Prezydencka rozpoczyna wizytę w Turcji*, 23 maja 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/para-prezydencka-rozpoczyna-wizyte-w-turcji,3187> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: *Ankara. Spotkanie Prezydentów Polski i Turcji*, 24 maja 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/ankara-spotkanie-prezydentow-polski-i-turcji,3190> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁷⁷ K. Wasilewski, *Wizyta prezydenta Andrzeja Dudy w Republice Turcji*, „Komentarz PISM”, nr 45, 25 maja 2021 r., s. 1–2, https://www.pism.pl/publikacje/Wizyta_prezydenta_Andrzeja_Dudy_w_Republice_Turcji (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

w lipcu-wrześniu 2021 r. nad polskim niebem pojawiły się sojusznicze tureckie myśliwce¹⁷⁸. Odtąd kontakty wojskowe polsko-tureckie nadal się rozwijają¹⁷⁹. Skutkiem omawianej wizyty był także zakup przez Polskę 24 dronów tureckich Bayraktar TB2, słynnych wówczas ze skuteczności w walce z rosyjskimi wojskami w Ukrainie, za sumę 270 mln dolarów¹⁸⁰.

Rosyjska wielkoskalowa agresja na Ukrainę ożywiła także polsko-tureckie kontakty międzyprezydenckie. Oba państwa były wszak żywotnie zainteresowane powstrzymaniem Rosji, a utrzymany w poprzednich latach dobry stan relacji Warszawy z Ankarą owocował w tej sytuacji praktyczną współpracą. Andrzej Duda udał się z wizytą do Ankary już 16 marca 2022 r., a zatem w trzecim tygodniu po rosyjskim uderzeniu na Ukrainę. Przedmiotem rozmów z prezydentem Erdoğanem była oczywiście sytuacja wytworzona decyzją Kremla, a także polsko-turecka współpraca gospodarcza¹⁸¹.

18 sierpnia 2022 r. obaj prezydenci kontaktowali się telefonicznie w związku z logistyczną pomocą Polski w organizacji podróży prezydenta Erdoğan na Ukrainę¹⁸², a 19 września 2023 r. spotkali się na marginesie 78. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w Nowym Jorku,

¹⁷⁸ J. Fiszer, J. Gruszczyński, *Tureckie F-16 w Polsce*, ZBiAM, listopad 2021 r., <https://zbiam.pl/artykuly/tureckie-f-16-w-polsce/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁷⁹ Najnowszy przykład tej współpracy patrz: *Tureccy żołnierze pomagają w operacji Feniks. Budują most w Krosnowicach*, 10 stycznia 2025 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/tureccy-zolnierze-pomagaja-w-operacji-feniks-buduja-most-w-krosnowicach> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁸⁰ B. Bodalska, *Wizyta prezydenta Dudy w Turcji: Polska kupiła wojskowe drony za ponad 270 mln dolarów*, EURACTIV.pl, 25 maja 2021 r., <https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-ue/news/wizyta-prezydenta-dudy-w-turcji-polska-kupila-wojskowe-drony-za-ponad-270-mln-dolarow/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁸¹ *W Ankarze spotkanie z Prezydentem Turcji*, 16 marca 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-z-prezydentem-turcji,50559> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: *Prezydent Duda z wizytą w Turcji. Rozmawiał o „potencjalnej wymianie gospodarczej”*, Money.pl, 16 marca 2022 r., <https://www.money.pl/gospodarka/prezydent-duda-z-wizyta-w-turcji-rozmawial-o-potencjalnej-wymianie-gospodarczej-6747943840561920a.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁸² *Andrzej Duda rozmawiał z Prezydentem Turcji*, 18 sierpnia 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/andrzej-duda-rozmawial-z-prezydentem-turcji-,57711> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

w którym wymienili poglądy na temat sytuacji bezpieczeństwa w regionie Europy Środkowo-Wschodniej¹⁸³.

Wypracowane przez Prezydenta Dudę we współpracy z rządem Zjednoczonej Prawicy dobre relacje z Turcją okazały się do dziś stabilne. Kontakty wówczas zadzierzgnięte, mimo krytyki ze strony ówczesnej opozycji¹⁸⁴, zostały podjęte przez nią w bieżącym roku już z pozycji obozu rządowego, czego dobitną manifestacją była wizyta premiera Donalda Tuska w Ankarze w dniach 12–13 marca 2025 r.¹⁸⁵.

Kierunek chiński

Kontakty z Chinami należały do jednego z najważniejszych kierunków aktywności międzynarodowej Prezydenta Andrzeja Dudy, przynajmniej w czasie jego pierwszej kadencji. Wszczęte zostały stosunkowo szybko, gdyż z pierwszą wizytą do ChRL udał się on już w dniach 22–27 listopada 2015 r., co wiązało się z próbą wpisania Polski w chińską inicjatywę „Jednego Pasa, Jednej Drogi”¹⁸⁶ – koncepcji lądowego

¹⁸³ *Spotkanie z Prezydentem Turcji w Nowym Jorku*, 19 września 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-z-prezydentem-turcji-w-nowym-jorku,74932> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁸⁴ Jako przykłady patrz: B. Mikołajewska, *Agenci Erdogana szarpali manifestantki i zabrali im transparenty. Prezydent Duda nie reaguje, policja bada, MSZ czeka*, OKO.press, 19 października 2017 r., <https://oko.press/agenci-erdogana-szarpali-manifestantki-zabrali-im-transparenty-prezydent-duda-reaguje-policja-bada-msz-czeka> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); J. Majmurek, *Andrzej Duda spotyka się z autokratami. W ten sposób nie dodaje sobie aurytetu*, Newsweek, 22 września 2021 r., <https://www.newsweek.pl/opinie/andrzej-duda-w-onz-dlaczego-spotyka-sie-z-erdoganem-i-bolsonaro/8jds1pc> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Szerszy przegląd tego typu retoryki mediów związanych z ówczesną opozycją patrz: *Wizyta Tuska w Turcji nie wywołała oburzenia lewicowo-liberalnych elit, jak to miało miejsce ws. prezydenta Dudy. „Teraz Erdogan jest demokratą”*, 13 marca 2025 r., <https://wpolityce.pl/polityka/723723-co-za-obluda-wizyta-tuska-w-turcji-nie-wywolala-oburzenia> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁸⁵ *Polska i Turcja wzmacniają współpracę na rzecz pokoju i bezpieczeństwa*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 12 marca 2025 r., <https://www.gov.pl/web/premier/polska-i-turcja-wzmacniaja-wspolprace-na-rzecz-pokoju-i-bezpieczenstwa> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); A. Borek, *Erdogan: Turcja i Polska dowodzą dwoma największymi wojskami lądowymi w NATO*, Gazeta Prawna, 12 marca 2025 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/9756676,erdogan-turcja-i-polska-dowodza-dwoma-najwiekszymi-wojskami-ladowymi.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁸⁶ *„Chcemy współpracować z Chinami dla rozwoju Polski i Europy”*, 23 listopada 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-otworzyl-polsko-chinskie-forum-gospodarcze-w-szanghaju,2839> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: *„Europa Środkowo-Wschodnia ma ogromne znaczenie dla rozwoju stosunków z Chinami”*, 24 listopada 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/europa-srodkowo-wschodnia-ma-ogromne-znaczenie-dla-rozwoju-stosunkow-z-chinami,2841>

szlaku handlowego z Chin do Europy¹⁸⁷, uniezależniającego eksport chiński na tym kierunku od szlaków morskich, łatwo kontrolowanych przez dominujące na oceanach Stany Zjednoczone. Kilka miesięcy później – 20 czerwca 2016 r. – przewodniczący ChRL Xi Jinping złożył wizytę w Polsce i gościł w Pałacu Prezydenckim¹⁸⁸, a owocem tego spotkania była międzyprezydencka deklaracja „w sprawie ustanowienia wszechstronnego strategicznego partnerstwa między Rzeczpospolitą Polską a Chińską Republiką Ludową”¹⁸⁹. W KPRP dominowała wówczas nadzieja na uczynienie z Polski głównego hubu dla chińskiego eksportu do Europy¹⁹⁰. Zaangażowanie Prezydenta RP w tę koncepcję było jednak błędem. Ze względów oczywistych szlak musiał w znacznej części przebiegać przez terytorium Federacji Rosyjskiej. Jego drożność zależała zatem od polityki Moskwy i to w dwóch wymiarach – jej zdolności do blokowania przewozu towarów dla określonego kraju, gdyby Moskwa znalazła się z nim w sporze, i ryzyka politycznego obłożenia Rosji sankcjami w związku z prowadzoną przez nią polityką militarnej agresji wobec sąsiadów. Nadzieja na chińskie inwestycje infrastrukturalne w Polsce była z kolei wyrazem

(dostęp: 5 lipca 2025 r.); *Prezydent o partnerstwie z Chinami* ws. „Jednego Pasa i Jednego Szlaku”, 24 listopada 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-o-partnerstwie-z-chinami-ws-jednego-pasa-i-jednego-szlaku,2840> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); *Prezydent Duda z przywódcą Chin o współpracy i partnerstwie*, 25 listopada 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-z-przewodniczącym-chińskiej-republiki-ludowej,2842> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁸⁷ Szerzej patrz: T. Morozowski, „Jeden Pas i Jedna Droga” Chin do Europy?, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2017, nr 319, s. 1–6. Patrz też: D. Adamus, *Nowy Jedwabny Szlak – wszystkie drogi prowadzą do Pekinu*, „Tygodnik Spraw Obywatelskich” 2020, nr 10, <https://instytutsprawobywatelskich.pl/nowy-jedwabny-szlak-wszystkie-drogi-prowadza-do-pekinu/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); M. Kaczmarek, *Nowy Jedwabny Szlak: uniwersalne narzędzie chińskiej polityki*, „Komentarze OSW”, nr 161, 9 lutego 2015 r., s. 1–9, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-02-10/nowy-jedwabny-szlak-uniwersalne-narzedzie-chińskiej-polityki> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁸⁸ *Wizyta przewodniczącego ChRL Xi Jinpinga w Polsce*, Prezydent.pl, 22 czerwca 2016 r., <https://www.prezydent.pl/multimedia/wideo/wizyta-przewodniczącego-chrl-xi-jingpinga-w-polsce,644> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁸⁹ Por.: *Wspólne oświadczenie w sprawie ustanowienia wszechstronnego strategicznego partnerstwa między Rzeczpospolitą Polską a Chińską Republiką Ludową*, https://www.prezydent.pl/storage/file/core_files/2021/8/5/dd7eb4341c771ad4823274303896926e/20_06_16_wspolne_oswiadczenie_pl_polski.pdf (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁹⁰ *Prezydent: Mam nadzieję, że Polska stanie się dla Chin bramą do Europy*, 20 czerwca 2016 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/wspolne-oswiadczenie-ws-ustanowienia-wszechstronnego-strategicznego-partnerstwa,247> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

abstrahowania od negatywnych doświadczeń w tym zakresie, zebranych przy okazji zaangażowania firm chińskich w budowę polskich autostrad w latach 2009–2011¹⁹¹, co skutkowało wówczas serią bankructw polskich firm – podwykonawców¹⁹². Ważnymi kontekstami całego projektu były także jego aspekt antyamerykański i korelacja z chińską inicjatywą 17+1 (i jej modyfikacjami)¹⁹³, uznawaną w USA (nie bez racji) za instrument chińskiej penetracji w Europie. Zważywszy na to, że Waszyngton (wprawdzie dopiero w 2020 r.) uznał Inicjatywę Trójmorza za konkurencyjną wobec inicjatywy 17+1, co było dla Amerykanów jednym z argumentów na rzecz poparcia tej pierwszej, nie można było jednocześnie angażować Polski w chińskie projekty „Nowego Jedwabnego Szlaku” i starać się o wsparcie USA dla Trójmorza. Wybór między jednym a drugim był przy tym oczywisty. Okres fascynacji perspektywą współpracy z Chinami na szczęście szybko minął, a szeroko dyskutowane plany z nim związane nie miały dalszego ciągu.

Wielkoskalowa agresja rosyjska na Ukrainę i rola Chin jako poplecznika Moskwy skłoniły Prezydenta Dudę do próby wpłynięcia na stanowisko Pekinu w drodze rozmowy telefonicznej z Xi Jinpingem odbytej 29 lipca 2022 r. Naturalnie nie przyniosła ona spektakularnego sukcesu i Pekin nie zmienił swej polityki, ale punktem zbieżnym było obustronne zadeklarowanie poszanowania dla suwerenności i integralności terytorialnej wszystkich państw oraz troska o skutki

¹⁹¹ M. Kośka, *Miały być oszczędności, wyszedł największy blamaż drogowy w XXI wieku*, Wprost, 22 sierpnia 2021 r., <https://biznes.wprost.pl/gospodarka/infrastruktura/10475967/historia-autostrady-a2-chinskie-konsorcjum-covec-zeszlo-z-budowy-gdyz-zle-oszacowalo-koszty.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁹² K. Majczyk, *Plaga upadłości wśród wykonawców autostrad to wina GDDKiA*, Forsal, 10 maja 2013 r., <https://forsal.pl/artykuly/702992,plaga-upadlosci-wsrod-wykonawcow-autostrad-to-wina-gddkia.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁹³ Szerzej patrz: M. Kaczmarek, J. Jakóbowski, *Chiny – Europa Środkowo-Wschodnia: „16+1” widziane z Pekinu*, „Komentarze OSW”, nr 166, 15 kwietnia 2015 r., s. 1–7, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-04-14/chiny-europa-srodkowo-wschodnia-161-widziane-z-pekiniu> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: D. Héjj, *Współpraca Chin z Europą Środkową. 17+1 skurczył się do 14+1*, Gazeta Prawna, 17 sierpnia 2022 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8519307,chiny-europa-srodkowa-17-plus-1-litwa-lotwa-estonia.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

rosyjskiej blokady morskiej eksportu ukraińskich płodów rolnych dla światowego rynku żywnościowego¹⁹⁴.

Kolejna wizyta Andrzeja Dudy w Chinach i bezpośrednie spotkanie z przewodniczącym ChRL miały miejsce dopiero 24 czerwca 2024 r. w zupełnie zmienionych już okolicznościach międzynarodowych. Tym razem przedmiotem rozmów był eksport Polski do Chin, a najbardziej spektakularnym rezultatem deklaracja Xi Jinpinga o zamiarze zniesienia wiz dla obywateli polskich podróżujących do ChRL w celach turystycznych i biznesowych¹⁹⁵. W trakcie owej wizyty Prezydent Duda spotkał się także z chińskim premierem Li Qiangiem, z którym w rozmowie oprócz kwestii gospodarczych wskazywał także na zagrożenia, jakie dla chińskiego eksportu do Polski i szerzej do Europy stwarzają „sytuacje wojenne, które mają dzisiaj miejsce”, czyli wojna narzucona Ukrainie przez Rosję¹⁹⁶.

Bilans polityki Andrzeja Dudy na kierunku chińskim mimo początkowych iluzji nią kierujących okazał się zatem ogólnie rzecz biorąc pozytywny. Otwarcie dla Polaków ruchu bezwizowego do Chin i wynikające z niego zwiększenie szans na wzrost aktywności polskiego biznesu, a zatem i eksportu na ten chłonny rynek, jak też zachowanie przyjaznych relacji z Pekinem bez jednoczesnego narażania na szwank stosunków z Waszyngtonem także można oceniać w kategoriach sukcesu. Dysproporcja potencjałów obu stron i rozbieżność ich interesów strategicznych na kierunku rosyjskim i amerykańskim nie pozwalały oczekiwać wiele więcej.

¹⁹⁴ *Rozmowa telefoniczna Andrzeja Dudy z Xi Jinpingiem*, 29 lipca 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/biuro-polityki-miedzynarodowej/aktualnosci/rozmowa-telefoniczna-andrzeja-dudy-z-xi-jinpingiem,57175> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁹⁵ *Rozmowy polityczne Andrzeja Dudy w Pekinie*, 24 czerwca 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/rozmowy-polityczne-pekini,87995> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁹⁶ *Prezydent Andrzej Duda w Chinach. O czym rozmawiał z premierem Li Qiangiem?*, PAP, 26 kwietnia 2024 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/prezydent-andrzej-duda-w-chinach-o-czym-rozmawial-z-premierem-li-qiangiem> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Aktywność na kierunku Unii Europejskiej

Aktywność na kierunku Unii Europejskiej nie była „znakiem firmowym” prezydentury Andrzeja Dudy. Zasadniczo wynikało to z umocowania urzędu prezydenckiego w polskim systemie konstytucyjnym i biurokratyczno-wspólnotowej natury instytucji unijnych o określonym traktatowo systemie kontaktów z przedstawicielami państw członkowskich oraz uprawnieniami instytucji centralnych UE¹⁹⁷. Polityka na tym kierunku musi być w owych warunkach przede wszystkim polityką rządową – wykonywaną przez premiera i ministrów. Uprawnienia prezydenta pozwalają na „wytwarzanie atmosfery” i inspirowanie działań rządu, ale z powodu braku stosownego dla tego urzędu forum, głowie państwa polskiego jest niezwykle trudno działać bezpośrednio w Brukseli. Wyjątek mogą tu stanowić szczyty UE, ale w sytuacji zgodności linii politycznej prezydenta i premiera nie ma powodu, by ten pierwszy zastępował tego drugiego. Dokonawszy tych zastrzeżeń, nie sposób jednak nie zauważyć, że zaangażowanie Prezydenta na kierunku unijnym było stosunkowo niskie. Nie tyle zresztą brakowało go w kontaktach z instytucjami unijnymi i zarządzającymi nimi politykami (jak wskazano, było to zadanie dla premiera i ministrów), ile w objaśnianiu obywatelom położenia politycznego Polski i natury gry wewnątrzunijnej oraz wynikających z niej wyzwań i zagrożeń. Prezydent miał także rolę do odegrania w zakresie inspirowania polityki rządowej na kierunku unijnym. Ta polityka była bowiem zbyt ustępliwa, mimo iż cel polityczny unijnego mainstreamu – obalenie rządu Zjednoczonej Prawicy w Polsce – był dla obserwatorów sceny politycznej jasny co najmniej od 2017 r. – tzn. od raportu Komisji Weneckiej na temat stanu praworządności w Polsce¹⁹⁸. Ostatnim momentem, w którym można było z widokiem na

¹⁹⁷ Szerzej patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *Władza polityczna w Unii Europejskiej*, Ośrodek Myśli Politycznej, 9 grudnia 2014 r. i 2 kwietnia 2020 r., <http://usa-ue.pl/teksty-i-komentarze/teksty/wladza-polityczna-w-unii-europejskiej/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

¹⁹⁸ *Poland, Opinion on the Draft Act Amending the Act on the National Council of the Judiciary, on the Draft Act Amending The Act on The Supreme Court, Proposed by the President of Poland, and on the Act on the Organisation of Ordinary Courts Adopted by the Venice Commission at its 113th Plenary Session (8–9 December 2017), On the basis of comments by Mr. Richard Barrett (Member, Ireland), Ms. Claire Bazy Malaurie (Member, France), Mr. Ri-*

sukces podjąć próbę przełamania presji unijnego mainstreamu na Polskę, był grudzień 2020 r., gdy decydowały się ramy finansowe UE na lata 2021–2027. Rząd nie zdecydował się wówczas na krok zmierzający do wymuszenia na Brukseli rezygnacji z dalszego nacisku na Warszawę, a błędem prezydenta była milcząca akceptacja tej de facto zgody na jego kontynuację¹⁹⁹. Wydaje się też, że podobnie zbyt mało słyszalny jest głos Prezydenta w zakresie forsowanego od 2021 r. projektu centralizacji UE²⁰⁰. Tymczasem z końcem 2023 r. w rozstrzygającą fazę realizacji wszedł zamysł masowego transferu uprawnień od państw członkowskich do unijnej centrali w 64 obszarach merytorycznych – od polityki zagranicznej po edukację. Ten fakt kończy epokę „cichego” pogłębiania integracji metodą pozatraktatową, zapoczątkowaną w 2005 r. po fiasku traktatu konstytucyjnego, i rodzi bezpośrednie zagrożenie dla suwerenności państwowości polskiej. Zagrożenie to, choć innej natury niż to z kierunku rosyjskiego, swą wagą ustępuje tylko temu ostatniemu i potężne oraz godne podziwu zaangażowanie Prezydenta w zwalczanie groźby wiszącej nad Polską, a wynikającej z polityki Kremla, kontrastuje w tej sytuacji z relatywnie niewielką skalą aktywności głowy państwa w zakresie przeciwstawienia się wyzwaniu dla suwerenności Rzeczypospolitej, płynącemu z Brukseli. Pewne symptomy zdecydowanej zmiany tej postawy nastąpiły dość późno²⁰¹.

chard Clayton (Member, United Kingdom), Mr. Philip Dimitrov (Member, Bulgaria), Mr. Christoph Grabenwarter (Member, Austria), European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Strasbourg, 11 December 2017, Opinion No. 904 / 2017 CDL-AD(2017)031 Engl. Only.

¹⁹⁹ Szerzej o ówczesnej sytuacji negocjacyjnej Polski na forum UE patrz: P. Żurawski vel Grajewski, *Ani triumf, ani zgon. Ocena „kompromisu” zawartego na szczycie Unii Europejskiej 10 grudnia 2020 r.*, 23 kwietnia 2021 r., <https://fundacjarepublikanska.org/ani-triumf-ani-zgon-ocena-kompromisu-zawartego-na-szczycie-unii-europejskiej-10-grudnia-2020-r/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²⁰⁰ Szerzej o planach centralizacji UE patrz: *Report on proposals of the European Parliament for the amendment of the Treaties*, 7.11.2023 (2022/2051(INL), Report – A9-0337/2023, parlament Europejski, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0337_EN.html (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Komentarz patrz: J. Saryusz-Wolski, *Notatka dotycząca prac Parlamentu Europejskiego nad raportem ws. zmian traktatów UE zgodnie z procedurą art. 48 TUE*, 16 lipca 2023 r., s. 1 (w posiadaniu autora).

²⁰¹ Jako przykład patrz: *Andrzej Duda uderzył w Unię Europejską. „To pokazuje hipokryzję tych ludzi”*, 1 września 2024 r., <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/andrzej-duda-uderzyl-w-unie-europejska-to-pokazuje-hipokryzje-tych-ludzi/pdqkzzy> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Aktywność na kierunku afrykańskim

Aktywność na kierunku afrykańskim ze względów oczywistych nie należała przez większość czasu trwania obu kadencji prezydenckich Andrzeja Dudy do priorytetowych obszarów jego działania. W pierwszej kadencji Prezydent RP odwiedził tylko jedno państwo Czarnego Łądu – Etiopię. Tę wizytę, mającą miejsce w dniach 6–10 maja 2017 r., tak w sensie kulturowym, jak i gospodarczym można potraktować jako symboliczną. Pozwala na to fakt, że odwiedzane państwo jest chrześcijańską „wyspą w morzu islamu” i należy do najstarszych w Afryce, a pomijając epizod okupacji włoskiej w latach 1936–1941²⁰², jest krajem o najdłuższej tradycji nieprzerwanej niepodległości na tym kontynencie. Jednocześnie w 2017 r. Etiopia – ze wzrostem PKB sięgającym 8,9 proc. rocznie – zajmowała drugie miejsce na świecie pod względem tempa rozwoju²⁰³, a była bezapelacyjnym liderem gospodarczym Afryki.

Andrzej Duda w trakcie wizyty w Etiopii spotkał się z prezydentem tego państwa Mulatu Teshome Wirtu, z premierem Hajle Marjam Desalegne oraz z patriarchą Etiopskiego Kościoła Ortodoksyjnego Abune Mathiasem. Zasadniczym celem podróży Prezydenta do Etiopii było zdobycie poparcia Unii Afrykańskiej dla kandydatury Polski na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ. Realizacji tego zadania służyło przemówienie Prezydenta RP na forum Unii Afrykańskiej, której Addis Abeba jest siedzibą²⁰⁴. Ten cel – w odniesieniu do Addis Abeby został osiągnięty – tzn. Etiopia, sama wówczas będąc

²⁰² Szerzej o podboju i utracie Abisynii (Etiopii) przez Włochy patrz: D. Nicolle, R. Ruggeri, *The Italian Invasion of Abyssinia 1935–36*, Osprey No.309, 1997, s. 48. Por.: A. Sbacchi, *Italian mandate or protectorate over Ethiopia in 1935–1936*, „Rivista di Studi Politici Internazionali” 1975, t. 42, nr 4 (168), s. 559–592; M. Glover, *An Improvised War: The Ethiopian Campaign 1940–1941*, Londyn, Nowy Jork 1987, s. 202.

²⁰³ Prezydent: Trzeba zwiększyć wymianę handlową między Polską i Etiopią, 8 maja 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-zwiekszy-wymiane-handlowa-miedzy-polska-i-etiofia,2968> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²⁰⁴ Prezydent na forum UA: Jesteśmy otwarci na przyjazną i partnerską współpracę, 9 maja 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/prezydent-na-forum-unii-afrykanskiej-jestesmy-otwarci-na-przyjazna-i-partnerska-wspolprace,3420> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: *Ostatni dzień wizyty w Etiopii*, 9 maja 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/ostatni-dzien-wizyty-w-etiofia,2969> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

niestałym członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ, poparła starania Polski²⁰⁵.

Poza wymiarem politycznym wizytę w Etiopii poświęcono przede wszystkim budowie związków gospodarczych w ramach ustanowionego przez rząd RP programu dla polskiego biznesu – GoAfrica²⁰⁶, co z uwagi na odległość geograficzną i brak strategicznych interesów geopolitycznych Polski w tym regionie, nie może zaskakiwać. Wspólna konferencja prasowa prezydentów Polski i Etiopii, towarzysząca ich spotkaniu, w znacznej mierze poświęcona więc została kwestiom wzajemnej wymiany handlowej²⁰⁷. W ramach gospodarczego wymiaru wizyty Andrzeja Dudy w Etiopii doszło także do spotkania prezydenta RP z sekretarzem wykonawczym Komisji Gospodarczej ONZ ds. Afryki Abdallą Hamdokiem²⁰⁸. Symboliczne dla polskiej obecności ekonomicznej w Etiopii były zaś odwiedziny Prezydenta RP w montowni ciągników Ursus w Adamie²⁰⁹.

W kolejnych latach Prezydent odwiedził Egipt (dwukrotnie), Nigerię, Senegal, Wybrzeże Kości Słoniowej, Kenię, Rwandę i Tanzanię. Pierwsza wizyta polskiej pary prezydenckiej w Egipcie miała miejsce w dniach 29–31 maja 2022 r. Głównym tematem rozmów Prezydenta RP z prezydentem Egiptu Abd el-Fatahem es-Sisim były kwestie związane z kryzysem żywnościowym, wywołanym rosyjską agresją na Ukrainę i blokadą ukraińskich portów, z których zboże wcześniej

²⁰⁵ *Prezydenci Polski i Etiopii za wzrostem dwustronnego handlu*, 8 maja 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/prezydenci-polski-i-etiopii-za-wzrostem-dwustronnego-handlu-3418> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²⁰⁶ Szerzej patrz: M. Bonikowska, „Go Africa: co dalej?”, *Analiza Centrum Stosunków Międzynarodowych*, marzec 2016, s. 1–14, <https://csm.org.pl/wp-content/uploads/2016/03/CSM-Analiza-Bonikowska-AFRYKA-21.03.2016.pdf> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: D. Wnukowski, „GoAfrica”: efekty promocji polskiego biznesu w Afryce, „Biuletyn PISM”, nr 47 (1284), 13 maja 2015 r., s. 1–2, https://www.pism.pl/publikacje/_GoAfrica___efekty_promocji_polskiego_biznesu_w_Afryce (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²⁰⁷ *Prezydent: Trzeba zwiększyć wymianę...*, *op. cit.* Patrz też: *Prezydenci Polski i Etiopii...*, *op. cit.*

²⁰⁸ *Para Prezydencka udaje się z wizytą do Etiopii*, 6 maja 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/para-prezydencka-udaje-sie-z-wizyta-do-etiopii,2966> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²⁰⁹ *Pierwszy dzień wizyty Pary Prezydenckiej w Etiopii*, 7 maja 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/pierwszy-dzien-wizyty-pary-prezydenckiej-w-etopii,2967> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

docierało do Afryki. Wizyta miała także silny akcent polonijny²¹⁰. Po raz wtóry Egipt stał się zaś celem wizyty Prezydenta Andrzeja Dudy w listopadzie owego roku z okazji 27. konferencji ONZ w sprawie zmian klimatu COP27. Prezydent wziął czynny udział w tym spotkaniu i poruszył tematykę podobną jak w czasie poprzedniej wizyty – tzn. problem wojny w Ukrainie i płynącego z niej zagrożenia bezpieczeństwa żywnościowego, a także zagadnienia klimatyczne²¹¹.

6 września 2022 r. polska para prezydencka rozpoczęła kolejną podróż afrykańską, a pierwszym państwem przez nią odwiedzionym była Nigeria. Andrzej Duda spotkał się tam ze swym odpowiednikiem prezydentem Muhammadu Buharim. W rozmowach z nim poruszał – podobnie jak w Egipcie – kwestie bezpieczeństwa żywnościowego w kontekście rosyjskiej agresji na Ukrainę, ale też zagadnienia związane z dostawami nigeryjskiego LNG do gazoportu w Świnoujściu i z importem przez Polskę nigeryjskiej ropy naftowej²¹².

Ze stolicy Nigerii, Abudży, Prezydent RP udał się 7 września 2022 r. do Abidżanu – stolicy Wybrzeża Kości Słoniowej, gdzie spotkał się z prezydentem tego państwa Alassane Ouattarą. Rozmawiano o współpracy w zakresie rolnictwa, nowoczesnych technologii i energetyki, a także o wojnie w Ukrainie i jej skutkach (kryzysie żywnościowym i energetycznym)²¹³.

²¹⁰ Kryzys żywnościowy głównym tematem wizyty Prezydenta w Egipcie, 27 maja 2022 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/kryzys-zywnosciowy-glownym-tematem-wizyty-prezydenta-w-egipcie,54488> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: *Prezydent rozpoczął wizytę w Kairze*, 29 maja 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-z-malzonka-rozpoczyna-dzis-wizyte-w-egipcie,54444> (dostęp: 5 lipca 2025 r.); *Wizyta Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Pana Andrzeja Dudy z Małżonką w Arabskiej Republice Egiptu*, czerwca 2022 r., <https://www.gov.pl/web/egipt/wizyta-prezydenta-rzeczypospolitej-polskiej-pana-andrzeja-dudy-z-malzonka-w-arabskiej-republice-egiptu> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²¹¹ *Prezydent na konferencji COP27 w Egipcie*, Prezydent.pl, 7 listopada 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-udaje-sie-do-egiptu-we-zmie-udzial-w-konferencji-cop27,60578> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²¹² *Nigeria. Pierwszy przystanek wizyty Prezydenta w Afryce Zachodniej*, 6 września 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/nigeria-pierwszy-przystanek-wizyty-prezydenta-w-afryce-zachodniej,58330> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²¹³ *Wizyta w Republice Wybrzeża Kości Słoniowej*, 7 września 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/wizyta-republika-wybrzeza-kosci-slono-wej,58367> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Dyplomatyczne tournée Andrzeja Dudy po Afryce Zachodniej zakończone zostało wizytą w Dakarze, stolicy Senegalu i spotkaniem z prezydentem tego państwa Mackym Sallą. Tematyka rozmów była podobna jak w Abudży i w Abidżanie – dostawy surowców energetycznych do Polski, rosyjski szantaż żywnościowy i zagrożenie wynikające z rosyjskiej propagandy²¹⁴.

Wizyty w Nigerii, na Wybrzeżu Kości Słoniowej i w Senegalu były pierwszymi wizytami Prezydenta RP w tych krajach, choć w przypadku dwóch z nich nie były to pierwsze spotkania przywódców. Prezydent Senegalu gościł w Polsce w 2016 r. (co było elementem polskiej kampanii na rzecz uzyskania poparcia dla wyboru Polski na miejsce niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ²¹⁵), a z prezydentem Nigerii Andrzej Duda spotkał się na konferencji COP24 w Katowicach w 2018 r.²¹⁶.

Seria wizyt w Afryce Zachodniej odbywała się w cieniu rosyjskiej wielkoskalowej agresji na Ukrainę i jej skutków globalnych w odniesieniu do Afryki odczuwanych głównie w wymiarze odcięcia dostaw ukraińskiej żywności, a z drugiej strony wzmożonego popytu na surowce energetyczne, wynikającego z rezygnowania przez większość państw europejskich z ich importu z Rosji i poszukiwaniu przez nie alternatywnych źródeł dostaw. Polska na szczęście rozwiązała ten problem już wcześniej, zapewniając sobie dostawy przez Gazociąg Bałtycki ze złóż norweskich do Niechorza i przez terminal LNG w Świnoujściu. Kwestia zaopatrywania tego ostatniego przez dostawę z Nigerii była w tych warunkach sprawą kontynuacji już zapoczątkowanej praktyki, co nie umniejsza jednak jej wagi. Wizyty dały

²¹⁴ *Wizyta Prezydenta z Małżonką w Republice Senegalu*, 6 września 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/senegal,58409> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²¹⁵ „*Wizyta prezydenta Senegalu elementem kampanii na rzecz kandydatury na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ*”, 27 października 2016 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/wizyta-prezydenta-senegalu-elementem-kampanii-na-rzecz-kandydatury-na-niestalego-czlonka-rady-bezpieczenstwa-onz,10078> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²¹⁶ *Nigeria. Pierwszy przystanek wizyty...*, *op. cit.*

uzasadnione poczucie sukcesu, choć w kolejnych latach występowały problemy z kontynuacją wówczas zainicjowanych działań²¹⁷.

Wola nadrobienia zaległości wynikających z niezrealizowanej wizyty afrykańskiej w 2023 r. (co wynikało wówczas z zaburzenia planów owej podróży przez konieczność zajęcia się przez Andrzeja Dudę pilniejszymi sprawami, wynikającymi z wojny w Ukrainie²¹⁸) spowodowała, że aktywność Prezydenta na kierunku Czarnego Lądu uległa ponownej wyraźniej intensyfikacji w początkach 2024 r. W dniach 4–10 lutego owego roku Andrzej Duda odbył „dyplomatyczne tournée” i odwiedził kolejno Kenię, Rwandę i Tanzanię. W publicznie deklarowanym oficjalnym ujęciu priorytetowym celem realizowanym w trakcie tych wizyt był rozwój współpracy dwustronnej w wymiarach politycznym, gospodarczym i militarnym między Polską a odwiedzanymi krajami. Wśród praktycznych konkretów, które legły u podstaw podróży Andrzeja Dudy do wymienionych państw, należy natomiast wskazać wolę zwalczania rosyjskiej dezinformacji, silnie propagandowo oddziałującej na Afrykę w kontekście wojny w Ukrainie, i wzmocnienie więzi gospodarczych, a w tym umocnienie się Polski na afrykańskim rynku zbrojeniowym. Ważny był też wymiar rozpoznawczy wizyty – określenie potencjału do prowadzenia niezależnej polityki polskiej na wizytowanym kontynencie.

Podróż Prezydenta RP do Afryki z lutego 2024 r. rozpoczęła się od wizyty w Kenii, z którą relacje Polski, acz dobre, nie osiągnęły nigdy wcześniej poziomu bezpośrednich rozmów międzyprezydenckich. Andrzej Duda był więc w tym zakresie prekursorem. Mimo iż stosunki dyplomatyczne między Polską a Kenią zostały nawiązane jeszcze za czasów PRL, 13 grudnia 1963 r., a rok później Polska uruchomiła w Nairobi ambasadę, do dziś nie osiągnięto w tym zakresie wzajemności. Kenia nie ma swej ambasady w Warszawie, a w Polsce akredytowany jest ambasador kenijski rezydujący w Berlinie. Jedną z kwestii praktycznych w trakcie wizyty Andrzeja Dudy w Kenii była więc sprawa otwarcia ambasady kenijskiej w naszym kraju. Przedmiotem

²¹⁷ A. Olech, *Prezydent Duda udaje się do Afryki [OPINIA]*, 31 stycznia 2024 r., <https://defence24.pl/geopolityka/prezydent-duda-udaje-sie-do-afryki-opinia> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²¹⁸ *ibidem*.

rozmów prowadzonych przez Prezydenta RP w Nairobi były poza tym problemy wynikające z rosyjskiej blokady portów ukraińskich na Morzu Czarnym, kwestie bezpieczeństwa żywnościowego Afryki i towarzysząca wojnie w Ukrainie rosyjska dezinformacja skierowana do społeczeństw afrykańskich oraz możliwe obszary współpracy dwustronnej (wymiana handlowa, wsparcie na rzecz zielonych energii, współpraca w dziedzinie rolnictwa i kooperacja kredytowa²¹⁹, a także perspektywy współpracy militarnej – tzn. sprzedaż Kenii polskiego uzbrojenia). Wizyta nie miała charakteru przełomowego, ale i też nie należało tego oczekiwać, za to fakt, że dla Kenii, która jest krajem stabilnym i otwartym na nowych partnerów z Europy Środkowo-Wschodniej, najważniejszy punkt odniesienia stanowią Stany Zjednoczone, pomagał w zacieśnianiu wzajemnych relacji i komponował się z ogólną linią polityczną polityki polskiej, reprezentowaną przez Prezydenta Andrzeja Dudę, który dobrze uchwycił moment, by wykorzystać te okoliczności z korzyścią dla Rzeczypospolitej.

Rwanda była drugim w kolejności państwem odwiedzionym w trakcie omawianej podróży Prezydenta RP. Relacje z tym krajem w omawianym okresie rozwijały się dynamicznie i wysunął się on na pozycję czołowego partnera Polski na Czarnym Lądzie. Stosunki dyplomatyczne między oby państwami nawiązane zostały wprawdzie już 10 lipca 1962 r., ale ożywieniu uległy dopiero niedawno – za rządów Zjednoczonej Prawicy. Od 2018 r. miało miejsce aż kilkadziesiąt spotkań i rozmów polsko-rwandyjskich na szczeblu ministerialnym, włącznie z wizytą ministra spraw zagranicznych i współpracy międzynarodowej Rwandy Vincenta Biruty w Polsce w czerwcu 2023 r.²²⁰. W Warszawie jest też akredytowany attaché obrony Rwandy jako jeden z dwóch w całej Unii Europejskiej (drugi znajduje się we Francji). Dźwignięto też poziom relacji wzajemnych w zakresie placówek dyplomatycznych w obu krajach. Rwanda otworzyła am-

²¹⁹ Kenia jest beneficjentem udzielonego przez Polskę kredytu pomocy wiązanej oraz wsparcia w ramach pomocy rozwojowej. *Wyплаты w ramach Umowy między rządem RP a rządem Kenii o udzieleniu kredytu w pomocy wiązanej*, z dn. 22.09.2015 r., <https://www.gov.pl/web/polskapomoc/wypłaty-w-ramach-umowy-miedzy-rzadem-rp-a-rzadem-kenii-o-udzieleniu-kredytu-w-pomocy-wiazanej-z-dn-22092015-r> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²²⁰ *Wizyta szefa dyplomacji Rwandy w Polsce*, 18 czerwca 2023 r., <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/wizyta-szefa-dyplomacji-rwandy-w-polsce> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

basadę w Warszawie 7 października 2021 r. Od 1 grudnia 2022 r. trwała natomiast operacjonalizacja ambasady RP w Kigali, której uroczyste otwarcie miało miejsce właśnie przy okazji omawianej wizyty Andrzeja Dudy²²¹.

W latach 2022–2023 rósł polski eksport do Rwandy. Sprzedawano tam głównie broń, amunicję i wyposażenie wojskowe, a także zboża; maszyny rolnicze i sprzęt elektroniczny. W tej sytuacji ważnym tematem rozmów Andrzeja Dudy w Kigali była więc współpraca wojskowa w zakresie eksportu polskiego uzbrojenia. Polska Grupa Zbrojeniowa i inne polskie podmioty z tej branży od lat budowały swą markę na rynku rwandyjskim. Owocowało to już wcześniej podpisaniem umów polsko-rwandyjskich m.in. na: sprzedaż karabinów, radarów antydronowych, a także remont i naprawę śmigłowców. Wizyta Prezydenta RP w Kigali odbywała się natomiast w kontekście rozważania przez Rwandę zakupu przeciwlotniczych zestawów rakietowych polskiej produkcji²²². Kontekst międzynarodowy tych rozmów był drażliwy, a to z uwagi na konflikt graniczny między Rwandą a Demokratyczną Republiką Kongo, w której wizyta Prezydenta RP w Kigali wzbudziła niechęć i oskarżenia Polski o stronnictwo²²³, ale w wymiarze relacji polsko-rwandyjskich kontekst do tego typu decyzji był bardzo dobry. Wynikał bowiem z dynamicznie rozwijających się wzajemnych relacji gospodarczych, w tym także tych tworzonych z wykorzystaniem instrumentarium Unii Europejskiej. W czerwcu 2023 r. odbyło się bowiem pierwsze w historii Forum Biznesowe

²²¹ A. Olech, *op. cit.*

²²² *ibidem.*

²²³ J. Nabiałek, *Kongo protestuje przeciwko Zachodowi i oskarża Polskę o dwulicowość*, 14 lutego 2024 r., <https://forsal.pl/swiat/aktualnosci/artykuly/9431525,kongo-protestuje-przeciwko-zachodowi-i-oskarza-polske-o-dwulicowosc.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: A. Olech, *RPA wysyła żołnierzy do Kongo. W kraju trwają protesty przeciwko Polsce*, 15 lutego 2024 r., <https://defence24.pl/geopolityka/rpa-wysyla-zolnierzy-do-konga-w-kraju-trwaja-protesty-przeciwko-polsce> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Do 2008 r. Polska miała ambasadę w stolicy DRK Kinszasie. Na mocy decyzji ministra Sikorskiego została ona jednak zlikwidowana i to we wstępnym procesie ograniczenia liczby polskich ambasad na świecie, który przyspieszył dopiero w 2013 r., kiedy to do zamknięcia przeznaczono aż 23 ambasady. M. Potocki, *Sikorski chce zamykać polskie ambasady*, *Gazeta Prawna*, 6 maja 2013 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/701683,sikorski-chce-zamyka-polskie-ambasady.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

UE – Rwanda²²⁴, w którym wzięło udział ponad 100 firm, w tym 12 z Polski. Niektóre z nich otworzyły stałe placówki w stolicy Rwandy. Państwo to jest także beneficjentem polskiej pomocy rozwojowej na lata 2021–2030, a dzięki polskim programom stypendialnym w omawianym okresie studiowało w naszym kraju ok. 1500 rwandyjskich studentów²²⁵. Wizyta i rozmowy toczone przez Prezydenta RP nie były zatem odosobnionym incydentem w relacjach wzajemnych, lecz ukoronowaniem dobrze rozwijającego się procesu.

W trakcie pobytu w Kigali Prezydent Duda prowadził także rozmowy na temat problemu migracji na kontynencie afrykańskim, wniosków z umowy rwandyjsko-brytyjskiej dotyczącej azylantów, uchodźców i migrantów²²⁶, sytuacji na granicy Rwandy z Demokratyczną Republiką Konga, gdzie narastało ryzyko wybuchu wojny, i podobnie jak w Kenii – bezpieczeństwa żywnościowego i rosyjskiej dezinformacji²²⁷.

W Rwandzie bardzo aktywni są także polscy misjonarze. Prezydent podkreślił zatem również i ten wymiar związków owego kraju z Polską, gdy odwiedził szkołę Sióstr Franciszkanek dla dzieci niewidomych w Kibeho²²⁸.

Ostatnim odwiedzionym w trakcie omawianej podróży państwem była Tanzania. Podobnie jak w dwóch poprzednich wypadkach stosunki dyplomatyczne z tym krajem zostały nawiązane jeszcze

²²⁴ *Forum Biznesowe UE-Rwanda z udziałem polskich firm w dniach 26–27 czerwca*, Polska w Tanzanii, 3 lipca 2023 r., <https://www.gov.pl/web/tanzania/forum-biznesowe-ue-rwanda-z-udzialem-polskich-firm-w-dniach-26-27-czerwca> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²²⁵ A. Olech, *Prezydent Duda udaje się...*, *op. cit.*

²²⁶ Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Republic of Rwanda for the Provision of an Asylum Partnership to Strengthen Shared International Commitments on the Protection of Refugees and Migrants, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/656f51d30f12ef07a53e0295/UK-Rwanda_MEDP_-_English_-_Formatted__5_Dec_23_-_UK_VERSION.pdf (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: Agreement between the United Kingdom and the Republic of Rwanda, Policy paper, Gov.UK, 25 kwietnia 2024 r., <https://www.gov.uk/government/publications/agreement-between-the-united-kingdom-and-the-republic-of-rwanda> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²²⁷ *Kigali. Rozmowy Prezydentów Polski i Rwandy*, 7 lutego 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/kigali-rozmowy-prezydentow-polski-i-rwandy,80922> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Por.: A. Olech, *Prezydent Duda udaje się...*, *op. cit.*

²²⁸ *Rwanda. Wizyta w Ośrodku dla Dzieci Niewidomych w Kibeho*, 8 lutego 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/rwanda-wizyta-w-osrodku-dla-dzieci-niewidomych-w-kibeho,81082> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

w czasach PRL w 1961 r., a zatem bezpośrednio po „roku Afryki”. Już od 1962 r. funkcjonowała polska ambasada w Dar es Salaam. Wprawdzie analogicznie jak w wypadku Rwandy w 2008 r. na mocy decyzji ministra Sikorskiego zlikwidowano tę placówkę, ale odtworzono ją za rządów Zjednoczonej Prawicy w 2017 r. Tak jak w wypadku Rwandy interesy Tanzanii w Polsce reprezentowane są zaś z ambasady tego kraju w Berlinie²²⁹. Wzajemne relacje ożywiały się jednak w ostatnich latach na tyle, że w 2022 r. Polskę odwiedziła ówczesna minister spraw zagranicznych Tanzanii Stergomena Tax, przy czym na uwagę zasługuje fakt, że była to jej pierwsza wizyta zagraniczna po objęciu urzędu²³⁰.

Z polskiego punktu widzenia potencjał współpracy z Tanzanią nie był duży. Można jednak domniemywać, że o wybraniu właśnie jej na miejsce wizyty Prezydenta RP zadecydowała wola doprowadzenia do końca spraw z przeszłości, w tym szczególnie rozwiązanie problemów wynikłych w związku z realizacją przez polskie firmy kontraktów w ramach umowy kredytowej dotyczącej pomocy wiązanej z 2015 r. Ta wizyta miała także wymiar symboliczny, a to z powodu odpowiedniczki Andrzeja Dudy – prezydent Tanzanii Sami Suluhu Hassan, która była pierwszą w historii tego kraju kobietą zaprzysiężoną na ten urząd. Po swym zaprzysiężeniu zniósła zakaz zgromadzeń politycznych i wieców ugrupowań opozycyjnych, co uczyniło z niej postać ważną dla demokratyzacji kraju. Wizyta Prezydenta RP i spotkanie z nią było więc ze strony Polski demonstracją poparcia dla obranej przez nią linii politycznej. Ponieważ prezydent Tanzanii jest znana z zaangażowania w kwestie klimatyczne, problemy związane z tym zagadnieniem były głównym tematem rozmów prowadzonych przez Prezydenta Dudę w Dar es Salaam. Podobnie jednak jak w Kenii i Tanzanii realizowano także polską agendę polityki zagranicznej. Prezydent RP zwrócił uwagę na wynikające z rosyjskiej agresji na Ukrainę zagrożenia dla bezpieczeństwa żywnościowego

²²⁹ A. Olech, *Prezydent Duda udaje się...*, *op. cit.*

²³⁰ *Wizyta Minister Spraw Zagranicznych Tanzanii w Polsce*, 17 października 2022 r., <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/minister-spraw-zagranicznych-i-wspolpracy-wschodnioafrykanskiej-zjednoczonej-republiki-tanzanii-pani-stergomena-tax-zlozy-oficjalna-wizyte-w-polsce> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Afryki i dezinformacyjną akcję propagandową prowadzoną przez służby Federacji Rosyjskiej na Czarnym Lądzie.

Wizyty Prezydenta RP w Kenii, Rwandzie i Tanzanii miały podwójny wymiar. W sferze politycznej były one próbą wpłynięcia na owe kraje w kwestii ich głosowań, odejścia od współpracy z Rosją i uzyskania korzyści w zakresie ich stosunku do Polski poprzez wizerunkowe eksploatowanie faktu, że Rzeczpospolita nie miała nigdy w swej historii nawet epizodów kolonialnych. Wizyta Andrzeja Dudy w Afryce w 2024 r. miała miejsce kilkanaście dni po wizytach delegacji chińskiej i amerykańskiej, a przed przybyciem delegacji ukraińskiej, rosyjskiej i francuskiej²³¹, co świadczyło o dobrym rozpoznaniu kalendarza politycznego regionu, wobec którego Prezydent w tym właśnie momencie podjął aktywne działania dyplomatyczne. Wspomniana proamerykańska orientacja Kenii ułatwiała porozumienie co do generalnych wyzwań polityki światowej, ubiegnięcie zaś dyplomatów rosyjskich i naświetlenie afrykańskim rozmówcom istoty polityki i propagandy moskiewskiej niewątpliwie były działaniami potrzebnymi i czasowo dobrze rozegranymi.

Aktywność na forum ONZ

Do najwyższych wśród rozmaitych rodzajów poczynąń piątego Prezydenta III RP należała aktywność na forum ONZ. Można sądzić, że wynikało to z jego wykształcenia prawniczego i z natury samej Organizacji Narodów Zjednoczonych, będącej wszak forum działań opartych o prawo międzynarodowe. Pod koniec pierwszej kadencji prezydenckiej Andrzeja Dudy Polska była od 1 stycznia 2018 r. do 31 grudnia 2019 r. niestałym członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ, a w maju 2018 r. i sierpniu 2019 r. sprawowała przewodnictwo w tym organie²³². Ten fakt stanowił zatem kontekst działań Prezydenta RP w Organizacji Narodów Zjednoczonych w owym okresie.

²³¹ A. Olech, *Prezydent Duda udaje się...*, op. cit.

²³² R. Tarnogórski, *Polska niestałym członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ*, „Komentarz PISM”, 2 czerwca 2017 r., https://pism.pl/publikacje/Komentarz_PISM_Polska_niesta_ym_cz_onkiem_Rady_Bezpiecze_stwa_ONZ (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Nieco tendencyjne podsumowanie członkostwa Polski w RB ONZ, pisane z pozycji wrogich wobec ówczesnego obozu rządowego w Polsce, patrz: A. Wolska, *Kadencja Polski w Radzie Bezpieczeństwa ONZ: Ostrożnie z pochwałami?*, 27 stycznia 2020 r., <https://www.euractiv.pl/section/bezpie>

W czasie obu swych kadencji prezydenckich Andrzej Duda wystąpił na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ, Zgromadzenia Ogólnego ONZ i gremiów towarzyszących aż 26 razy²³³. Relacjonowanie każdego z jego licznych przemówień w tym gremium wymagałoby osobnego obszernego tekstu. Odnotujmy zatem jedynie, że cechą charakterystyczną każdego z nich było odwoływanie się do prawa jako do podstawy stosunków międzynarodowych i potępienie jego zbrojnego pogwałcenia. Najazd rosyjski na Ukrainę dał po temu liczne okazje, a forum ONZ było jedną z liczących się platform, na których Prezydent RP prowadził wytrwałą akcję politycznego wspierania Kijowa i potępienia Moskwy. We wrześniu 2023 r. było też niestety miejscem wyżej opisanej eskalacji sporu polsko-ukraińskiego, sprowokowanego przez prezydenta Zełenskiego.

Skuteczność działań prowadzonych w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych jest wprost proporcjonalna do siły i prestiżu samego ONZ, a zatem niska. Nie jest to wszakże powód, by rezygnować z tego poziomu korzyści, jaki można uzyskać, wykorzystując owo forum. Bierność na tej płaszczyźnie byłaby oddawaniem pola Rosji i jej propagandzie, stanowiłaby więc „grzech zaniechania”. Prezydent Andrzej Duda dobrze zatem przysłużył się Rzeczypospolitej swoimi licznymi wystąpieniami przed tym gremium.

Wnioski

Prezydent Andrzej Duda prowadził w ciągu obu swych kadencji intensywną działalność na forum międzynarodowym. Przyniosła ona liczne i wymierne sukcesy. Do najważniejszych z nich niewątpliwie należą zainicjowanie Trójmorza i Bukaresztańskiej Dziewiątki, walny udział w budowie wzmocnionej obecności wojskowej NATO na wschodniej flance Sojuszu, w tym obecności amerykańskiej w Polsce, wypracowanie dobrych relacji z administracją Trumpa

czenstwo-i-obrona/news/kadencja-polski-w-radzie-bezpieczenstwa-onz-ostroznie-z-pochwalami/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

²³³ Lista wystąpień prezydenta Andrzeja Dudy w Radzie Bezpieczeństwa, Zgromadzeniu Ogólnym i szczytach tematycznych ONZ zawarta jest w Bibliografii.

i przyciągnięcie jej poparcia dla strategicznych projektów polskich w okresie pierwszej kadencji owego republikańskiego prezydenta USA, budowa silnych więzi z państwami bałtyckimi, utrzymanie dobrych relacji z Turcją i przede wszystkim odegranie centralnej roli w organizowaniu wsparcia międzynarodowego dla Ukrainy walczącej z rosyjskim najazdem. Te osiągnięcia Prezydent wypracowywał we współdziałaniu z rządem Zjednoczonej Prawicy, choć w kwestiach Trójmorza, B9 i relacji z Trumpem rola wiodąca przypadła właśnie Andrzejowi Dudzie. Najważniejszym jego osiągnięciem, z zasługą dzieloną z rządem Mateusza Morawieckiego i całym ówczesnym obozem rządzącym, jest niewątpliwie walny udział Polski (udzielenie przez nią Ukrainie wsparcia materialowego i politycznego) w zatrzymaniu militarnej agresji Rosji w 2022 r. i polityczne zmarginalizowanie wówczas Niemiec, pragnących porozumienia z Moskwą. Te sukcesy były skutkiem współdziałania Polski i Ukrainy. W Moskwie i w Berlinie o tym wiadomo i każde z tych państw na swój sposób, wynikający z różnic cywilizacyjno-ustrojowych, przeciwdziała powtórzeniu się tej sytuacji.

Najważniejszą rekomendacją i wnioskiem z wyżej przeprowadzonej analizy w zakresie popełnionych błędów jest stwierdzenie, że naczelną zasadą, którą powinien kierować się Prezydent RP, jest obrona suwerennych praw Rzeczypospolitej. Względy taktyczne – obawa przed narażeniem na szwank stosunków z kluczowymi sojusznikami – nie powinny być motywem rezygnacji z tej zasady lub choćby naginania jej. Sojusz, o ile jest wartościowy – tzn. oparty o realną wspólnotę strategicznych interesów państwowych – przetrwa tego typu napięcia. Gdyby zaś z tak błahych powodów miał się załamać, oznaczałoby to jedynie, że był kruchy, a w godzinie próby i tak by zawiódł. Tworzenie precedensu w postaci nieuprawnionych ustępstw prowokuje zaś kolejne naciski w przyszłości, podejmowane przez podmioty zewnętrzne, w nadziei uzyskania podobnego efektu. Koszty ustępstwa nie ograniczają się więc do jednorazowej zapłaty jego ceny, lecz mają tendencję, by rosnąć w kolejnych etapach politycznej rozgrywki. Dlatego też nie wolno się na nie godzić.

W swym pożegnalnym wystąpieniu – ostatnim wygłoszonym na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ w charakterze Prezydenta RP w trakcie specjalnej sesji tego gremium 4 marca 2025 r. Prezydent Andrzej Duda powiedział: „Widziałem, jak rosyjski imperializm próbuje się odrodzić i przekreślić wszystkie uniwersalne wartości: pokój, poszanowanie suwerenności i integralności państw. (...) Europa Środkowo-Wschodnia doskonale wie, jakim zagrożeniem dla suwerenności jest imperialna polityka Federacji Rosyjskiej. Dlatego tak bardzo angażowałem się we wzmocnienie naszej polityki bezpieczeństwa” i dodał: „Wspólnie z państwami regionu przygotowywaliśmy się na najtrudniejsze zagrożenia – na rosyjskie ataki hybrydowe na nasze granice, sabotaże na lądzie i na morzu oraz na najgorszy scenariusz – pełnoskalową agresję na naszego sąsiada – Ukrainę. Wspólnie i jako jedni z pierwszych, zareagowaliśmy na jawne i brutalne złamanie prawa międzynarodowego. Od pierwszego dnia wojny mówiliśmy jasno, kto jest ofiarą, a kto agresorem i nieprzerwanie wspieramy Ukrainę, która broni się przed neokolonialnymi zapędami Rosji”²³⁴. Te słowa dobrze oddają istotę polityki zagranicznej obu kadencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy i mogą służyć zarówno za jej motto, jak i za jej podsumowanie.

²³⁴ *Wystąpienie Prezydenta RP przed Zgromadzeniem Ogólnym ONZ*, 4 marca 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-przed-zgromadzeniem-ogolnym-onz,98112> (dostęp: 5 lipca 2025 r.). Patrz też: A. Duda, *Nieustannie wspieramy Ukrainę, przed neokolonialnymi zapędami Rosji*, „Wszystko co najważniejsze”, <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/andrzej-duda-wzmacnianie-bezpieczenstwa-wystapienie-w-onz/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Piśmiennictwo

Akty prawne

Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Republic of Rwanda for the Provision of an Asylum Partnership to Strengthen Shared International Commitments on the Protection of Refugees and Migrants, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/656f51d30f12ef07a53e0295/UK-Rwanda_MEDP_-_English_-_Formatted__5_Dec_23_-_UK_VERSION.pdf (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Agreement between the United Kingdom and the Republic of Rwanda, Policy paper, Gov.UK, 25 kwietnia 2024 r., <https://www.gov.uk/government/publications/agreement-between-the-united-kingdom-and-the-republic-of-rwanda> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

European Parliament resolution of 23 June 2022 on the candidate status of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia (2022/2716(RSP), P9_TA(2022)0249, Candidate status of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Parlament Europejski, 2019–2024, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0249_EN.pdf (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

H.Res.672 – Expressing support of the Three Seas Initiative in its efforts to increase energy independence and infrastructure connectivity thereby strengthening the United States and European national security, 18 listopada 2020 r., Congress.gov, <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-resolution/672/text> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Łańcut Declaration II of the Ministers of Transport Hungary, the Republic of Lithuania, the Republic of Poland, Romania, the Slovak Republic, the Republic of Turkey and Ukraine, on Strengthening the Cooperation in the Area of Transport in the Carpathians and Continuation of the Via Carpatia Development, w: 10 lat Deklaracji Łańcuckiej, czyli krótko

- o Via Carpatia, Muzeum Zamek w Łańcucie, <https://www.zamek-lancut.pl/pl/Aktualnosci,357> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Nowelizacja ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej, sygn. akt K 1/18, Warszawa, 17 stycznia 2019 r., <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/wyroki/art/10462-nowelizacja-ustawy-o-instytucie-pamieci-narodowej> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Poland (20–1113) – Enhanced Defense Cooperation Agreement, Office of Treaty Affairs, 13 listopada 2020 r., <https://www.state.gov/poland-20-1113-enhanced-defense-cooperation-agreement/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r., Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, <https://www.sejm.gov.pl/prawo/regulamin/kon7.htm> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o wzmocnionej współpracy obronnej, podpisana w Warszawie dnia 15 sierpnia 2020 r., „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”, 3 grudnia 2020 r., poz. 2153.
- Umowa Ogólna między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy w sprawie wzajemnej współpracy w dziedzinie obronności, sporządzona w Warszawie dnia 2 grudnia 2016 r., „Monitor Polski. Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej”, Warszawa, dnia 18 stycznia 2019 r., poz. 50, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20190000050> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Ustawa z dnia 19 listopada 2015 r. o zmianie ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, Dz.U. 2015 poz. 1928.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 stycznia 2019 r., sygn. akt K 1/18, „Dziennik Ustaw” 2019, poz. 131, <https://www.infor.pl/akt-prawny/DZU.2019.016.0000131,wyrok-trybunalu-konstytucyjnego-sygn-akt-k-118.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Dokumenty nieopublikowane

- Saryusz-Wolski J., *Notatka dotycząca prac Parlamentu Europejskiego nad raportem ws. zmian traktatów UE zgodnie z procedurą art. 48 TUE*, 16 lipca 2023 r. (w posiadaniu autora).

Dokumenty i materiały opublikowane na oficjalnych stronach internetowych organizacji międzynarodowych, urzędów i instytucji państwowych:

- Address by H.E. Volodymyr Zelenskyy, the President of Ukraine, at the 78th session of the UN General Assembly, (19 September 2023), 19 września 2023 r., General Debate, General Assembly, United Nations, https://gadebate.un.org/sites/default/files/gastatements/78/ua_en_rev.pdf (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Apel do Prezydenta RP o zawetowanie ustawy o Sądzie Najwyższym, 9 lutego 2023 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/apel-do-prezydenta-rp-o-zawetowanie-ustawy-o-sadzie-najwyzszym> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Andrzej Duda na szczycie Platformy Krymskiej, 23 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/biuro-polityki-miedzynarodowej/aktualnosci/mprzydacz-prezydent-andrzej-duda-uczestniczy-w-posiedzeniu-platformy-krymskiej,73545> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Andrzej Duda przed Radą Najwyższą Ukrainy, 22 maja 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/andrzej-duda-z-wizyta-na-ukrainie,54043> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Andrzej Duda rozmawiał z Prezydentem Turcji, 18 sierpnia 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/andrzej-duda-rozmawial-z-prezydentem-turcji-,57711> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Andrzej Duda w Kijowie z okazji 25. rocznicy niepodległości Ukrainy, 24 sierpnia 2016 r., <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,101,prezydent-na-uroczystosciach-z-okazji-25-rocznicy-uchwalenia-aktu-niepodleglosci-ukrainy.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Ankara. Spotkanie Prezydentów Polski i Turcji, 24 maja 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/ankara-spotkanie-prezydentow-polski-i-turcji,3190> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Baku. Oświadczenie Andrzeja Dudy podczas COP29, 12 listopada 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/baku-oswiadczenie-andrzeja-dudy-podczas-cop29-plen,93962> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*

- Biały Dom. Spotkanie z Prezydentem USA*, 12 marca 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/bialy-dom-spotkanie-z-prezydentem-usa,82501> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- COP27. Oświadczenie narodowe Prezydenta RP Andrzeja Dudy*, 8 listopada 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/cop27-oswiadczenie-narodowe-prezydenta-rp-andrzeja-dudy,60683> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- „Chcemy współpracować z Chinami dla rozwoju Polski i Europy”*, 23 listopada 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-otworzyl-polsko-chinskie-forum-gospodarcze-w-szanghaju,2839> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Deklaracja Prezydentów Polski, Estonii, Ukrainy, Łotwy i Litwy*, 3 maja 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wspolna-deklaracja-prezydentow-polski-estonii-ukrainy-lotwy-i-litwy,4458> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Donald Trump: Nigdy nie byliśmy bliżsi Polski, niż w tej chwili*, 6 lipca 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/spotkanie-prezydentow-polski-i-usa-,647> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Dostosowana Wysunięta Obecność (tailored Forward Presence, tFP)*, Ministerstwo Obrony Narodowej, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/wysunieta-obecnosc> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- „Europa Środkowo-Wschodnia ma ogromne znaczenie dla rozwoju stosunków z Chinami”*, 24 listopada 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/europa-srodkowo-wschodnia-ma-ogromne-znaczenie-dla-rozwoju-stosunkow-z-chinami,2841> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- European Council meeting (23 and 24 June 2022) – Conclusions*, Bruksela, 24 czerwca 2022 r., EUCO 24/22, CO EUR 21, CONCL 5, <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Historia*, LITPOLUKRBRIG, MON, <http://litpolukrbrig.wp.mil.pl/pl/111.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Forum Biznesowe UE-Rwanda z udziałem polskich firm w dniach 26–27 czerwca*, Polska w Tanzanii, 3 lipca 2023 r., <https://www.gov.pl/web/tanzania/forum-biznesowe-ue-rwanda-z-udzialem-polskich-firm-w-dniach-26-27-czerwca> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Inauguracyjny Szczyt Platformy Krymskiej w Kijowie*, 23 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/inauguracyjny-szczyt-platformy-krymskiej-w-kijowie,34333> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Joint Statement on the Three Seas Initiative (The Dubrovnik Statement)*, 25 sierpnia 2016 r., [http://predsjednica.hr/files/The%20Joint%20Statement%20on%20The%20Three%20Seas%20Initiative\(1\).pdf](http://predsjednica.hr/files/The%20Joint%20Statement%20on%20The%20Three%20Seas%20Initiative(1).pdf) (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Joint Declaration by President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy, President of Poland Andrzej Duda and President of Lithuania Gitanas Nausėda at the Second Lublin Triangle Summit, Joint declaration by Presidents of Ukraine, Poland and Lithuania*, 11 stycznia 2023 r.
- Kigali. Rozmowy Prezydentów Polski i Rwandy*, 7 lutego 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/kigali-rozmowy-prezydentow-polski-i-rwandy,80922> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Kijów. Spotkanie Prezydentów Polski, Estonii, Łotwy i Litwy*, 23 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-prezydentow-polski-estonii-lotwy-i-litwy,34329> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Kijów. Spotkanie Prezydentów Polski i Ukrainy*, 23 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/kijow--spotkanie-prezydentow-polski-i-ukrainy,34330> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Konferencja Prezydenta RP po spotkaniu z Prezydentem Ukrainy*, 15 stycznia 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/konferencja-prezydenta-rp-po-spotkaniu-z-prezydentem-ukrainy,96134> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Krzysztof Szczerski w RMF FM: Rozmowa prezydentów Dudy i Erdoğan bez tematów tabu*, 17 października 2017 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/krzysztof-szczerski-byl-gosciem-w-radiu-rmf,10545> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Kryzys żywnościowy głównym tematem wizyty Prezydenta w Egipcie*, 27 maja 2022 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/kryzys-zywnosciowy-glownym-tematem-wizyty-prezydenta-w-egipcie,54488> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Minister Przydacz o rozmowach Prezydentów Polski i USA*, 21 lutego 2023 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/minister-marcin-przydacz-w-gosciu-wydarzen,65013> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Minister Spraw Zagranicznych Tanzanii w Polsce*, 17 października 2022 r., <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/minister-spraw-zagranicznych-i-wspolpracy-wschodnioafrykanskiej-zjednoczonej-republiki-tanzanii-pani-stergomena-tax-zlozy-oficjalna-wizyte-w-polsce> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Min. Szczerski o stanowisku Prezydentów ws. Białorusi*, 21 września 2020 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/art,2193,min-szczerski-o-stanowisku-prezydentow-ws-bialorusi.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Nigeria. Pierwszy przystanek wizyty Prezydenta w Afryce Zachodniej*, 6 września 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/nigeria-pierwszy-przystanek-wizyty-prezydenta-w-afryce-zachodniej,58330> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- ONZ. Wystąpienie Prezydenta podczas „Szczytu dla Przyszłości”*, 23 września 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/onz-wystapienie-prezydenta-podczas-szczytu-dla-przyszlosci,91737> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Ostatni dzień wizyty w Etiopii*, 9 maja 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/ostatni-dzien-wizyty-w-etiopii,2969> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Oświadczenie Prezydentów Polski, Litwy i Rumunii w sprawie Białorusi*, 21 września 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,1163,oswiadczenie-prezydentow-w-polski-litwy-i-rumunii-w-sprawie-bialorusi.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Para Prezydencka rozpoczęła wizytę na Ukrainie*, 11 października 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/para-prezydencka-uda-sie-w-niedziele-z-wizyta-na-ukraine,3172> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Para Prezydencka rozpoczyna wizytę w Turcji*, 23 maja 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/para-prezydencka-rozpoczyna-wizyte-w-turcji,3187> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Para Prezydencka udaje się z wizytą do Etiopii*, 6 maja 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/para-prezydencka-udaje-sie-z-wizyta-do-etiopii,2966> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Para Prezydencka z wizytą na Łotwie*, 27 czerwca 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/para-prezydencka-rozpoczela-wizyte-na-lotwie,3044> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
5. *szczyt Inicjatywy Trójmorza w Tallinie*, 19 października 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/tallin-5-szczyt-inicjatywy-trojmorza,3176> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Pierwszy dzień wizyty Pary Prezydenckiej w Etiopii*, 7 maja 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/pierwszy-dzien-wizyty-pary-prezydenckiej-w-etopii,2967> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Poland, Opinion on the Draft Act Amending the Act on the National Council of the Judiciary, on the Draft Act Amending The Act on The Supreme Court, Proposed by the President of Poland, and on the Act on the Organisation of Ordinary Courts Adopted by the Venice Commission at its 113th Plenary Session (8–9 December 2017), On the basis of comments by Mr. Richard Barrett (Member, Ireland), Ms. Claire Bazy Malaurie (Member, France), Mr. Richard Clayton (Member, United Kingdom), Mr. Philip Dimitrov (Member, Bulgaria), Mr. Christoph Grabenwarter (Member, Austria), European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Strasbourg, 11 December 2017, Opinion No. 904 / 2017 CDL-AD(2017)031 Engl. Only.*
- „Polska będzie wspierać transformację Mołdawii”*, 26 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/biuro-polityki-miedzynarodowej/aktualnosci/polska-bedzie-wspierac-transformacje-moldawii,34361> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Polska i Litwa solidarne z Ukrainą*, 23 lutego 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/wizyta-kijow,49254> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Polska i Turcja wzmacniają współpracę na rzecz pokoju i bezpieczeństwa*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 12 marca 2025 r., <https://www.gov.pl/web/premier/polska-i-turcja-wzmacniaja-wspolprace-na-rzecz-pokoju-i-bezpieczenstwa> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Polska pomoc dla Ukrainy*, 11 listopada 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/polska-pomoc-dla-ukrainy,93620> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- President: Poland backs Turkey's European ambitions*, 17 września 2017 r., <https://www.prezydent.pl/news/president-of-turkey-starts-warsaw-visit,36555> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent Duda z przywódcą Chin o współpracy i partnerstwie*, 25 listopada 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-z-przewodniczacym-chinskiej-republiki-ludowej,2842> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent: Mam nadzieję, że Polska stanie się dla Chin bramą do Europy*, 20 czerwca 2016 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/wspolne-oswiadczenie-ws-ustanowienia-wszechstronnego-strategicznego-partnerstwa,247> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent o partnerstwie z Chinami ws. „Jednego Pasa i Jednego Szlaku”*, 24 listopada 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-o-partnerstwie-z-chinami-ws-jednego-pasa-i-jednego-szlaku,2840> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydenci Estonii, Łotwy, Litwy i Polski w sprawie Białorusi*, 23 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/listy/wspolne-oswiadczenie-prezydentow-estonii-lotwy-litwy-i-polski-w-sprawie-bialorusi,34350> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydenci Polski, Estonii, Litwy i Łotwy w Ukrainie*, 13 kwietnia 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydenci-polska-estonia-litwa-lotwa-kijow,52273> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydenci Polski i Etiopii za wzrostem dwustronnego handlu*, 8 maja 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/prezydenci-polski-i-etiopii-za-wzrostem-dwustronnego-handlu-,3418> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydenci Polski i USA o bezpieczeństwie i współpracy*, 21 lutego 2023 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydenci-polski-i-usa-o-bezpieczenstwie-i-wspolpracy,64956> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Prezydenci ws. szybkiej ścieżki kandydowania Ukrainy do UE*, 28 lutego 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/list-otwarty-prezydentow-w-sprawie-poparcia-szybkiej-sciezki-kandydowania-ukrainy-do-ue,49582> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent Andrzej Duda: Gratulacje dla Joe Bidena za udaną kampanię prezydencką*, 7 listopada 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-andrzej-duda-gratulacje-dla-joe-bidena-za-udana-kampanie-prezydencka,1950> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent Andrzej Duda w Białym Domu*, 24 czerwca 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-andrzej-duda-w-bialym-domu-pleng,3166> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent: Musimy piętnować wszelkie przypadki łamania praw człowieka*, 12 grudnia 2023 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/prezydent-musimy-pietnowac-wszelkie-przypadki-lamania-praw-czlowieka,78654> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent na forum UA: Jesteśmy otwarci na przyjazną i partnerską współpracę*, 9 maja 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/prezydent-na-forum-unii-afrykanskiej-jestesmy-otwarci-na-przyjazna-i-partnerska-wspolprace,3420> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent na konferencji COP27 w Egipcie*, Prezydent.pl, 7 listopada 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-udaje-sie-do-egiptu-wezmie-udzial-w-konferencji-cop27,60578> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent na szczycie Grupy Arraiolos na Łotwie*, 13 września 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-na-szczycie-grupy-arraiolos-na-lotwie,3069> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent na szczycie NATO w Brukseli*, 14 czerwca 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-na-szczycie-nato-w-brukseli,3202> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent podczas debaty generalnej 76. sesji ZO NZ*, 21 września 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-w-debacie-generalnej-76-sesji-zo-nz,35144> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Prezydent rozpoczął wizytę w Kairze*, 29 maja 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-z-malzonka-rozpoczyna-dzis-wizyte-w-egipcie,54444> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent rozpoczyna dwudniową wizytę w Mołdawii*, 26 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/biuro-polityki-miedzynarodowej/aktualnosci/prezydent-w-czwartek-rozpoczyna-dwudniowa-wizyte-w-moldawii,34360> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent: Trzeba zwiększyć wymianę handlową między Polską i Etiopią*, 8 maja 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-zwiekszyc-wymiane-handlowa-miedzy-polska-i-etioopia,2968> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent w Bukareszcie: Pokazaliśmy jedność i decyzyjność*, 4 listopada 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-szefow-panstw-wschodniej-flanki-nato,2831> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent z wizytą na Ukrainie*, 13 grudnia 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-rozpoczyna-wizyte-na-ukrainie,3009> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent RP z wizytą w Mołdawii*, 26 sierpnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-rp-z-wizyta-w-moldawii,34337> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent zawetował ustawę o radiofonii i telewizji*, 27 grudnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-zawetowal-ustawy-o-radiofonii-i-telewizji,47225> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent: Zdecydowałem o zawetowaniu ustawy o Sądzie Najwyższym i KRS*, 24 lipca 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-zdecydowalem-o-zawetowaniu-ustawy-o-sadzie-najwyzszym-i-krs,669> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- P. Solocho: spotkanie Duda-Biden wpisuje się w to, czego oczekiwaliśmy od nowej administracji amerykańskiej*, 15 czerwca 2021 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/p-soloch-spotkanie-du-da-biden-wpisuje-sie-w-to-czego-oczekiwalismy-od-nowej-administracji-amerykanskiej,12018> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Readout of President Biden's Meeting with President Andrzej Duda and Prime Minister Donald Tusk of Poland*, 12 marca 2024 r., <https://pl.usembassy.gov/readout-of-president-bidens-meeting-with-president-andrzej-duda-and-prime-minister-donald-tusk-of-poland/> (dostęp: 5 lipca 2024 r.).
- Readout of President Biden's Call With President Andrzej Duda of Poland*, 4 marca 2022 r., https://pl.usembassy.gov/biden_duda_readout/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Readout of President Biden's Call with President Andrzej Duda of Poland*, 8 czerwca 2022 r., https://pl.usembassy.gov/readout_biden_duda_june/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Readout of President Biden's Meeting with President Andrzej Duda of Poland*, 21 lutego 2022 r., https://pl.usembassy.gov/pres_biden_duda_2023/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Readout of President Biden's Meeting with President Andrzej Duda of Poland*, 26 marca 2022 r., https://pl.usembassy.gov/readout_biden_duda/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Readout of President Joe Biden's Call with President Andrzej Duda of Poland*, 15 listopada 2022 r., https://pl.usembassy.gov/readout_pres_biden_pres_duda/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Remarks by President Biden and President Andrzej Duda of Poland before Expanded Bilateral Meeting*, 26 marca 2022 r., https://pl.usembassy.gov/remarks_expanded_meeting/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Remarks by President Biden and President Andrzej Duda of Poland in Briefing on the Humanitarian Efforts for Ukraine*, 25 marca 2022 r., https://pl.usembassy.gov/biden_duda_rzeszow/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Remarks by President Trump and President Duda of the Republic of Poland in Joint Press Conference*, The White House, 18 września 2018 r., <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-president-duda-republic-poland-joint-press-conference/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Report on proposals of the European Parliament for the amendment of the Treaties*, 7.11.2023 (2022/2051(INL), Report – A9–0337/2023, Parlament Europejski, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0337_EN.html (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Rozmowa telefoniczna Andrzeja Dudy z Xi Jinpingiem*, 29 lipca 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/biuro-polityki-miedzynarodowej/aktualnosci/rozmowa-telefoniczna-andrzeja-dudy-z-xi-jinpingiem,57175> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Rozmowy polityczne Andrzeja Dudy w Pekinie*, 24 czerwca 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/rozmowy-polityczne-pekini,87995> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Rozmowy Prezydentów Polski i Litwy*, 17 lutego 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/rozmowy-prezydentow-polski-i-litwy-plen,3027> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Rozmowy z prezydentami USA, Ukrainy i szefem Rady Europejskiej*, 28 września 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/rozmowy-z-prezydentami-usa-ukrainy-i-szefem-rady-europejskiej-,2821> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Rwanda. Wizyta w Ośrodku dla Dzieci Niewidomych w Kibeho*, 8 lutego 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/rwanda-wizyta-w-osrodku-dla-dzieci-niewidomych-w-kibeho,81082> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Sesja plenarna Konferencji COP28 – oświadczenie Prezydenta RP*, 1 grudnia 2023 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/sesja-plenarna-konferencji-cop28-oswiadczenie-prezydenta-rp,78049> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- „Sojusz między Polską i USA nigdy nie był tak mocny”*, 18 września 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/sojusz-miedzy-polska-i-usa-nigdy-nie-byl-tak-mocny-plen,3073> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Speech by Foreign Minister Heiko Maas: “Courage to Stand Up for Europe – #EuropeUnited”*, Federal Foreign Office, 13 czerwca 2018 r., <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/maas-europeunited/2106528> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Spotkanie Andrzeja Dudy z Donaldem Trumpem*, 22 lutego 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/spotkanie-andrzeja-dudy-z-donaldem-trumpem,97773> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Spotkanie premiera Donalda Tuska z prezydentem Ukrainy Wołodymyrem Zełenskim*, YouTube, Kancelaria Premiera, 8 lipca 2024 r., <https://www.youtube.com/watch?v=VFe-W0YRbD8> (dostęp: 5 lipca 2024 r.).
- Spotkanie prezydentów Polski i Turcji z mediami. Wystąpienie prezydenta Andrzeja Dudy*, 17 października 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/spotkanie-prezydentow-polski-i-turcji-z-mediami-wystapienie-prezydenta-andrzeja-dudy,3510> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Spotkanie Prezydentów Polski i Ukrainy*, 4 czerwca 2019 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-prezydent-ukrainy,3125> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Spotkanie Prezydentów Polski i Ukrainy*, 15 stycznia 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/spotkanie-prezydentow-polski-i-ukrainy,96110> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Spotkanie Prezydentów Polski i USA*, 26 marca 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/spotkanie-prezydentow-polski-i-usa,51184> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Spotkanie Prezydentów RP i USA w Davos*, 26 stycznia 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-prezydentow-rp-i-usa-w-davos-plen,3014> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Spotkanie z Prezydentem Petro Poroszenką*, 9 lipca 2016 r., <https://t.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/spotkanie-z-prezydentem-ukrainy-petro-poroszenka,273> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Spotkanie z Prezydentem Turcji w Nowym Jorku*, 19 września 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-z-prezydentem-turcji-w-nowym-jorku,74932> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Spotkanie z żołnierzami w Bazie Wojskowej w Ādaži*, 28 czerwca 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-z-zolnierzami-w-bazie-wojskowej-w-dai,3045> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Stanowisko współsprawozdawcy Helmuta Scholza w sprawie polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony. Projekt sprawozdania w sprawie wniosków Parlamentu Europejskiego dotyczących zmiany traktatów*, (2022/2051(INL)), Komisja Spraw Konstytucyjnych, Parlament Europejski, 22 sierpnia 2023 r., s.123, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/AFCO-PR-746741_PL.pdf (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Szczyt Inicjatywy Trójomorza w Rydze, 20 czerwca 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/szczyt-inicjatywa-trojmorza-ryga,55567> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Szczyt Trójomorza z udziałem prezydenta USA, 6 lipca 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/szczyt-trojmorza-z-udzialem-prezydenta-usa-plen,648> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

The use of veto power requires reform, and this can be a key reform in the UN – address by the President of Ukraine at the UN Security Council meeting, 20 września 2023 r., <https://www.president.gov.ua/en/news/zastosuvannya-prava-veto-potrebuye-reformuvannya-i-ce-mozhe-85745> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

3 Maja w Warszawie spotkanie Prezydentów pięciu państw, 3 maja 2021 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/3-maja-w-warszawie-szczyt-pieciu-prezydentow,11970> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Ukraine has always been a leader in peacemaking efforts; if Russia wants to end this war, let it prove it with actions – speech by the President of Ukraine at the G20 Summit, 15 listopada 2022 r., <https://www.president.gov.ua/en/news/ukrayina-zavzhdi-bula-liderom-mirotvorchih-zusil-yaksho-rosi-79141> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Umowa o wzmocnionej współpracy obronnej z USA podpisana, 15 sierpnia 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/umowa-o-wzmocnionej-wspolpracy-obronnej-polski-i-usa-podpisana,1871> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

„Ukraina jest wielkim strategicznym partnerem Polski”, 15 grudnia 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/drugidzien-wizyty-na-ukrainie,2846> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Uroczystości 100. rocznicy odbudowy Państwa Litewskiego, 16 lutego 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/uroczystosci-100-rocznicy-odbudowy-panstwa-litewskiego,3024> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Views and News. Newsletter of the Office of the President of the Republic of Croatia, nr 2, grudzień 2015.

W Ankarze spotkanie z Prezydentem Turcji, 16 marca 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-z-prezydentem-turcji,50559> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- W Davos nt. sytuacji bezpieczeństwa w Europie Środkowej i Wschodniej*, 24 stycznia 2019 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/rozmowy-nt-sytuacji-bezpieczenstwa-w-europie-srodkowej-i-wschodniej,3116> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- W Estonii o bezpieczeństwie w regionie i na świecie*, 8 kwietnia 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/w-estonii-o-bezpieczenstwie-w-regionie-i-na-swiecie,99684> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Weto Prezydenta do tzw. ustawy degradacyjnej*, 30 marca 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/weto-prezydenta-do-tzw-ustawy-degradacyjnej,919> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- WILNO: Pożegnanie uczestników powstania styczniowego*, 22 listopada 2019 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/wilno-pogrzeb-uczestnikow-powstania-styczniowego,3154> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wizyta Pary Prezydenckiej w Białym Domu*, 18 września 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/rozmowy-duda--trump-w-bialym-domu,3072> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wizyta Prezydenta na Litwie*, 18 listopada 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/wizyta-prezydenta-na-litwie,3178> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wizyta Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Pana Andrzeja Dudy z Małżonką w Arabskiej Republice Egiptu*, 1 czerwca 2022 r., <https://www.gov.pl/web/egipt/wizyta-prezydenta-rzeczypospolitej-polskiej-pana-andrzeja-dudy-z-malzonka-w-arabskiej-republice-egiptu> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- „Wizyta prezydenta Senegalu elementem kampanii na rzecz kandydatury na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ”*, 27 października 2016 r., <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/wizyta-prezydenta-senegalu-elementem-kampanii-na-rzecz-kandydatury-na-niestalego-czlonka-rady-bezpieczenstwa-onz,10078> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wizyta Prezydenta Turcji*, 17 października 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/wizyta-prezydenta-turcji,750> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Wizyta Prezydenta Ukrainy*, 2 grudnia 2016 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/wizyta-prezydenta-ukrainy,408> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wizyta Prezydenta z Małżonką w Republice Senegal*, 6 września 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/senegal,58409> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wizyta przewodniczącego ChRL Xi Jinpinga w Polsce*, Prezydent.pl, 22 czerwca 2016 r., <https://www.prezydent.pl/multimedia/wideo/wizyta-przewodniczacego-chrl-xi-jinpinga-w-polsce,644> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wizyta szefa dyplomacji Rwandy w Polsce*, 18 czerwca 2023 r., <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/wizyta-szefa-dyplomacji-rwandy-w-polsce> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wizyta w Republice Estońskiej*, 22 czerwca 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/wizyta-w-republice-estonskiej-plen,3043> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wizyta w Republice Wybrzeża Kości Słoniowej*, 7 września 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/wizyta-republika-wybrzeza-kosci-sloniowej,58367> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wniosek Prezydenta RP*, K1/18, <https://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/Sprawa?&pokaz=dokumenty&sygnatura=K%201/18> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- W 75. rocznicę rzezi wołyńskiej Prezydent oddał cześć pomordowanym*, 8 lipca 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/w-75-rocznice-rzezi-wolynskiej-prezydent-na-ukrainie-oddaje-czesc-pomordowanym-rodakom,3047> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wspólna deklaracja o polsko-amerykańskim partnerstwie strategicznym*, 18 września 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydenci-polski-i-usa-podpisali-wspolna-deklaracje-o-partnerstwie-strategicznym,1108> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wspólna deklaracja Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy i Prezydenta Ukrainy Wołodymyra Zełenskiego*, 12 października 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,1181,wspolna-deklaracja-prezydentow-polski-i-ukrainy.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Wspólna Deklaracja Prezydentów o Współpracy Obronnej w zakresie obecności sił zbrojnych USA na terytorium RP*, 12 czerwca 2019 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/wspolna-deklaracja-prezydentow-o-wspolpracy-obronnej-w-zakresie-obecnosci-sil-zbrojnych-usa-na-terytorium-rp-plen,1411> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wspólna deklaracja Prezydentów PL i USA na temat pogłębiania współpracy obronnej*, 23 września 2019 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/wspolna-deklaracja-na-temat-poglabiania-wspolpracy-obronnej,1512> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójmorza*, 25 sierpnia 2016 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/wspolna-deklaracja-w-sprawie-inicjatywy-trojmorza,2909> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wspólne oświadczenie w sprawie ustanowienia wszechstronnego strategicznego partnerstwa między Rzeczpospolitą Polską a Chińską Republiką Ludową*, https://www.prezydent.pl/storage/file/core_files/2021/8/5/dd7eb4341c771ad4823274303896926e/20_06_16_wspolne_oswiadczenie_pl_polski.pdf (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wspólnym głosem w Łańcucie o trasie Via Carpatia, Ministerstwo Infrastruktury*, 17 kwietnia 2019 r., <https://www.gov.pl/web/infrastruktura/wspolnym-glosem-w-lancucie-o-trasie-via-carpatia> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- „Wszystko, co udało się ustalić, potwierdza jedność NATO”*, 12 lipca 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/szczyt-nato-dzien-drugi,3050> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- W USA Prezydent zabiegał o poparcie kandydatury Polski do RB ONZ*, 21 września 2016 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/w-usa-prezydent-zabiegalo-poparcie-kandydatury-polski-do-rady-bezpieczenstwa-onz,2926> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wypłaty w ramach Umowy między rządem RP a rządem Kenii o udzieleniu kredytu w pomocy wiązanej*, z dn. 22.09.2015 r., <https://www.gov.pl/web/polskapomoc/wypłaty-w-ramach-umowy-miedzy-rzadem-rp-a-rzadem-kenii-o-udzieleniu-kredytu-w-pomocy-wiazanej-z-dn-22092015-r> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wypowiedź Andrzeja Dudy po spotkaniu z Prezydentem Stanów Zjednoczonych, 22 lutego 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wypowiedz-prezydenta-po-spotkaniu-z-prezydentem-stanow-zjednoczonych,97798> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wypowiedź Andrzeja Dudy przed Szczytem Trójmorza w Rydze, 20 czerwca 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wypowiedz-andrzeja-dudy-przed-szczytem-trojmorza-w-rydze,55601> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wypowiedź dot. weta noweli ustawy o radiofonii i telewizji, 27 grudnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wypowiedz-dot-weta-noweli-ustawy-o-radiofonii-i-telewizji,47251> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wypowiedź Prezydenta po rozmowach w Białym Domu, 12 marca 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/waszyngton-bialy-dom-wypowiedz-prezydenta-rp-dla-medium,82550> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wypowiedź po spotkaniu z Prezydentem USA, 26 marca 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wypowiedz-po-spotkaniu-z-prezydentem-usa,51249> (dostęp: 5 lipca 2024 r.).

Wystąpienie Andrzeja Dudy na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ, 24 września 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/wystapienie-andrzeja-dudy-na-forum-rady-bezpieczenstwa-onz-plen,91929> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie na 77. Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, 20 września 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-na-77-sesji-zgromadzenia-ogolnego-onz,58873> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie podczas debaty generalnej 74. sesji ZO ONZ, 24 września 2019 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-podczas-debaty-generalnej-74-sesji-zo-onz,4021> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie podczas Debaty Generalnej 78. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, 19 września 2023 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/podczas-debaty-generalnej-78-sesji-zgromadzenia-ogolnego-onz,74976> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie podczas posiedzenia Rady Bezpieczeństwa ONZ, 26 września 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-podczas-posiedzenia-rady-bezpieczenstwa-onz-plen,3736> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie podczas szczytu Leaders Summit on Climate, 23 kwietnia 2021 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-podczas-szczytu-klimatycznego-leaders-summit-on-climate,4453> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie podczas szczytu ONZ ws. uchodźców, 19 września 2016 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-podczas-szczytu-onz-ws-uchodzcow,3292> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie Prezydenta RP na 70. sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, 28 września 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-w-debacie-generalnej-70-sesji-zgromadzenia-ogolnego-narodow-zjednoczonych,3223> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie Prezydenta na 73. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, 26 września 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-na-73-sesji-zgromadzenia-ogolnego-onz,3737> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie Prezydenta RP podczas debaty generalnej 79. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, Prezydent.pl, 24 września 2024 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-podczas-debaty-generalnej-79-sesji-zgromadzenia-ogolnego-onz,91826> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie Prezydenta RP podczas Debaty Otwartej Rady Bezpieczeństwa ONZ, 20 września 2023 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-podczas-debaty-otwartej-rady-bezpieczenstwa-onz,75085> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie Prezydenta RP podczas Debaty Wysokiego Szczebla Rady Bezpieczeństwa ONZ, 18 stycznia 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/oswiadczenie-prezydenta-rp-podczas-debaty-wysokiego-szczebla-rady-bezpieczenstwa-onz,3562> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie Prezydenta RP podczas Debaty Wysokiego Szczebla Rady Bezpieczeństwa ONZ, 17 maja 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-andrzej-dudy-podczas-debaty-wysokiego-szczebla-rady-bezpieczenstwa-onz,3629> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie Prezydenta podczas okrągłego stołu na temat przyszłości praw człowieka, 12 grudnia 2023, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-podczas-okraglego-stolu-na-temat-przyszlosci-praw-czlowieka,78865> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie podczas otwarcia Szczytu Klimatycznego, 3 grudnia 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-podczas-uroczystego-otwarcia-szczytu-klimatycznego-oraz-szczytu-liderow-cop24,3794> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie podczas spotkania z okazji 30-lecia Konwencji Praw Dziecka, 25 września 2019, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-podczas-spotkania-z-okazji-30-lecia-konwencji-praw-dziecka-pleng,4023> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie Prezydenta RP podczas 72. Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, 19 września 2017 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-w-debacie-generalnej-podczas-72-sesji-zgromadzenia-ogolnego-onz,3491> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie Prezydenta RP przed Radą Najwyższą Ukrainy, 22 maja 2022 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-przed-rada-najwyzsza,54083> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie Prezydenta RP przed Zgromadzeniem Ogólnym ONZ, 4 marca 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-przed-zgromadzeniem-ogolnym-onz,98112> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie Prezydenta RP w debacie generalnej podczas 75. Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, 23 września 2020 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-pana-andrzeja-dudy-w-debacie-generalnej-podczas-75-sesji-zgromadzenia-ogolnego-onz,4357> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wystąpienie Prezydenta RP w ramach Szczytu dot. agendy rozwojowej po 2015, 27 września 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-w-ramach-szczytu-dot-agendy-rozwojowej-po-2015,3222> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wzmocniona Wysunięta Obecność (enhanced Forward Presence, eFP), Ministerstwo Obrony Narodowej, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/batalionowa-grupa-bojowa> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Zacieśnienie współpracy obronnej z Ukrainą, Ministerstwo Obrony Narodowej, 2 grudnia 2016 r., <http://www.mon.gov.pl/aktualnosci/arttykul/najnowsze/zaciesnienie-wspolpracy-obronnej-z-ukraina-d2016-12-02/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Z premierem Kanady o konieczności wzmocnienia wschodniej flanki NATO, 10 maja 2016 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-premierem-justinem-trudeau,2876> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Z szefem NATO o planach zwiększenia obecności militarnej USA w Polsce, 4 czerwca 2019 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/prezydent-wizyta-bruksela,3124> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Wpisy polityków w mediach społecznościowych

@JakubKumoch, X (dawniej Twitter) 4 listopada 2024 r., <https://x.com/JakubKumoch/status/1853410661793202244> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

@JakubKumoch, X (dawniej Twitter), 4 listopada 2024 r., <https://x.com/JakubKumoch/status/1853411884025967052> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Prasa i internetowe portale informacyjne

Adamus D., *Nowy Jedwabny Szlak – wszystkie drogi prowadzą do Pekinu*, „Tygodnik Spraw Obywatelskich” 2020, nr 10, <https://instytutsprawobywatelskich.pl/nowy-jedwabny-szlak-wszystkie-drogi-prowadza-do-pekinu/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Andrzej Duda łagodzi konflikt z Ukrainą. Mówi o „sojuszu na setki lat”, Rzeczpospolita, 22 września 2023 r., <https://www.rp.pl/dyplomacja/art39151501-andrzej-duda-lagodzi-konflikt-z-ukraina-mowi-o-sojuszu-na-setki-la> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Andrzej Duda uderzył w Unię Europejską. „To pokazuje hipokryzję tych ludzi”, 1 września 2024 r., <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/andrzej-duda-uderzyl-w-unie-europejska-to-pokazuje-hipokryzje-tych-ludzi/pdqkzzy> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Andrijanić G., *Prezydentura Milanovicia jest złą wiadomością dla Trójmorza. Mówi o „strasznym” pomyśle, „irytującym Moskwę i Berlin”, „wPolityce”*, 18 stycznia 2020 r., <https://wpolityce.pl/swiat/482831-prezydentura-milanovicia-jest-zla-wiadomoscia-dla-trojmorza> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

A.R., *Rosjanie przyznali się do cyberataku*, „Gazeta Polska” 2009, nr 11 (816).

Bataliony ochotnicze pod Iłowajskiem. Dotkliwa porażka Ukrainy, Defence24, 27 lutego 2016 r., <https://defence24.pl/sily-zbrojne/bataliony-ochotnicze-pod-ilowajskiem-dotkliwa-porazka-ukrainy> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

„Będziemy walczyć z władzą, która jest nieudolna, ale chce być totalna”, 26 lutego 2016 r., <https://tvn24.pl/polska/bedziemy-walczyc-z-wladza-ktora-jest-nieudolna-ale-chce-byc-totalna-ra622721-ls3175228> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Bielecki J., *Rau: Biden decyduje ponad naszymi głowami*, Rzeczpospolita, 10 czerwca 2021 r., <https://www.rp.pl/kraj/art8565331-rau-biden-decyduje-ponad-naszymi-glowami> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Bielecki T., *Umowa UE z Chinami. Sukces Berlina, ale kłopoty z USA?*, Deutsche Welle, 30 grudnia 2020 r., <https://www.dw.com/pl/umowa-ue-z-chinami-sukces-berlina-ale-k%C5%82opoty-z-usa/a-56097733> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Без розв'язання історичних проблем з Польщею Україна не увійде до ЄС – Туск* [Bez rozwiązań problemów historycznych z Polską Ukraina nie wejdzie do UE – Tusk], „Укрінформ”, 30 sierpnia 2024 r., <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3900474-bez-rozvažanna-istoricnih-problem-z-polseu-ukraina-ne-uvijde-do-es-tusk.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Bodalska B., *Prezydenci państw bałtyckich i Polski w Kijowie: Stoimy u waszego boku, Ukraina wygra*, EURACTIV.pl, 14 kwietnia 2022 r., <https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/polska-litwa-lotwa-estonia-ukraina-rosja-duda-karis-levits-nauseda-zelenski/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Bodalska B., *Prezydent Andrzej Duda na szczycie Inicjatywy Trójmorza w Rydze*, EURACTIV.pl, 20 czerwca 2022 r., <https://www.euractiv.pl/section/polityka-wewnetrzna-ue/news/duda-szczyt-inicjatywa-trojmorze-ryga-ukraina-bezpieczenstwo/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Bodalska B., *Wizyta prezydenta Dudy w Turcji: Polska kupiła wojskowe drony za ponad 270 mln dolarów*, EURACTIV.pl, 25 maja 2021 r., <https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-ue/news/wizyta-prezydenta-dudy-w-turcji-polska-kupila-wojskowe-drony-za-ponad-270-mln-dolarow/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Borek A., *Erdogan: Turcja i Polska dowodzą dwoma największymi wojskami lądowymi w NATO*, „Gazeta Prawna”, 12 marca 2025 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/9756676,erdogan-turcja-i-polska-dowodza-dwoma-najwiekszymi-wojskami-ladowymi.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Bruszewski M., *Niemiecka pułapka dla Ukrainy. Klin Berlina między Warszawą a Kijowem [Komentarz]*, Defence24, 21 września 2023 r., <https://defence24.pl/wojna-na-ukrainie-raport-specjalny-defence24/niemiecka-pulapka-dla-ukrainy-klin-berlina-miedzy-warszawa-a-kijowem-komentarz> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Burchard H. von der, *Merkel pushes EU-China investment deal over the finish line despite criticism*, Politico, 29 grudnia 2020 r., <https://www.politico.eu/article/eu-china-investment-deal-angela-merkel-pushes-finish-line-despite-criticism/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Carbonaro G., *Risk of Nuclear Conflict at Highest Point Since Height of Cold War—SIPRI*, “Newsweek”, 13 czerwca 2022 r., <https://www.newsweek.com/risk-nuclear-conflict-highest-point-since-height-cold-war-sipri-1715161> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Celej P., *Kosiniak-Kamysz: Ukraina w Unii Europejskiej dopiero po rozwiązaniu kwestii Wołynia*, Gazeta Prawna, 24 lipca 2024 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9552441,kosiniak-kamysz-ukraina-w-unii-europejskiej-dopiero-po-rozwiazaniu-kw.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Crawford J., *Biden-Putin in Geneva: looking for common ground*, Swissinfo.ch, 16 czerwca 2021 r., <https://www.swissinfo.ch/eng/politics/biden-putin-in-geneva-looking-for-common-ground/46691734> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Czarnecki M., *Biden spotyka się dziś w Brukseli z przywódcami państw bałtyckich, ale nie z Andrzejem Dudą*, Gazeta Wyborcza, 14 czerwca 2021 r., <https://wyborcza.pl/7,75399,27197784,biden-spotyka-sie-dzis-w-brukseli-z-przywodcami-panstw-baltyckich.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Długosz D., *Spotkanie Dudy z Bidenem było jak przywitanie w korytarzu. „Chłód jest bardzo widoczny”*, Newsweek, 14 czerwca 2021 r., <https://www.newsweek.pl/polska/polityka/spotkanie-dudy-z-bidenem-bylo-jak-przywitanie-w-korytarzu-chlod-jest-bardzo-widoczny/cceq29z> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Domagała-Pereira K., *Szef frakcji EPL: „Budujemy zaporę ogniową przeciwko PiS”*, Deutsche Welle, 26 czerwca 2023 r., <https://www.dw.com/pl/ostre-s%C5%82owa-szefa-epl-budujemy-zapor%C4%99-ogniow%C4%85-przeciwko-pis/a-66034699> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Duda A., *Nieustannie wspieramy Ukrainę, przed neokolonialnymi zapędami Rosji*, „Wszystko co najważniejsze”, <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/andrzej-duda-wzmacnianie-bezpieczenstwa-wystapienie-w-onz/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Duda *apeluje do rządu: Nie dokonujcie poważnych zmian ustrojowych*, *Dziennik. Gazeta Prawna*, 29 maja 2015 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/874517,duda-apeluje-do-rzadu-nie-dokonujcie-powaznych-zmian-ustrojowych.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Duda *najpopularniejszym przywódcą na Ukrainie. Ufa mu 87 proc. Ukraińców*, *Rzeczpospolita*, 10 stycznia 2023 r., <https://www.rp.pl/polityka/art37752361-duda-najpopularniejszym-przywodca-na-ukrainie-ufa-mu-87-proc-ukraincow> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- FDP-Chef Lindner: Putin wieder an den Tisch der G7 holen*, *Westfälische Rundschau*, 5 listopada 2017 r., <https://www.wr.de/politik/fdp-chef-lindner-putin-wieder-an-den-tisch-der-g7-holen-id212212403.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Fiszer J., Gruszczyński J., *Tureckie F-16 w Polsce*, *ZBiAM*, listopad 2021 r., <https://zbiam.pl/artykuly/tureckie-f-16-w-polsce/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Héjj D., *Współpraca Chin z Europą Środkową. 17+1 skurczył się do 14+1*, *Gazeta Prawna*, 17 sierpnia 2022 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8519307,chiny-europa-srodkowa-17-plus-1-litwa-lotwa-estonia.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Herszenhorn D.M., *Putin and Biden confirm extension of New START treaty*, *Politico*, 27 stycznia 2021 r., <https://www.politico.eu/article/putin-and-biden-confirm-extension-of-new-start-treaty/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Jakóbiak W., *Porozumienie Polska-USA-Ukraina: Rosja używa gazu do polityki. Odpowiedź to rozwój dostaw LNG*, *Biznes Alert*, 31 sierpnia 2019 r., <https://biznesalert.pl/polska-ukraina-usa-porozumienie-wspolpraca-bezpieczenstwo-dostaw-gazu-region-energetyka-gaz/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Joe Biden *krytykuje Polskę. Jest odpowiedź ambasady*, *Fakt*, 22 września 2020 r., <https://www.fakt.pl/polityka/joe-biden-krytykuje-polske-jest-odpowiedz-ambasady/5hj5nfn> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Jurasz W., *Kuriozalne „gratulacje” Dudy dla Bidena [Komentarz]*, 15 grudnia 2020 r., <https://wiadomosci.onet.pl/opinie/wybory-w-usa-kuriozalne-gratulacje-dudy-dla-bidena/ev6w44t> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Koffler R., *Biden loses to Putin at Geneva summit just by showing up*, The Hill, 15 czerwca 2021 r., <https://thehill.com/opinion/national-security/558385-biden-loses-to-putin-at-geneva-summit-just-by-showing-up/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Kosiniak-Kamysz: *Ukraina nie wejdzie do UE, jeżeli nie rozwiąże sprawy Wołynia*, Rzeczpospolita, 2 października 2024 r., <https://www.rp.pl/polityka/art41234351-kosiniak-kamysz-ukraina-nie-wejdzie-do-ue-jezeli-nie-rozwiaze-sprawy-wolynia> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Kośka M., *Miały być oszczędności, wyszedł największy blamaż drogowy w XXI wieku*, Wprost, 22 sierpnia 2021 r., <https://biznes.wprost.pl/gospodarka/infrastruktura/10475967/historia-autostrady-a2-chinskie-konsorcjum-covec-zeszlo-z-budowy-gdyz-zle-oszacowalo-koszty.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Krzysztosek A., *Biden’s visit not a sign of breakthrough between Poland and the US*, EURACTIV.pl, 28 marca 2022 r., https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/bidens-visit-not-a-sign-of-breakthrough-between-poland-and-the-us/ (dostęp: 5 lipca 2024 r.).
- Krzysztosek A., *Polska będzie strzec nieba państw bałtyckich. „Dowód solidarności NATO”*, EURACTIV.pl, 26 lutego 2025 r., <https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/polska-bedzie-strzec-nieba-panstw-baltyckich-dowod-solidarnosci-nato/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Krzysztosek A., *Unia Europejska osiągnęła porozumienie z Chinami ws. umowy inwestycyjnej*, EURACTIV.pl, 30 grudnia 2020 r., <https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-ue/news/unia-europejska-ue-porozumienie-chiny-umowa-inwestycyjna-pekini/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Krzysztosek A., *Warsaw praises Biden for lifting block on long-range missile use to strike Russia*, EURACTIV.pl, 19 listopada 2024 r., <https://www.euractiv.com/section/politics/news/warsaw-praises-biden-for-lifting-block-on-long-range-missile-use-to-strike-russia/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Kuznetsov S., *Ukraine liberates Kherson in another stunning defeat for Russia*, Politico, 11 listopada 2022 r., <https://www.politico.eu/article/ukraine-liberates-kherson-army-war-defeat-russia-dnipro/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Lau S., *Zelenskyy tells ‘G19’ leaders: Don’t ask Ukraine to compromise*, Politico, 15 listopada 2022 r., <https://www.politico.eu/article/volodymyr-zelenskyy-tells-g20-dear-g19-leaders-dont-ask-ukraine-to-compromise-russia/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Lee M., Knickmeyer E., Jordans F., *US spares ally Germany in sanctions for Nord Stream pipeline*, AP News, 19 maja 2021 r., <https://apnews.com/article/russia-europe-germany-business-government-and-politics-6e538d7960c4dfbc334228f2f1db03bf> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Liptak K., Bertrand N., Liebermann O., *Biden authorizes Ukraine to use long-range US weapons in Russia*, CNN, 18 listopada 2024 r., <https://edition.cnn.com/2024/11/17/politics/biden-authorizes-ukraine-missiles-russian-targets/index.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Majmurek J., *Andrzej Duda spotyka się z autokratami. W ten sposób nie dodaje sobie autorytetu*, Newsweek, 22 września 2021 r., <https://www.newsweek.pl/opinie/andrzej-duda-w-onz-dlaczego-spotyka-sie-z-erdoganem-i-bolsonaro/8jds1pc> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Majczyk K., *Plaga upadłości wśród wykonawców autostrad to wina GDDKiA*, Forsal, 10 maja 2013 r., <https://forsal.pl/artykuly/702992,plaga-upadlosci-wsrod-wykonawcow-autostrad-to-wina-gddkia.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- „*Mam jednoznacznie negatywną ocenę*”. *Premier o wypowiedzi szefa MSZ Ukrainy*, PAP, 30 sierpnia 2024 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/mam-jednoznacznie-negatywna-ocene-premier-o-wypowiedzi-szefa-msz-ukrainy> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Mężyński A., *Trzaskowski o KPO: Jestem dobrej myśli, że KE będzie stawiała dodatkowe warunki*, „Dziennik. Gazeta Prawna”, 28 maja 2022 r., <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/8427306,kpo-wybory-rafal-trzaskowski-bruksela-pis.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Mikołajewska B., *Agenci Erdogana szarpali manifestantki i zabrali im transparenty. Prezydent Duda nie reaguje, policja bada, MSZ czeka*, OKO.press, 19 października 2017 r., <https://oko.press/agenci-erdogana-szarpali-manifestantki-zabrali-im-transparenty-prezydent-duda-reaguje-policja-bada-msz-czeka> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Modzelewski W., „*Śludzy narodu ukraińskiego*” zdradzeni przez swojego pana, Serwis Doradztwa Podatkowego, Instytut Studiów Podatkowych Uniwersytetu Warszawskiego, <https://isp-modzelewski.pl/serwis/sludzy-narodu-ukrainskiego-zdradzeni-przez-swojego-pana/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Mössbauer K., Piatov F., *Aussenminister Klimkin im Interview*, »Wir Ukrainer warden niemals aufgeben!«, Bild, 27 października 2017 r., <https://www.bild.de/politik/ausland/headlines/ukraine-aussenminister-klimin-interview-53667156.bild.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Nabiałek J., *Kongo protestuje przeciwko Zachodowi i oskarża Polskę o dwulicowość*, Forsal, 14 lutego 2024 r., <https://forsal.pl/swiat/aktualnosci/artykuly/9431525,kongo-protestuje-przeciwko-zachodowi-i-oskarza-polske-o-dwulicowosc.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Obremski M., *Doradca Bidena o relacjach z Polską, NATO i Trójmorzu*, PAP, 17 października 2020 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C738290%2Cdoradca-bidena-o-relacjach-z-polska-nato-i-trojmorzu.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- „*Oczywiste jest, że Sikorski nie cierpi Litwy*”, 14 lutego 2011 r., <https://tvn24.pl/swiat/oczywiste-jest-ze-sikorski-nie-cierpi-litwy-ra161738-ls3520428> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Oksiuta A., *Rzecznik MSZ: Szczyt Platformy Krymskiej – pokaz wsparcia dla Ukrainy*, „Gazeta Prawna”, 24 sierpnia 2022 r., <https://www.gazeta-prawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8523407,szczyt-platformy-krymskiej-ukraina-polska-duda-wsparcie.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Olech A., *Prezydent Duda udaje się do Afryki [OPINIA]*, Defence24, 31 stycznia 2024 r., <https://defence24.pl/geopolityka/prezydent-duda-udaje-sie-do-afryki-opinia> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Olech A., *RPA wysyła żołnierzy do Konga. W kraju trwają protesty przeciwko Polsce*, Defence24, 15 lutego 2024 r., <https://defence24.pl/geopolityka/rpa-wysyla-zolnierzy-do-konga-w-kraju-trwaja-protesty-przeciwko-polsce> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Pankowska M., *Niemka chce zagłodzić Polskę i Węgry? Prawica w amoku po słowach wiceprzewodniczącej PE*, OKO.press, 2 października 2020 r., <https://oko.press/niemka-chce-zaglodzic-polske-i-wegry> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- „Pieniądze podatnika z USA pomagały obalić polski rząd”. *Elon Musk reaguje na doniesienia „Gazety Polskiej”*, Niezależna.pl, 27 lutego 2025 r., <https://niezalezna.pl/polityka/pieniadze-podatnika-z-usa-pomagaly-obalic-polski-rzad-elon-musk-reaguje-na-doniesienia-gazety-polskiej/538303> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Poland opposes fast-tracking of EU-China deal – source*, The First News, 28 grudnia 2020 r., <https://www.thefirstnews.com/article/poland-opposes-fast-tracking-of-eu-china-deal—source-18716> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Politycy o spotkaniu Duda-Trump: dobrze, że się odbyło, szkoda, że w takiej formie*, PAP, 23 lutego 2025 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/politycy-o-spotkaniu-duda-trump-dobrze-ze-sie-odbylo-szkoda-ze-w-takiej-formie-0> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Polska powinna być w gronie głównych decydentów UE*, 26 września 2009 r., Polskie Radio, <http://www.polskieradio.pl/5/115/Artykul/175206,Il-So-le24-Ore-Polska-powinna-byc-w-gronie-glownych-decydentow-UE> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Popowycz O., *Czy zniknęły „ukraińskie” przepisy ustawy o IPN?*, POLUKR, 11 lutego 2019 r., <https://www.polukr.net/blog/2019/02/czy-zniknely-ukrainskie-przepisy-ustawy-o-ipn/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Potocki M., *Sikorski chce zamykać polskie ambasady*, Gazeta Prawna, 6 maja 2013 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/701683,sikorski-chce-zamykac-polskie-ambasady.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Prezydent Andrzej Duda w Chinach. O czym rozmawiał z premierem Li Qiangiem?*, PAP, 26 kwietnia 2024 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/prezydent-andrzej-duda-w-chinach-o-czym-rozmawial-z-premierem-li-qiangiem> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Prezydent Duda wyróżniony w Kijowie. Jego nazwisko jako pierwsze pojawiło się w symbolicznej alei „Walk of the brave”, „wPolityce”, 23 sierpnia 2022 r., <https://wpolityce.pl/polityka/611570-prezydent-duda-wyroz-niony-w-kijowie-zdjecia-i-wideo> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Prezydent Duda z wizytą w Turcji. Rozmawiał o „potencjalnej wymianie gospodarczej”, Money.pl, 16 marca 2022 r., <https://www.money.pl/gospodarka/prezydent-duda-z-wizyta-w-turcji-rozmawial-o-potencjalnej-wymianie-gospodarczej-6747943840561920a.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Prezydent po ataku prezydenta Ukrainy na Nawrockiego: Na miejscu Wołodymyra Zełenskiego zachowałbym większą ostrożność, 16 stycznia 2025 r., <https://wpolityce.pl/polityka/718722-tylko-u-nas-prezydent-du-da-dobitnie-o-slowach-zelenskiego> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Prezydent zawetował ustawę degradacyjną! „Chciałbym, by te sprawy były załatwione, ale nie w ten sposób”, „wPolityce”, 30 marca 2018 r., <https://wpolityce.pl/polityka/388221-prezydent-zawetowal-ustawe-degrada-cyjna-chcialbym-by-te-sprawy-byly-zalatwione-ale-nie-w-ten-sposob> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Radwanowicz P., Grzegorz Schetyna: Będziemy opozycją totalną. Będziemy przeszkadzać w niszczeniu kraju, i.pl, 26 lutego 2016 r., <https://i.pl/grzegorz-schetyna-bedziemy-opozycja-totalna-bedziemy-przeszkadzac-w-niszczeniu-kraju/ar/9441037> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Rau Z., Polish FM: We will continue to back Ukraine, but we must protect our farmers, Politico, 22 września 2023 r., <https://www.politico.eu/article/polish-fm-zbigniew-rau-farmers-support-russia-ukraine-war/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Rau: W relacjach z Ukrainą wchodzimy w czas dekonstrukcji, Defence24, 3 października 2023 r., <https://defence24.pl/geopolityka/rau-w-relacjach-z-ukraina-wchodzimy-w-czas-dekonstrukcji> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*
- Rebelińska A., Kumoch: Dla prezydenta największym rozczarowaniem mijającego roku była postawa KE ws. KPO, Gazeta Prawna, 24 grudnia 2022 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8617621,pieniadze-z-kpo-andrzej-duda-ue-kamienie-milowe.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).*

- Rebelińska A., Dziurdzińska N., *Przywódcy państw Trójmorza przyznali Ukrainie status partnera uczestniczącego Inicjatywy*, PAP, 20 czerwca 2022 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1255911%2Cprzywodcy-panstw-trojmorza-przyznali-ukrainie-status-partnera> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Rębisz K., Czarnecki M., *Duda rozmawiał z Bidenem na szczycie NATO w Brukseli*, Gazeta Wyborcza, 14 czerwca 2021 r., <https://wyborcza.pl/7,75399,27199246,andrzej-duda-jednak-spotkal-sie-z-joe-bidenem.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Russian defector makes chilling claim about Putin's nuclear plan on invasion day*, MSN, 27 listopada 2024 r., <https://www.msn.com/en-us/news/world/russian-defector-makes-chilling-claim-about-putin-s-nuclear-plan-on-invasion-day/ar-AA1uQNol?ocid=hpmsn&cvid=3e24cc-c471914e02963a035fbfdee7ec&ei=13> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Sikorski: Polska może dołączyć do grupy decydentów, z której Wielka Brytania właśnie wyszła*, Tok FM, 24 stycznia 2013 r., <https://www.tok-fm.pl/Tokfm/7,103087,13285771,sikorski-polska-moze-dolaczyc-do-grupy-decydentow-z-ktorej.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Slattery G., Lewis S., *Exclusive: Trump handed plan to halt US military aid to Kyiv unless it talks peace with Moscow*, Reuters, 25 czerwca 2024 r., <https://www.reuters.com/world/us/trump-reviews-plan-halt-us-military-aid-ukraine-unless-it-negotiates-peace-with-2024-06-25/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Styczynski F., *How the Biden Admin Interfered in Poland's Elections to Shift Our Ally Leftward*, "The Daily Signal", 28 lutego 2025 r., <https://www.dailysignal.com/2025/02/28/how-biden-admin-interfered-polands-elections-shift-ally-leftward/> (dostęp: 25 lipca 2025 r.).
- Tarnogórski R., *Polska niestałym członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ*, „Komentarz PISM”, 2 czerwca 2017 r., https://pism.pl/publikacje/Komentarz_PISM_Polska_niesta_ym_cz_onkiem_Rady_Bezpiecze_stwa_ONZ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Troianovski A., Entous A., Schwirtz M., *Ukraine-Russia Peace Is as Elusive as Ever. But in 2022 They Were Talking*, New York Times, 15 czerwca 2024 r., <https://www.nytimes.com/interactive/2024/06/15/world/europe/ukraine-russia-ceasefire-deal.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Tureccy żołnierze pomagają w operacji Feniks. Budują most w Krosnowicach*, PAP, 10 stycznia 2025 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/tureccy-zolnierze-pomagaja-w-operacji-feniks-buduja-most-w-krosnowicach> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Turecki K., *Szczyt NATO w Brukseli. Kilka minut prezydenta Bidena dla prezydenta Dudy*, 14 czerwca 2021 r., <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/biden-podczas-spotkania-z-duda-uspokoil-obawy-europy-wschodniej/ms59xm2> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- UE ma wesprzeć finansowanie budowy trasy Odessa-Gdańsk*, Forsal, 21 lutego 2018 r., <https://forsal.pl/artykuly/1105966,ue-ma-wesprzec-finansowanie-budowy-trasy-odessa-gdansk.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Волосацька Н., «Дорога України до ЄС через Волинь»? Як у Польщі сприйняли нову заяву польського політика [„Droga Ukrainy do UE przez Wołyń”? Jak w Polsce przyjęto nową wypowiedź polskiego polityka], „Радіо Свобода”, 26 lipca 2024 r., <https://www.radiosvoboda.org/a/volyn-istorychni-pytannya-polshcha-yevropeyskyy-soyuz-pokhovan-nya/33052284.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wolska A., *Kadencja Polski w Radzie Bezpieczeństwa ONZ: Ostrożnie z pochwałami?*, EURACTIV.pl, 27 stycznia 2020 r., <https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/kadencja-polski-w-radzie-bezpieczenstwa-onz-ostroznie-z-pochwalami/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wilton J., „Wołodimir Zełenski już nie porywa”. Stało się to, czego wszyscy się obawiali, 21 września 2023 r., <https://www.onet.pl/informacje/one-twiadomosci/wolodymyr-zelenski-w-onz-juz-nie-porywa-ale-nie-z-jego-winy-opinia/8zv3mpl,79cfc278> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wizyta Tuska w Turcji nie wywołała oburzenia lewicowo-liberalnych elit, jak to miało miejsce ws. prezydenta Dudy. „Teraz Erdogan jest demokratą”*, 13 marca 2025 r., <https://wpolityce.pl/polityka/723723-co-za-ob-luda-wizyta-tuska-w-turcji-nie-wywolala-oburzenia> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Współpraca portów Gdańsk i Odessa*, 13 października 2020 r., <https://wgo-spodarcze.pl/informacje/86631-wspolpraca-portow-gdansk-i-odessa> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Zalewska A., *Kryzys na linii Polska-Ukraina. Zełenski skrytykował Warszawę*. „Te słowa traktujemy jako niesprawiedliwe”, 20 września 2023 r., <https://fakty.tvn24.pl/zobacz-fakty/kryzys-na-linii-polska-ukraina-ze-lenski-skrytykował-warszawę-te-słowa-traktujemy-jako-niesprawiedliwe-st7353236> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Zełenski wyszedł z sali, przemawiał Duda. Padły potem ostre słowa, 20 września 2023 r., <https://www.salon24.pl/newsroom/1325960,ze-lenski-o-pomocy-sojuszników-dla-rosjan-miał-na-mysli-polske> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Zychowicz P., *Cyberinwazja na Estonię z rosyjskich komputerów*, „Rzeczpospolita” 2007, nr 115.

Żurawski vel Grajewski P., *Popis ignorancji*, „Gazeta Polska” 2018, nr 11.

Monografie

Glover M., *An Improvised War: The Ethiopian Campaign 1940–1941*, Londyn, Nowy Jork 1987.

Felsztyński J., Stanczew M., *Trzecia wojna światowa? Bitwa o Ukrainę*, Poznań 2015.

Kowal P., Orzelska-Stączek A., *Inicjatywa Trójmorza: geneza, cele i funkcjonowanie*, seria *East of the West. Wschód Zachodu*, t. 3, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2019.

Kuzio T., *Putin's war against Ukraine. Revolution, Nationalism, and Crime*, Toronto 2017.

Marek M., *Operacja Ukraina. Kampanie dezinformacyjne, narracje, sposoby działania rosyjskich ośrodków propagandowych przeciwko państwu ukraińskiemu okresie 2013–2019*, Warszawa 2020.

Mucha W., *Krew i ziemia. O Ukraińskiej rewolucji*, Warszawa 2014.

Nicolle D., Ruggeri R., *The Italian Invasion of Abyssinia 1935–36*, Osprey, No.309, 1997.

Orzelska-Stączek A., Ukielski P., *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*, seria *East of the West. Wschód Zachodu*, t. 5, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2020.

Parafianowicz Z., *Polska na wojnie*, Warszawa 2023.

Sobik P., *Akcja Wyborcza Polaków na Litwie w systemie politycznym Republiki Litewskiej*, Wojnowice 2017.

Żurawski vel Grajewski P., *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Wymiar militarny*, Warszawa 2012.

Żurawski vel Grajewski P., *Polska polityka wschodnia 1989–2015. Wymiar narodowy i unijny*, Kraków 2016.

Artykuły w czasopismach naukowych, rozdziały w pracach zbiorowych i ekspertyzy think thanków

Bazhenova H., *Rada Najwyższa Ukrainy: bilans pierwszego roku*, „Komentarze IEŚ”, nr 230 (133), 5 sierpnia 2020 r., <https://ies.lublin.pl/komentarze/rada-najwyzsza-ukrainy-bilans-pierwszego-roku/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Biden J.R., Jr., *Why America Must Lead Again. Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump*, 23 stycznia 2020 r., <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-01-23/why-america-must-lead-again> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Bonikowska M., „Go Africa: co dalej?”, Analiza Centrum Stosunków Międzynarodowych, marzec 2016, <https://csm.org.pl/wp-content/uploads/2016/03/CSM-Analiza-Bonikowska-AFRYKA-21.03.2016.pdf> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Chudziak M., Oleksy P., *Czy trilog ma przyszłość? Rumunia i Turcja jako partnerzy dla polityki zagranicznej Polski*, „Prace IEŚ” 2023, nr 5.

Ciechanowicz A., *Wybory do Bundestagu – być albo nie być dla liberałów*, „Komentarze OSW”, nr 248, 23 sierpnia 2017 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2017-08-23/wybory-do-bundestagu-byc-albo-nie-byc-dla-liberalow> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Dębski S., *Nord Stream 2: German and U.S. Credibility Suffers Serious Damage*, 21 maja 2021 r., https://pism.pl/publikacje/Nord_Stream_2_German_and_US_Credibility_Suffers_Serious_Damage (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

Dobrowolska-Polak J., *Wizja globalnej roli Unii Europejskiej Heiko Maasa i Jean-Claude’a Junckera*, „Ekspertyzy Instytutu Zachodniego”, nr 13, 28 września 2018 r.

- Donaj Ł., *Rosja wobec Ukrainy*, w: A. Stelmach, L. Hurska-Kowalczyk (red.), *Ukraina po (Euro)majdanie. Od autorytaryzmu do protodemokracji*, Toruń 2016.
- Drabczuk M., *USA, Rosja i NATO: o Ukrainie bez Ukrainy*, Instytut Europy Środkowej, „Komentarze IEŚ” 2021, nr 414 (111), 26 czerwca 2021 r., <https://ies.lublin.pl/komentarze/usa-rosja-i-nato-o-ukrainie-bez-ukrainy/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Dudzińska K., *Siódmy szczyt Inicjatywy Trójmorza w Rydze*, „Komentarz PISM”, nr 98, 23 czerwca 2022 r., <https://www.pism.pl/publikacje/siodmy-szczyt-inicjatywy-trojmorza-w-rydze> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Dyner A.M., Legucka A., Piechowska M., *Rosyjski atak na Ukrainę*, „Komentarz PISM”, nr 12, 24 lutego 2022 r., <https://www.pism.pl/publikacje/rosyjski-atak-na-ukraine> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Fried D., Mosbacher G., Brzezinski I., *Czym jest Inicjatywa Trójmorza? Od wizji do działania*, 5 lipca 2022 r., <https://trimarium.pl/projekt/brzezinski-fried-mosbacher-czym-jest-inicjatywa-trojmorza-od-wizji-do-dzialania/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Global nuclear arsenals are expected to grow as states continue to modernize—New SIPRI Yearbook out now*, SIPRI, 13 czerwca 2022 r., <https://www.sipri.org/media/press-release/2022/global-nuclear-arsenals-are-expected-grow-states-continue-modernize-new-sipri-yearbook-out-now> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Haass R., *The Perfect Has Become the Enemy of the Good in Ukraine. Why Washington Must Redefine Its Objectives*, 4 listopada 2024 r., <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/perfect-has-become-enemy-good-ukraine-haass> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Kacprzyk A., *Przedłużenie obowiązywania układu Nowy START*, 27 stycznia 2021 r., https://pism.pl/publikacje/Przedluzenie_obowiazywania_ukladu_Nowy_START (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Kaczmarek M., Jakóbski J., *Chiny – Europa Środkowo-Wschodnia: „16+1” widziane z Pekinu*, „Komentarze OSW”, nr 166, 15 kwietnia 2015 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-04-14/chiny-europa-srodkowo-wschodnia-161-widziane-z-pekinu> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Kaczmarek M., *Nowy Jedwabny Szlak: uniwersalne narzędzie chińskiej polityki*, „Komentarze OSW”, nr 161, 9 lutego 2015 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-02-10/nowy-jedwabny-szlak-uniwersalne-narzedzie-chinskiej-polityki> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Kellogg K., Fleitz F., *America First, Russia, & Ukraine, Research Report*, Center for American Security, 11 kwietnia 2024 r., <https://americafirstpolicy.com/issues/america-first-russia-ukraine> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Konieczny M., *Operacja „Śluza” – kryzys uchodźczy związany z przerzutem nielegalnych migrantów przez polsko-białoruską granicę*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2022, R. XXII, z. 2.
- Konończuk W., *Wschodnia Ukraina: ofensywa separatystów w oczekiwaniu na „referendum”*, 8 maja 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-05-08/wschodnia-ukraina-ofensywa-separatystow-w-oczekiwaniu-na-referendum> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Lewkowicz Ł., Gołębiowska M., *Po szczycie Inicjatywy Trójmorza w Rydze: nowy status współpracy z Ukrainą i wsparcie Stanów Zjednoczonych*, „Komentarze IEŚ”, nr 639 (151), Instytut Europy Środkowej, 24 czerwca 2022 r., <https://ies.lublin.pl/komentarze/po-szczycie-inicjatywy-trojmorza-w-rydze-nowy-status-wspolpracy-z-ukraina-i-wsparcie-stanow-zjednoczonych/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Marszałek-Kawa J., Burak A., *Turkey's View of President Recep Tayyip Erdoğan's Visit to Poland in 2017. Prospects and Conclusions*, „Polish Political Science Yearbook” 2019, nr 48 (3).
- Minister Sprawiedliwości chwali weto w sprawie ustawy o Sądzie Najwyższym, Prawo.pl, 11 lutego 2023 r., <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/minister-sprawiedliwosci-chwali-weto-w-sprawie-ustawy-o-sadzie,519780.html> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Morozowski T., *„Jeden Pas i Jedna Droga” Chin do Europy?*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2017, nr 319.
- Nieudany pucz w Turcji i jego następstwa, 18 lipca 2016 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-07-18/nieudany-pucz-w-turcji-i-jego-nastepstwa> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Oleksy P., Olchowski J., *Trilog Polska – Rumunia – Turcja*, „Komentarze IEŚ”, nr 737 (249), 30 listopada 2022 r., <https://ies.lublin.pl/komentarze/trilog-polska-rumunia-turcja/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Olszański T.A., Sarna A., Wierzbowska-Miazga A., *Konsekwencje aneksji Krymu*, 19 marca 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/konsekwencje-aneksji-krymu> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Menkiszak M., Rodkiewicz W., *Szczyt Biden–Putin: ćwiczenia z komunikacji strategicznej*, 16 czerwca 2021 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-06-16/szczyt-biden-putin-cwiczenia-z-komunikacji-strategicznej> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Pawłowski K., *Bukareszteńska Dziewiątka: współpraca państw wschodniej flanki NATO*, „IEŚ Policy Papers” 2020, nr 4.
- Pietnoczka P., *Ewolucja pozycji ustrojowej instytucji prezydenta na Ukrainie*, „Studia Politologiczne” 2018, t. 47.
- Piotrowski M.A., Piotrowski M., *Spotkanie prezydenta i premiera RP z prezydentem USA*, „Komentarz PISM”, nr 15, 14 marca 2024 r., <https://www.pism.pl/publikacje/spotkanie-prezydenta-i-premiera-rp-z-prezydentem-usa> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Romanowska A., *Współpraca obronna Polski i Ukrainy. Stan obecny i perspektywy*, „The Warsaw Institute Review”, 26 czerwca 2017 r., <https://warawainstitute.org/pl/wspolpraca-obronna-polski-i-ukrainy-stan-obecny-i-perspektywy/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Russia’s Involvement in the Tallinn Disturbances*, International Centre for Defence Studies in Tallinn, 11 maja 2007 r., <https://icds.ee/en/russias-involvement-in-the-tallinn-disturbances/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Sbacchi A., *Italian mandate or protectorate over Ethiopia in 1935–1936*, „Rivista di Studi Politici Internazionali” 1975, t. 42, nr 4 (168).
- Sadowski R., Wierzbowska-Miazga A., *Separatyści oddają inicjatywę Kijowowi*, 9 lipca 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-07-09/separatysci-oddaja-inicjatywe-kijowowi> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Smoliński P., *Normy taktyczne – Ukraina 2014*, „Przegląd Sił Zbrojnych” 2022, nr 4.
- Sobczyk K., *Współpraca ośrodków prezydenckich państw wschodniej flanki NATO w toku przygotowań do szczytu Sojuszu w Warszawie*, Kwartalnik „Bezpieczeństwo Narodowe” 2016, nr 1–4 (37–40), Biuro Bezpieczeństwa Narodowego.
- Stec A., *Pozycja ustrojowa prezydenta w systemie konstytucyjnym Ukrainy (1991–2012)*, Lwów 2014.

- Szabaciuk A., *Białoruski kontekst pogrzebu powstańców styczniowych w Wilnie 22 listopada 2019 r.*, „Komentarze IEŚ”, nr 92, 6 grudnia 2019 r., <https://ies.lublin.pl/komentarze/bialoruski-kontekst-pogrzebu-powstancow-styczniowych-w-wilnie-22-listopada-2019-r/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Tharoor I., *The awkward timing of Europe's deal with China*, The Washington Post, 5 stycznia 2021 r., <https://www.washingtonpost.com/world/2021/01/05/europe-china-deal-biden-awkward/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Terlikowski M., *Ataki elektroniczne na Estonię. Implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego i Polski*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2007, t. 7, nr 4 (38).
- The Three Seas Initiative: Central and Eastern Europe takes charge of its own destiny*, „Visegrád Post”, 28 sierpnia 2016 r., <https://visegradpost.com/en/2016/08/28/the-three-seas-initiative-central-and-eastern-europe-takes-charge-of-its-own-destiny/> (dostęp: 5 sierpnia 2025 r.).
- Torsti P., *Why do History Politics Matter? The Case of the Estonian Bronze Soldier*, w: Aunesluoma J., Kettunen P. (red.), *The Cold War and the Politics of History*, Helsinki 2008.
- Wasilewski K., *Wizyta prezydenta Andrzeja Dudy w Republice Turcji*, „Komentarz PISM”, nr 45, 25 maja 2021 r., https://www.pism.pl/publikacje/Wizyta_prezydenta_Andrzeja_Dudy_w_Republice_Turcji (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wawrzonek M., *Ewolucja władzy wykonawczej na Ukrainie po „pomarańczowej rewolucji”*, w: Drzonek M., Wołek A. (red.), *Władza wykonawcza w Polsce i w Europie*, Kraków–Nowy Sącz 2009.
- Wilk A., *Militarne konsekwencje aneksji Krymu*, 19 marca 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/militarne-konsekwencje-aneksji-krymu> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wilk A., *Rosyjska interwencja wojskowa na Krymie*, 5 marca 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-05/rosyjska-interwencja-wojskowa-na-krymie> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Wilk A., *Ukraińska operacja antyterrorystyczna w Kramatorsku i Słowiańsku – gra pozorów?*, 8 maja 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-05-08/ukrainska-operacja-antyterrorystyczna-w-kramatorsku-i-slowiansku-gra> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wilk A., Konończuk W., *Wojna ukraińsko-rosyjska pod szyldem operacji antyterrorystycznej*, 6 sierpnia 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-08-06/wojna-ukrainsko-rosyjska-pod-szyldem-operacji-antyterrorystycznej> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wilk A., Żochowski P., Matuszak S., Nieczytor K., Rogoża J., Iwański T., Menkiszak M., Domańska M., Kłysiński K., Wiśniewska I., Chawryło K., Ber J., Rodkiewicz W., Michalski A., *Rok wojny w analizach Ośrodka Studiów Wschodnich*, pod red. Eberhardta A., Iwańskiego T. i Konończuka W., Warszawa, luty 2023.
- Wnukowski D., „GoAfrica”: efekty promocji polskiego biznesu w Afryce, „Biuletyn PISM”, nr 47 (1284), 13 maja 2015 r., https://www.pism.pl/publikacje/_GoAfrica___efekty_promocji_polskiego_biznesu_w_Afryce (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Wnukowski D., *Szczyt G20 na Bali – krytyka wojny na Ukrainie i próba wzmocnienia światowej gospodarki*, „Komentarz PISM”, nr 142, 17 listopada 2020 r., <https://pism.pl/publikacje/szczyt-g20-na-bali-krytyka-wojny-na-ukrainie-i-proba-wzmocnienia-swiatowej-gospodarki> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Zalasiński T., *Zasady wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego – dotychczasowa praktyka oraz zmiany wynikające z nowej ustawy o Trybunale Konstytucyjnym*, INPRIS, 30 lipca 2015, https://www.inpris.pl/fileadmin/user_upload/documents/OMX/OMX_TK_2015/ZALASINSKI_zasady_wyboru_sedziow_TK.pdf (dostęp: 25 lipca 2025 r.).
- Zbińkowski G., *The Three Seas Initiative and its Economic and Geopolitical Effect on the European Union and Central and Eastern Europe*, „Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe” 2019, t. 22, nr 2.
- Żochowski P., Sadowski R., Menkiszak M., *Rosyjska interwencja zbrojna we wschodniej Ukrainie*, 3 września 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-03/rosyjska-interwencja-zbrojna-we-wschodniej-ukrainie> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).

- Żurawski vel Grajewski P., *Ani triumf, ani zgon. Ocena „kompromisu” zawartego na szczycie Unii Europejskiej 10 grudnia 2020 r.*, Fundacja Republikańska, 23 kwietnia 2021 r., <https://fundacjarepublikanska.org/ani-triumf-ani-zgon-ocena-kompromisu-zawartego-na-szczycie-unii-europejskiej-10-grudnia-2020-r/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Żurawski vel Grajewski P., *Co w istocie mówi nam tekst Frieda, Mosbacher i Brzezinskiego?*, 29 kwietnia 2022 r., https://trimarium.pl/think_tank/prof-zurawski-vel-grajewski-co-w-istocie-mowi-nam-tekst-frieda-mosbacher-i-brzezinskiego/ (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Żurawski vel Grajewski P., *Litwa wobec Inicjatywy Trójmorza w kontekście nadchodzącego szczytu IT w Wilnie*, 3 SI Research Center, ISP PAN, kwiecień 2024, <https://trojmorze.isppan.waw.pl/publikacje-w-ramach-centrum-badawczego-3si/litwa-wobec-inicjatywy-trojmorza-w-kontekście-nadchodzącego-szczytu-it-w-wilnie-11-kwietnia-2024-roku/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Żurawski vel Grajewski P., *Międzynarodowe położenie Ukrainy i perspektywy jego zmian (stan w listopadzie roku 2024)*, w: Stępień S. (red.), *Wojna na Ukrainie. Rosyjski imperializm a niepodległość Ukrainy. Analizy – refleksje – kalendarium*, Warszawa–Przemyśl 2024.
- Żurawski vel Grajewski P., *„Orzeł obok znaku Pogoni” Białoruś jako wyzwanie dla polskiej polityki zagranicznej*, Fundacja Republikańska, 30 grudnia 2020 r., <https://fundacjarepublikanska.org/orzeł-obok-znaku-pogoni-bialorus-jako-wyzwanie-dla-polskiej-polityki-zagranicznej/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Żurawski vel Grajewski P., *V Szczyt Trójmorza w Tallinie*, 10 marca 2021 r., <https://trimarium.pl/profesor-przemyslaw-zurawski-vel-grajewski-v-szczyt-trojmorza-w-tallinie/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Żurawski vel Grajewski P., *Stosunki polsko-ukraińskie w latach 2022–2024 w kontekście odporności środkowoeuropejskich członków Unii Europejskiej na wyzwanie pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę*, New Direction, Bruksela 2024, https://newdirection.online/publication/stosunki_polsko_ukraiskie_w_latach_2022_2024 (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Żurawski vel Grajewski P., *Turbulencje na wewnątrzamerykańskiej scenie politycznej jako wyzwanie dla polskiej polityki zagranicznej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2020, nr 1 (80).

- Żurawski vel Grajewski P., *Twelve EU Countries on the Eastern Flank of NATO: What about Ukraine?*, “East/West: Journal of Ukrainian Studies” 2021, t. 8, nr 2, <https://ewjus.com/index.php/ewjus/article/view/514> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Żurawski vel Grajewski P., *Wizyta Josepa Borrelli w Moskwie – logiczny skutek czy zaskakująca porażka polityki Unii Europejskiej wobec Rosji*, „Sprawy Międzynarodowe” 2021, t. 74, nr 3.
- Żurawski vel Grajewski P., *Władza polityczna w Unii Europejskiej*, Ośrodek Myśli Politycznej, 9 grudnia 2014 r. i 2 kwietnia 2020 r., <http://usa-ue.pl/teksty-i-komentarze/teksty/wladza-polityczna-w-unii-europejskiej/> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Żurawski vel Grajewski P., *W trójkącie Polska-Ukraina-Unia Europejska (Spory Polski z mainstreamem UE a perspektywa integracji europejskiej dla Ukrainy)*, w: *Trójkąt Lubelski – Rzeczpospolita Wielu Narodów*, 26 października 2021 r., <https://www.umcs.pl/pl/wydarzenia,11507,w-troj-kacie-polska-ukraina-unia-europejska-spory-polski-z-mainstreamem-ue-a-perspektywa-integracji-europejskiej-dla-ukrainy-,108636.htm> (dostęp: 5 lipca 2025 r.).
- Żyła M., Urban V., *Straty ukraińskie w trakcie operacji antyterrorystycznej do pierwszego porozumienia mińskiego*, w: Kubaczyk T., Piotrowski S., Żyła M. (red.), *Międzynarodowe konsekwencje konfliktu zbrojnego na Ukrainie*, Warszawa 2016.

Copyright (c) 2025 Przemysław Żurawski vel Grajewski.

 0000-0002-3427-3141, przemyslaw.zurawski@wsmip.uni.lodz.pl

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share-Alike 4.0 International License.

DOI:10.59800/bn/208630

